

A black and white portrait of Nâzım Hikmet Ran, an elderly man with a mustache, looking slightly to the left. The portrait is set within a circular frame on a dark green background.

NÂZIM HİKMET RAN
(1902 - 1963)

Derleyen:
Semiramis Kanbak

NÂZIM HİKMET RAN KİMDİR?

"Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine,
bu hasret bizim..."

1902 yılında Selanik'te dünyaya gelen Nâzım Hikmet Ran, ilköğrenimini Göztepe Taşmektep, Galatasaray Lisesi ve Nişantaşı Numune Mektebi'nde, orta öğrenimi ise Heybeliada Bahriye Mektebi'nde yaptı. Bahriye Mektebini bitirdikten sonra Hamidiye Kruvazörü'ne stajyer güverte subayı olarak atanan şair, sağlık sorunları nedeniyle bu görevinden ayrılmak zorunda kaldı. (1920) Bu arada ilk şiirleri de yayınlanmaya başlayan Nâzım Hikmet, 1921 yılı başlarında Kurtuluş Savaşı'na katılmak için Anadolu'ya geçti ve bir süre Bolu'da öğretmen olarak görev yaptı.

Daha sonra Batum üzerinden Moskova'ya giden şair, Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'ne (KUTV) kaydolarak burada siyasal bilimler ve iktisat okudu. 1924'te yurda döndü ancak Aydınlık Gazetesinde yayınlanan yazı ve şiirleri nedeniyle on beş yıl hapsi istenince yeniden Sovyetler Birliği'ne döndü. 1928 yılında af kanunundan yararlanarak tekrar yurda dönen Nâzım Hikmet İstanbul'a yerleşerek, çeşitli gazete, dergi ve film stüdyolarında çalıştı, oyunlar yazdı, şiir kitaplarını yayınladı. (1928-1932)

1932 yılında yeniden tutuklanan şair, bu kez de Cumhuriyet'in 10. yılı dolayısıyla çıkarılan af yasasından yararlanarak serbest kaldı. Akşam, Son Posta, Tan gazetelerinde Orhan Selim takma adıyla fıkra yazarlığı ve başyazarlık yapan Nâzım Hikmet, 1938 yılında "askeri isyana teşvik" suçuyla 28 yıl 4 ay hapis cezasına çarptırıldı. Çankırı ve Bursa cezaevlerinde yattı. 1950 yılında özgürlüğüne kavuştuysa da sürekli olarak izlenmekten kurtulamadı; kitaplarını yayınlama, oyunlarını oynatma olanağı bulamadı.

1951 yılında askerlik görevini tamamlamadığı nedeniyle yeniden askere alınması kararlaştırılınca, Romanya üzerinden tekrar Moskova'ya gitti. 25 Temmuz 1951 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığından çıkarıldı. Hayatının geri kalan kısmını Sovyetler Birliğinde geçiren, bu arada sık sık çeşitli Avrupa ülkelerinde toplantılara katılan şair 3 Haziran 1963 sabahı, bir kalp krizi sonucu

Moskova'daki evinde yaşama veda etti ve Yazarlar Birliği'nin düzenlediği bir törenle Novodeviçiy Mezarlığı'na defnedildi.

Ölümünden 46 yıl sonra, 5 Ocak 2009 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile vatandaşlıktan çıkarılma işlemi iptal edilen Nâzım Hikmet'in şiirleri elliden fazla dile çevrilmiş, birçok şiiri bestelenmiş ve 2002 yılı Unesco tarafından Nâzım Hikmet yılı ilan edilmiştir.

BAZI ESERLERİ:

Şiir:

Güneşi İçenlerin Türküsü (1928)
Taranta Babu'ya Mektuplar (1935)
Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı (1936)
Kurtuluş Savaşı Destanı (1965)
Saat 21-22 Şiirleri (1965)

Memleketimden İnsan Manzaraları (1966-1967-5 Cilt)
Dört Hapishaneden (1966)

Oyun:

Kafatası (1932)
Unutulan Adam (1935)
İnek (1965)
Ferhat ile Şirin (1965)
Enayi (1965)
Yusuf ile Menofis (1967)
İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu (1985)

Roman:

Kan Konuşmaz (1965)
Yeşil Elmalar (1965)
Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim (1966)

Yazılar:

İt Ürür Kervan Yürür (1936, Orhan Selim takma adıyla)
Alman Faşizmi ve Irkçılığı (1936)
Şeyh Bedreddin Destanına Zeyl, Millî Gurur (1936)
Sovyet Demokrasisi (1936)

Mektuplar:

Kemal Tahir'e Hapishaneden Mektuplar (1968)

Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar (1968)

Bursa Cezaevinden Vâ-Nû'lara Mektuplar (1970)

Nâzım'ın Bilinmeyen Mektupları (1986)

Piraye'ye Mektuplar (1988)

Masallar:

La Fontaine'den Masallar (1949-Ahmet Oğuz Saruhan adıyla)

Sevdalı Bulut (1967)

ŞİİRLERİ:

21-1-924

Lambayı yakma, bırak,
sarı bir insan başı
düşmesin pencereden kara.
Kar yağıyor
karanlıklara.
Kar yağıyor
ve ben hatırlıyorum.

Kar...
Üflenlen bir mum gibi söndü koskocaman ışıklar...
Ve şehir
kör bir insan gibi kaldı
altında yağın karın.

Lambayı yakma, bırak!

Kalbe bir bıçak gibi giren hatıraların
dilsiz olduklarını anlıyorum.
Kar yağıyor
ve ben hatırlıyorum...

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 350

AĞLAMAK MESELESİ

Nasıl etmeli de ağlayabilmeli
farkına bile varmadan?

Nasıl etmeli de ağlayabilmeli
ayıpsız,
aşikare,
yağmur misâli?

Neylersin alışkanlık,
için kan ağlarken yüzün güler,
dikilitaş gibi dinelirsın yine.
Yavrum, erişmek ne müşkülmüş meğer,
anneler gibi ağlamanın yiğitliğine?

1947

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 890

ALDIĞIM BİR MEKTUP (*)

- Vehbi ve Nafi Kardeşlerimin Acılarına -

Dün gece mektup aldım bir felakete dair
Siyah satırlarında şöyle yazılı:

"Şair!

Bilmiyoruz nereden başlamalı biz söze
Kara bir hançer gibi zavallı gönlümüze
Saplanan son acıyı sen de duyuyor musun?
Yoksa hülyalarınla hálá uyuyor musun?
Boşluklara atılan ruhumuza bu bir sır:
Bilmiyoruz gönüller bu kadar yakın mıdır?
Dileriz derdimizi avutmasın seneler
Bize son vazifeni yapmış olursun eğer
Zavallı gönlümüzde bu derin mátemi sen
Rüba Beyin sesiyle ebedileştirirsen...
Ah bir hale düştük ki duysa káinat ağlar,
Hem bir kardeş kaybettik, hem çok sevgili bir yár.
Biz gurbette ağlarken o da gurbette öldü
Biz gurbete gömüldük, o toprağa gömüldü..
Şimdi o uzaklarda, çok uzaklarda bizden!
Hayaline ağlayan yorgun gözlerimizden
Yüzü rüyalarındaki yüzler gibi kayboldu.
Zaten o bir çiçektir, bir çiçek gibi soldu
Bir bahçeye gitti ki açılmaz çiçekleri
Kahpe felek kendini bildiği günden beri
Gökler zulümleriyle bu kadar alçalmadı.
Artık güzelliklere imanımız kalmadı.
Hiçbir ümidimiz yok, hiçbir gayemiz de
Şair? Fani neşeyi artık arama bizde.
Şimdi biz bir hayale ağlarız için için,
Tesellisi olmayan gönüllerimiz için,
Sade ona kavuşmak tesellidir diyoruz
Ona kavuşmak için ölümü bekliyoruz."

Müstensihi (Aktaran)

Nâzım Hikmet Ran

(*) Anadolu Duygusu, İkaz Matbaası,
Ankara, 1337 (1921), Sayı: 7, s. 103

Not: Şair bu mersiye (ağıt) yakın dostu Nafi Bey'in eşi ve Vehbi Bey'in kızkardeşi Müfdale Hanım'ın ölümü üzerine acılarını paylaşmak için yazmıştır. Merhum Müfdale Hanım aynı zamanda şair Ceyhun Atuf Kansu'nun annesidir.

ANGINA PEKTORİS

Yarısı burdaysa kalbimin
yarısı Çin'dedir, doktor.
Sarınehre doğru akan
ordunun içindedir.

Sonra, her şafak vakti, doktor,
her şafak vakti kalbim
Yunanistan'da kurşuna diziliyor.

Sonra, bizim burda mahkûmlar uykuya varıp
revirden el ayak çekilince
kalbim Çamlıca'da bir harap konaktadır
her gece,
doktor.

Sonra, şu on yıldan bu yana
benim, fakir milletime ikram edebildiğim
bir tek elmam var elimde, doktor,
bir kırmızı elma:
kalbim...

Ne arteryo skleroz, ne nikotin, ne hapis,
işte bu yüzden, doktorcuğum, bu yüzden
bende bu angina pektoris...

Bakıyorum geceye demirlerden
ve iman tahtamın üstündeki baskıya rağmen
kalbim en uzak yıldızla birlikte çarpıyor...

Nisan 1948

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 909

AVNİ'NİN ATLARI

Bu atlar Avni'nin atları
Kuvâyi Milliye atları
kara yamçı altında ak sağrı dolgun
titrer burun kanatları,
bu atlar Avni'nin atları.

Kuvâyi Milliye gelecek yine,
şahin atlar aşarak yeli
çiğneyecek gâvuru da, Anzavur'u da.
Kuvâyi Milliye gelecek yine
hem bu sefer ayyıldızlı bayrağı da orakçekiçli.

Bu atlar Avni'nin atları
Kuvâyi Milliye atları
titrer burun kanatları.

Bana Avni'nin atlarına
binmek nasip olmasa gerek
ama Memet binecek,
gelecek düşmanla topuz topuza!
Gülüm, Kuvâyi Milliye atları
gözüm, Kuvâyi Milliye atları,
memleketi satanları bağlasınlar,
kuyruğunuza...

1 Haziran 1958, Çekoslovakya

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1660

BABA

Baba!
her yılbaşında
sana söyleyecek
bir tek
sözüm var :
"Seni ne kadar çok seversem
o kadar
çok olsun ömründen geçen yıllar. .. "

Baba!
Babam, ağabeyim, kardeşim, arkadaşım!
Ne zulüm, ne ölüm, ne korku
başımı eğemez!
Yalnız senin elini öpmek için
eğilir başım.
Babam, ağabeyim, kardeşim, arkadaşım ...

1/1/1932

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 756

BEŞ SATIRLA

Annelerin ninnilerinden
spikerin okuduğu habere kadar,
yürekte, kitapta ve sokakta yenebilmek yalanı,
anlamak, sevgilim, o, bir müthiş bahtiyarlık,
anlamak gideni ve gelmekte olanı.

1946

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 879

BİR ACAYİP DUYGU

Mürdüm eriği
çiçek açmıştır.
— ilkönce zerdali çiçek açar
mürdüm en sonra —

Sevgilim,
çimenin üzerine
diz üstü oturalım
karşı-be-karşı.
Hava lezzetli ve aydınlık
— fakat iyice ısınmadı daha —
çağlanın kabuğu
yemyeşil tüylüdür
henüz yumuşacık..
Bahtıyarız
yaşayabildiğimiz için.
Herhalde çoktan öldürülmüştük
sen Londra'da olsaydın
ben Tobruk'ta olsaydım,
bir İngiliz şilebinde yahut..

Sevgilim,
ellerini koy dizlerine
— bileklerin kalın ve beyaz —
sol avucunu çevir :
gün ışığı avucunun içindedir
kayısı gibi..

Dünkü hava akınında ölenlerin
yüz kadarı beş yaşından aşağı,
yirmi dördü emzikte..

Sevgilim,
nar tanesinin rengine bayılırım
— nar tanesi, nur tanesi —
kavunda ıtrı severim
mayhoşluğu erikte»

..... yağmurlu bir gün
yemişlerden ve senden uzak
— daha bir tek ağaç bahar açmadı
kar yağması ihtimali bile var —
Bursa cezaevinde
acayip bir duyguya kapılarak
ve kahredici bir öfke içinde
inadına yazıyorum bunları,
kendime ve sevgili insanlarıma inat...

7.2.1941

Nâzım Hikmet, Kuvâyi Milliye, S. 185-186

BİR AYRILIŞ HİKÂYESİ

Erkek kadına dedi ki:

– Seni seviyorum,
ama nasıl?
avuçlarımda camdan bir şey gibi kalbimi sıkıp
parmaklarımı kanatarak
kırasiya,
çıldırasıya...
Erkek kadına dedi ki:
– Seni seviyorum,
ama nasıl?
kilometrelerle derin, kilometrelerle dümdüz,
yüzde yüz, yüzde bin beşyüz
yüzde hudutsuz kere yüz...

Kadın erkeğe dedi ki:

– Baktım
dudağımla, yüreğimle, kafamla;
severek, korkarak, eğilerek,
dudağına, yüreğine, kafana.
Şimdi ne söylüyorsam
karanlıkta bir fısıltı gibi sen öğrettin bana...
Ve artık
biliyorum:

Toprağın -
Yüzü güneşli bir ana gibi -
En son, en güzel çocuğunu emzirdiğini...

Fakat neyleyim
saçlarım dolanmış
ölmekte olanın parmaklarına
başımı kurtarmam kâbil
değil!
Sen
yürümelisin,
yeni doğan çocuğun
gözlerine bakarak...
Sen
yürümelisin,
beni bırakarak...

Kadın sustu.

SARILDILAR

Bir kitap düştü yere...
Kapandı bir pencere...

AYRILDILAR...

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 386-387

BİR PROVOKATÖR ÜSTÜNDE HİCİV DENEMELERİ

"Sen ölmedin, seni öldürdüler zavallı kadın."
T. F.

Sen çıkmadın
çıkardılar karşıma seni!
Kıllı, kara elleriyle tutup enseni
gövdeni yerden bir karış kaldırdılar,
sonra birdenbire
bırakıp yere
seni pantolonumun paçasına saldırdılar.

Bir düşün oğlum,
bir düşün ey yetimi Safa,
bir düşün ki, son defa
anlıyabilesin:
Sen bu kavgada
bir nokta bile değil,
bir küçük, eğri virgül,
bir zavallı vesilesin!..
Ben, kızabilir miyim sana?
Sen de bilirsin ki, benim adetim değildir
bir posta tatarına
bir emir kuluna sövmek,
efendisine kızıp
uşağını dövmek!..
Sen de bilirsin ki, jurnal esnafı, senin gibiler
tutulup kulaklarından birer birer
teşhir edilirler..

Ben, sadece söküp
bir fitnenin otuz iki dişini,
ve Babıali kaldırımlarına döküp
geleceğini, geçmişini
aldım omuzuma işte bu teşhir işini...

Bir düşün oğlum,
bir düşün ve inkar etme ki;
Keteon matbaasında ut çalıp

ayak şarkıcılarına beste talim eylemek,
ve o biçare Larus'un ırzına geçip
zatını alim eylemek,
sana pek
zor geldi ki, demek;
aranızda dolaşır görünce
benim "Orhan Selim" adlı dilsiz
ve kolu bağlı gölgemi,
hemen azıya alıp gemi
Faşisto-demokrato-liberal
bir jurnal
yazıp
delikanlıyı yere çalmak
ve bir miktarı minasip elden almak
istedin!..
Elden alıp almamana
karışmam ama,
biz,
gölgemizi bile çiğnetmeyiz adama!

Bir düşün oğlum,
bir düşün, ey, göbekli patron veletlerinin
"Doğru yol" göstericisi,
bir düşün ey yetimi Safa,
bir düşün ve hatırla ki, son defa:
O, takma aslan yeleli Namık Kemal üstadın senin;
abanoz ellerinden
zenci kölesinin
som altın taslarla şarap içerek
ve "didarı hürriyet"in dizinde
kendi kendinden geçerek:
"Yüksel ki yerin
bu yer değildir,
Dünyaya geliş
hüner değildir!"
 demiş...
Sen de yükseldin uyup
onun sesine
"La dam o kamelya"nın fesli figüranlığından
Ahmet Haşimin "Degüstasyon"daki iskemlesine..

Bir düşün oğlum!
Bir düşün ve mezarların hududunu aşma!
Kendine güven üstat
babana değil,
bir ölüyü koluna takıp dolaşma!
Öyle zart zurt eşilmez toprağı gidenlerin!
Rahat bırak oğlum
rahat bırak uyusun
O muhterem "şehidi hürriyet" bey pederin!
Hem böyle daha iyi.
Çünkü bak ortada
ne yeni bir İngiliz - Boer
harbi var,
ne de tebrik istiyen bir İngiliz elçiliğı..
Ölüleri rahat bırak oğlum.
Rahat bırak uyusun benim de gidenlerim!
Sen de bilirsin ki ben
ne dedemden
miras bekledim,
ne babamdan şeref, şan!
Hasep, nesep, kan, soy, sop işinde yoğum.
Çünkü ne soyu sicilli bir buldoğum
ne de tecrübelik bir tavşan.
Ben sadece ölen babamdan ileri
doğacak çocuğumdan geriylim,
ve bir kavganın adsız neferiyim..

Ey ihtisas mahkemeleri kaçacağı
ve Despinis Kokonun aftosu,
ey marka malı kör
provokatör,
ve ey zavallı yetim...
Yoktur şimşiri kahrını inkâra niyyetim...
Kokla, çek ve iç,
üzülme hiç...
Billâhi cihan bilir ki, sen
kahraman, ulusal muhaliflerimizdensin!
Kokla, çek ve iç
üzülme hiç.
Yalnız, ara sıra
bakıp aynalara

bir deve derisinden beli değnekli Hacivat düşün.
Bir düşün oğlum:
müdahin, çelebi hazreti Hacivatın
giyerek harp ilâhı göbekli Marsın üniformasını
kahramanane bir dalkavuklukla hesap sormasını.

Bir düşün oğlum,
bir düşün ey sayın provokatör...
Her dövüşen sersemdir senin için
her anlayıp inanan kör.
Ve sen ki, bir fikre bağlanışın
azılı düşmanısın;
anlat bana nasıl oldu şu,
anlat bana nasıl oldu da sen,
yanarak boynu müsellesli bir mason imanıyla
boyamak istedin Süleymanın çift sütununu
o biçare "hürriyeti efkâr"ın kanıyla?
Hem, ne derin bir inanışmış ki, bu,
ne müthiş bir ateşle yanıışmış ki, bu,
göze aldırılmış sana
fenafil-maşrıki azam olmayı,
mason localarına üç defa başvurup
mason localarından üç defa kovulmayı.

Bir düşün oğlum,
bir düşün ve inkar etme ki;
gizli gece yolculuklarından kalmadır senin alın terin.
Sen her gece
el ayak çekilince
"Nuvel Literer"ın
bir arşınlık duvarından aşarak
ve parmaklarının ucuna basıp dolaşarak
yapraklarında onun
apartırsın satırlarını birer birer
Cingözle beraber.
Fakat her duvar
bir karış değildir.
Her duvardan atlamayı kesmez senin gözün
ve her fikrin açılmaz kapıları
maymuncuğuyla Cingözün..
Okuman lâzım evlât.

Evirip çevirmeyi, göze girmeyi, falan filan
bırakıp
okuman....

Bir düşün oğlum,
bir düşün ey yetimi Safa,
bir düşün ve benden öğren ki son defa:
FİKİR dediğin
şeyin
Karabet ustanın uduna benzemez suratı.
O, ne şapırtılarla çiğnemen bir sakız,
ne "Vatan-Silistre"de Abdullah çavuşun tiradı,
ne de "Bir Akşamdı"da müteverrim bir bayan ilâcıdır.
O, şahlanmış bir savaş kılıcıdır.
Bu ata atlıyacak yürek
ve bu kabzaya bilek
gerek...

1935 - 7 - 20 - 11

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 402-407

BİRİNCİ BAP
YIL 1918 - 1919
ve
KARAYILAN HİKAYESİ

Ateşi ve ihaneti gördük
ve yanan gözlerimizle durduk
bu dünyanın üzerinde.
İstanbul 918 Teşrinlerinde,
İzmir 919 Mayısında
ve Manisa, Menemen, Aydın, Akhisar:
Mayıs ortalarından
Haziran ortalarına kadar
yani tütün kırma mevsimi,
yani, arpalar biçilip
buğdaya başlanırken
yuvarlandılar.
Adana,
Antep,
Urfa,
Maraş:
düşmüş dövüşüyordu..

Ateşi ve ihaneti gördük
Ve kanlı bankerler pazarında
memleketi Alaman'a satanlar,
yan gelip ölülerin üzerinde yatanlar
düştüler can kaygusuna
ve kurtarmak için başlarını halkın gazabından
karanlığa karışarak basıp gittiler.
Yaralıydı, yorgundu, fakirdi millet,
en azılı düvellerle dövüşüyordu fakat,
dövüşüyordu, köle olmamak için iki kat,
iki kat soyulmamak için.

Ateşi ve ihaneti gördük.
Murat nehri, Canik dağları ve Fırat,
Yeşilırmak, Kızılırmak,
Gültepe, Tilbeşar Ovası,
gördü uzun dişli İngiliz'i.
Ve Aksu'yla Köpsu,

Karagöl'le Söğüt Gölü
ve gümüş basamaklı türbesinde yatan
büyük, aşık ölü,
şapkası horoz tüylü İtalyan'ı gördü.
Ve Çukurova,
kıyasıya düzlük,
uçurumlar, yamaçlar, dağlar kıyasıya
ve Seyhan, ve Ceyhan
ve kara gözlü Yörük kızı,
gördü mavi üniformalı Fransız'ı.
Ve devam ettik ateşi ve ihaneti görmekte.
Eşraf ve ayan mütehayyizanın çoğu,
ve ağalar:
Bağdasar Ağa'dan
Kellesi Büyük Mehmet Ağa'ya kadar,
düşmanla birlikte oldular.
Ve inekleri, koyunları, keçileri sürüp götürüp,
gelinlerin ırzına geçip,
çocukları öldürüp
ve istiklali yakıp yıktıkça düşman,
dağa çıktı mavzerini, nacağını, çiftesini kapan
ve çığ gibi çoğaldı çeteler
ve köylülerden paşalar görüldü,
kara donlu köylülerden.
Ve bizim tarafa geçenler oldu
Tunuslu ve Hindli kölelerden.
Ve Türkistanlı Hacı Ahmet,
kısık gözleri,
seyrek sakalı,
hafif makinalı tüfeğiyle
dağlarda bir başına dolaştı.
Ve sabahleyin ve öğle sıcağında ve akşamüstü
ve ayışığında ve yıldız alacasında geceleyin,
ne zaman sıkışsa bizimkiler,
peyda oluverdi yerden biter gibi o
ve ateş etti
ve düşmanı dağıttı
ve kayboldu dağlarda yine.

Ateşi ve ihaneti gördük.
Dayandık,

dayandık her yanda,
dayandık İzmir'de, Aydın'da,
Adana'da dayandık,
dayandık, Urfa'da, Maraş'ta, Antep'te.

Antepliler silahşör olur,
uçan turnayı gözünden
kaçan tavşanı ard ayağından vururlar
ve arap kısrağının üstünde
taze yeşil selvi gibi ince uzun dururlar.

Antep sıcak,
Antep çetin yerdir.
Antepliler silahşör olur.
Antepliler yiğit kişilerdir.

Karayılan
Karayılan olmazdan önce
Antep köylüklerinde ırgattı.
Belki rahatsızdı, belki rahattı,
bunu düşünmeğe vakit bırakmıyordular,
yaşıyordu bir tarla sıçanı gibi
ve korkaktı bir tarla sıçanı kadar.
Yiğitlik atla, silahla, toprakla olur,
onun atı, silahı, toprağı yoktu.
Boynu yine böyle çöp gibi ince
ve böyle kocaman kafalıydı
Karayılan
Karayılan olmazdan önce.

Düşman Antep'e girince
Antepliler onu
korkusunu saklayan
bir fıstık ağacından
alıp indirdiler.
Altına bir at çekip
eline bir mavzer
verdiler.
Antep çetin yerdir.
Kırmızı kayalarda
yeşil kertenkeleler.
Sıcak bulutlar dolaşır havada
ileri geri..

Düşman tutmuştu tepeleri,
düşmanın topu vardı.
Antepliler düz ovada
sıkışmışlardı.
Düşman şarapnel döküyordu,
toprağı kökünden söküyordu.
Düşman tutmuştu tepeleri.
Akan: Antep'in kanıydı.
Düz ovada bir gül fidanıydı
Karayılan'ın
Karayılan olmazdan önceki siperi.
Bu fidan öyle küçük,
korkusu ve kafası öyle büyüktü ki onun,
namluya tek fişek sürmeden
yatıyordu yüzükoyun.

Antep sıcak,
Antep çetin yerdir.
Antepliler siyahşör olur.
Antepliler yiğit kişilerdir.
Fakat düşmanın topu vardı.
Ve ne çare, kader,
düz ovayı Antepliler
düşmana bırakacaklardı.

Karayılan olmazdan önce
umurunda değildi Karayılan'ın
kıyamete dek düşmana verseler Antep'i.
Çünkü onu düşünmeğe alıştırmadılar.
Yaşadı toprakta bir tarla sıçanı gibi,
korkaktı da bir tarla sıçanı kadar.
Siperi bir gül fidanıydı onun,
gül fidanı dibinde yatıyordu ki yüzükoyun
ak bir taşın ardından
kara bir yılan
çıkardı kafasını.
Derisi ıslık,
gözleri ateşten al,
dili çataldı.
Birden bir kurşun gelip
kafasını aldı.
Hayvan devrildi kaldı.

Karayılan
Karayılan olmazdan önce
kara yılanın encamını görünce
haykırdı avaz avaz
ömrünün ilk düşüncesini:
"İbret al deli gönlüm!
demir sandıkta saklansan bulur seni,
ak taşın ardında kara yılanı bulan ölüm!"

Ve bir tarla sıçanı gibi yaşayıp
bir tarla sıçanı kadar korkak olan,
fırlayıp atılınca ileri
bir dehşet aldı Anteplileri,
seğirttiler peşince.
Düşmanı tepelerde yendiler.
Ve bir tarla sıçanı gibi yaşayıp
bir tarla sıçanı gibi korkak olana:
KARAYILAN dediler.

"Karayılan der ki harbe oturak,
Kilis yollarından kelle getirek,
nerde düşman varsa orda bitirek,
vurun ha yiğitler namus günüdür.."
Ve biz de bunu böylece duyduk
ve çetesinin başında yıllarca namı yürüyen
Karayılan'ı
ve Anteplileri
ve Antep'i
aynen duyup işittiğimiz gibi
destanımızın birinci babına koyduk...

Nâzım Hikmet, Kuvâyi Milliye, S. 15-20

BU VATANA NASIL KIYDILAR?

İnsan olan vatanını satar mı?
Suyun içip ekmeğini yediniz.
Dünyada vatandan aziz şey var mı?
Beyler bu vatana nasıl kıydınız?

Onu didik didik didiklediler,
Saçlarından tutup sürüklediler,
Götürüp kâfire: "Buyur..." dediler
Beyler bu vatana nasıl kıydınız?

Eli kolu zincirlere vurulmuş,
Vatan çırılçıplak yere serilmiş.
Oturmuş göğsüne Teksaslı Çavuş.
Beyler bu vatana nasıl kıydınız?

Günü gelir çark düzüne çevrilir,
Günü gelir hesabınız görülür.
Günü gelir sualiniz sorulur:
Beyler bu vatana nasıl kıydınız?

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1688

BUGÜN PAZAR

Bugün pazar.
Bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar.
Ve ben ömrümde ilk defa
gökyüzünün bu kadar benden uzak,
bu kadar mavi,
bu kadar geniş olduğuna şaşarak
kımıldanmadan durdum.
Sonra saygıyla toprağa oturdum,
Dayadım sırtımı duvara.
Bu anda ne düşmek dalgalara,
bu anda ne kavga, ne hürriyet, ne karım.
Toprak, güneş ve ben..
Bahtıyarım... 1938

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 668

BULUTLAR ADAM ÖLDÜRMESİN

Analardır adam eden adamı
Aydınlıklardır önümüzde gider.
Sizi de bir ana doğurmadı mı?
Analara kıymayın efendiler.
Bulutlar adam öldürmesin.

Koşuyor altı yaşında bir oğlan,
Uçurtması geçiyor ağaçlardan,
Siz de böyle koşmuştunuz bir zaman.
Çocuklara kıymayın efendiler.
Bulutlar adam öldürmesin.

Gelinler aynada saçını tarar,
aynanın içinde birini arar.
Elbet böyle sizi de aradılar.
Gelinlere kıymayın efendiler.
Bulutlar adam öldürmesin.

İhtiyarlıkta aklına insanın,
Tatlı anıları gelmeli yalnız.
Yazıktır, ihtiyarlara kıymayın,
Efendiler, siz de ihtiyarsınız.
Bulutlar adam öldürmesin...

Şubat 1955

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1552

BULUT MU OLSAM?

Denizin üstünde ala bulut,
yüzünde gümüş gemi,
içinde sarı balık,
dibinde mavi yosun,
kıyıda bir çıplak adam,
durmuş düşünür.

Bulut mu olsam,
gemi mi yoksa?
Balık mı olsam,
yosun mu yoksa? ..
Ne o, ne o, ne o.
Deniz olunmalı, oğlum,
bulutuyla, gemisiyle, balığıyla, yosunuyla...

15 Eylül 1958
Arhipo Osipovka

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1670

BÜYÜK İNSANLIK

Büyük insanlık gemide güverte yolcusu,
Trende üçüncü mevki,
Şosede yayan,
Büyük insanlık.

Büyük insanlık sekizinde işe gider,
Yirmisinde evlenir,
Kırkında ölür,
Büyük insanlık.

Ekmek büyük insanlıktan başka herkese yeter,
Pirinç de öyle,
Şeker de öyle,
Kumaş da öyle,
Kitap da öyle,
Büyük insanlıktan başka herkese yeter.

Büyük insanlığın toprağında gölge yok,
Sokağında fener,
Penceresinde cam,
Ama umudu var büyük insanlığın,
Umutsuz yaşanmıyor...

7 ekim, Taşkent, 1958

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1677

BÜYÜK TAARRUZ

"Dağlarda tek
tek
ateşler yanıyordu.
Ve yıldızlar öyle ısıltılı, öyle ferahtılar ki
şayak kalpaklı adam
nasıl ve ne zaman geleceğini bilmeden
güzel, rahat günlere inanıyordu
ve gülen bıyıklarıyla duruyordu ki
mavzerinin yanında,
birdenbire beş adım sağında onu gördü.
Paşalar onun arkasındaydılar.
O, saati sordu.
Paşalar: «Üç», dediler.
Sarışın bir kurda benziyordu.
Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı.
Yürüdü uçurumun başına kadar,
eğildi, durdu.
Bıraksalar
İnce, uzun bacakları üstünde yaylanarak
ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak
Kocatepe'den Afyon ovasına athyacaktı"

Kuvâyi Milliye, S. 82

CENAZE MERASİMİM

Bizim avludan mı kalkacak cenazem?
Nasıl indireceksiniz beni üçüncü kattan?
Asansöre sığmaz tabut,
merdivenlerse daracak.

Belki avluda dizboyu güneş
ve güvercinler olacak,
belki kar yağacak çocuk çıgıhlarıyla dolu,
belki ıslak asfaltıyla yağmur.
Ve avluda çöp bidonları duracak
her zamanki gibi.

Kamyona, yerli gelenekle,
yüzüm açık yükleneceksem,
bir şey damlayabilir alınma
bir güvercinden: uğurdur.
Bando gelse de, gelmese de
çocuklar gelecek yanıma,
meraklıdır ölümlere çocuklar.

Bakacak arkamdan mutfak penceremiz.
Balkonumuz geçirecek beni çamaşırlarıyla.
Ben bu avluda bahtiyar yaşadım
bilemediğiniz kadar.
Avludaşlarım,
uzun ömürler dilerim hepinize...

963 Nisan, Moskova

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1858

CEVİZ AĞACI

Başım köpük köpük bulut, içim dışım deniz,
Ben bir ceviz ağacıym Gülhane parkında,
Budak budak, şarham şarham ihtiyar bir ceviz.
Ne sen bunun farkındasın, ne polis farkında.

Ben bir ceviz ağacıym Gülhane parkında.
Yapraklarım suda balık gibi kıvıl kıvıl.
Yapraklarım ipek mendil gibi tiril tiril,
Koparıver, gözlerinin, gülüm, yaşını sil.

Yapraklarım ellerimdir, tam yüz bin elim var.
Yüz bin elle dokunuyorum sana, İstanbul'a.
Yapraklarım gözlerimdir. Şaşarak bakarım.
Yüz bin gözle seyrederim seni, İstanbul'u.
Yüz bin yürek gibi çarpar, çarpar yapraklarım.

Ben bir ceviz ağacıym Gülhane parkında.
Ne sen bunun farkındasın, ne polis farkında...

20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi, S. 91-92

DÂVET

Dörtnala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan
Bu memleket bizim!

Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak
Ve ipek bir halıya benzeyen toprak
Bu cehennem, bu cennet bizim!

Kapansın el kapıları bir daha açılmasın
Yok edin insanın insana kulluğunu
Bu dâvet bizim!

Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
Ve bir orman gibi kardeşçesine
Bu hasret bizim!

20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi, S. 88

DUVAR

- İzmir'den Akdeniz'e dökülen ve yakında
Bombay'dan Hint denizine dökülecek olan
emperyalizmin şarkı saran duvarı hakkında
yazılmıştır. -

Karataştan çerçeveye gömülen,
güneşi parça parça bölen
demir parmaklık...
Dayadım
alnımı
demir parmaklığa;
parmaklık alnıma
gömüldü.
Kemikli geniş alnımı parça parça böldü..
Alnım:
parmaklığa dayalı
Yüzüm:

kana boyalı.
bu kan benim kanım.
eşyayı bu kanlı perdeden görüyor gözüm.

Kara taştan çerçeveye gömülen
güneşi parça parça bölen
demir par-mak-lık

Orda;
o duvarda ,
o duvarın dibinde
bizimkilerin bağlandı kolları.
O duvarı
bizim için yaptılar...
O duvar
darağaçlarının sabunlu ipi
gibi
parlıyor.

O duvar;
o duvarda keskinliği var
taze kanlı etleri parçalayan
yosunlu, ıslak
dişlerin...

O duvar;
gözleri afyon dumanlı keşişlerin
bellerindeki kara kuşak gibi sarılmış
kürenin gırtlığına!...

O duvarın ilk temel taşı,
emperyalizmin ilk adımından geliyor.
O duvarın dibinde
bizimkilerin
Eyfeller gibi kemikleri yükseliyor.

O duvarın bir ucu:
tahta sapanlı sarı Çin'de
öbür ucu:
çelikleri elektrikli New-York'un içinde.
Her bankada hisse senetleri var
onun.

O duvar
Lortlar kamarasında Lord Gürzon'un
noktaları imparator armalı bir nutku gibi geçiyor.
Eyfel'in tepesinden avlarını seçiyor,
dayanarak Hindenburg'un altın çivili
heykeline
topluyor Berlin sokaklarını eline.

O duvarın taşlarına sürterek dilini
kara gömlekli Musulini
bekliyor nöbet.
İtalya'nın çizmesi
yüzüyor kanda!!
O duvar
ikinci bir Balkan gibi yükseliyor Balkan'da!

O duvar.
O duvar, o duvar.
O duvarın dibinde
bizimkiler kurşunlanıyor!..

O duvar
kadar
uzun bir destanı var,
o duvarın dibindeki her karış yerin.
O duvarın dibinde ölenlerin
koparıyorlar erkekliklerini,
gençlik aşısı yapmak için
milyonerlerin
kibrit çöpünden frengili iskeletlerine!

Milyonerler
gömülüp orospuların etlerine
bir radyo-konser gibi dinliyorlar:
o duvarın dibinde verilen
kurşun sesiyle yere serilen
idam emirlerini...

O duvar,
o duvarın dibinde seferberlik var
1914'den daha büyük,

daha mel'un
bir seferberlik.

Karanlıklar
güneş altında nasıl kaçarsa bir deliğe,
koşuyor emperyalistler
bu seferberliğe:
Britanya dretotlarının cemiyet akvamı,
beyaz eldivenleri barut kokan diplomat.
çürümüş insan eti müstahsili
emperyalist Jeneral,
II inci Enternasyonal;
zehirli çiçeklerini toplamak için
“din”in
toprağını gübreleyen, kazan,
eserlerini banknotlara yazan
filozof
permanganatın âşık şair
ölüm şuaı satan kimyager,
hepsi seferber,
seferber
o duvarın bayrağı altında...

O duvar.
o duvar, o duvar..
O duvarın dibinde
bizimkiler kurşunlanıyorlar...

Cevap

O duvar
o duvarınız,
vız gelir bize vız!...
Bizim kuvvetimizdeki hız,
ne bir din adamının dumanlı vaadinden,
ne de bir hülyanın gönlü yakışındandır.
O yalnız
tarihin o durdurulmaz akışındandır.

Bize karşı koyanlar,
karşı koymuş demektir.

Maddede hareketin,
yürüyen cemiyetin
ezeli kanunlarına.
Sükûn yok, hareket var
bugün yarına çıkar
yarın bugünü yıkar
ve bu durmadan akar
akar
akar.

Biz bugünün kahramanı,
yarının
münadisiyiz.
Bu durmadan akan,
yıkıp yapan
akışın
çizgilenmiş sesiyiz.

Biz,
adımlarını tarihin akışına uyduran
temelleri çöken emperyalizme vuran,
yarını kuran
larız.

O duvar
o duvarınız
vız gelir bize vız!...

1925

Nâzım Hikmet Nail V. 1+1=Bir, S. 3-10

DÜNYANIN EN TUHAF MAHLUKU

Akrep gibisin kardeşim,
korkak bir karanlık içindesin akrep gibi.
Serçe gibisin kardeşim,
serçenin telaşı içindesin.
Midye gibisin kardeşim,
midye gibi kapalı, rahat.
Ve sönmüş bir yanardağ ağzı gibi korkunçsun, kardeşim.
Bir değil,
beş değil,
yüz milyonlarlasın maalesef.
Koyun gibisin kardeşim,
gocuklu celep kaldırımca sopasını
sürüye katılıverirsin hemen
ve adeta mağrur, koşarsın salhaneye.
Dünyanın en tuhaf mahlukusun yani,
hani şu derya içre olup
deryayı bilmiyen balıktan da tuhaf.
Ve bu dünyada, bu zulüm
senin sayende.
Ve açsak, yorgunsak, alkan içindeyse eğer
ve hala şarabımızı vermek için üzüm gibi eziliyorsak
kabahat senin, - demeğe de dilim varınıyar ama -
kabahatın çoğu senin, canım kardeşim!

1947

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 892

EN GÜZEL

En güzel deniz:
henüz gidilmemiş olanıdır.
En güzel çocuk:
henüz büyümedi.
En güzel günlerimiz:
henüz yaşamadığımız.
Ve sana söylemek istediğim en güzel söz:
henüz söylememiş olduğum sözdür.

24 Eylül 1945

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 622

GİDERAYAK

Giderayak işlerim var bitirilecek,
giderayak.
Ceylanı kurtardım avcının elinden
ama daha baygın yatar ayılamadı.
Kopardım portakalı dalından
ama kabuğu soyulamadı.
Oldum yıldızlarla haşır neşir
ama sayısı bir tamam sayılamadı.
Kuyudan çektim suyu
ama bardaklara konulamadı.
Güller dizildi tepsiye
ama taştan fincan oyulamadı.
Sevdalara doyulamadı.
Giderayak işlerim var bitirilecek,
giderayak.

Haziran 1959

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1689

GÖVDEMDEKİ KURT

Sen,
benim
minare boyunda çam gövdeme,
yumuşak
beyaz
bir kurt gibi girdin,
kemirdin!
Ben, barsaklarında solucan Makdonaldı besleyen
İngiliz amelesi gibi taşıyorum
seni içimde!

Biliyorum
kabahat kimde!

Ey ruhu lordlar kamarası kadın!
Ey uzun entarili tüysüz Puankare!
Karşımda :
demirleri kıpkızıl
bir şimendifer ocağı gibi yanmak
senin en basit hünerin;
yine en basit hünerin senin;
buzun üstünde paten gibi kıvranmak

Soğuk!
Sıcak!
Kaltak!
dur!
Yumuşak,
beyaz
kıvrılışlarınla
beynime giriyorsun,
kemiriyorsun!
Oraya giremezsin!
Onu kemiremezsin!

Yumuşak,
beyaz
kıvrılışlarıyla
beynime giren kurdu,

çürük bir diş çeker gibi söktüm!
Epeyce ter döktüm!
Bu sonuncuydu
Bir daha olmayacak!

1924

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 44-45

GÖZLERİNE BAKARKEN

Gözlerine bakarken
güneşli bir toprak kokusu vuruyor başıma,
bir buğday tarlasında, ekinlerin içinde kayboluyorum...
Yeşil pırıltılarla uçsuz bucaksız bir uçurum,
durup dinlenmeden değişen ebedi madde gibi gözlerin :
sırrını her gün bir parça veren
fakat hiçbir zaman
büsbütün teslim olmayacak olan...

10 Ekim 1945

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 629

GÜNEŞİN SOFRASINDA SÖYLENEN TÜRKÜ

Dalgaları karşılayan gemiler gibi,
gövdelerimizle karanlıkları yara yara
çıktık, rüzgârları en serin
uçurumları en derin
havaları en ışıklı sıra dağlara.
Arkamızda bir düşman gözü gibi karanlığın yolu.
Önümüzde bakır taslar güneş dolu.
Dostların arasındayız!
Güneşin sofrasındayız!

Dağlarda gölgeniz göklere vursun,
göz göze
yan yana
durun çocuklar.
Tasları birbirine vurun çocuklar.
Doldurun çocuklar,
doldurun
doldurun
doldur içelim.
Başları
göklere
atalım
serden geçelim..
Heeey, nerden geçelim?
Yalınayak
koşarak
devlerin
geçtiği
yerden geçelim.

Heeey
hop
heeeey
hep
birden geçelim.
Doldurun çocuklar,
doldurun
doldurun
doldur içelim.

Dostların arasındayız!
Güneşin sofrasındayız...

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 358-359

HAK YOLLARI

O yollardan kervan geçmez, kuş geçmez,
Oralarda nur doludur her gece,
Yürüdükçe uzar uzar günlerce,
O yollardan kervan geçmez, kuş geçmez.

O taşlıklar asırlardır kimsesiz,
Fakat bugün işte onun ezelî,
Sükûtunu ihlâl eden yalnız biz,
Yürüyoruz Hakkı sezdik sezeli...

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1895

HAPİSTE YATACAK OLANA BAZI ÖĞÜTLER

Dünyadan, memleketinden, insandan
umudun kesik değil diye
ipe çekilmeyip de
atılırsan içeriye,
yatarsan on yıl, on beş yıl
daha da yatacağından başka
sallansaydım ipin ucunda
bir bayrak gibi keşke
demiyeceksin,
yaşamakta ayak direyeceksin.

Belki bahtiyarlık değildir artık,
boynunun borcudur fakat
düşmana inat
bir gün fazla yaşamak.

İçerde bir tarafınla yapıyalmız kalabilirsin,
kuyunun dibindeki taş gibi,
fakat öbür tarafın
öylesine karışmalı ki dünyanın kalabalığına,
sen ürpermelisin içerde
dışarda kırk günlük yerde yaprak kıpırdasa.

İçerde mektup beklemek,

yanık türküler söylemek, bir de,
bir de gözünü tavana dikip sabahlamak
tatlıdır ama tehlikelidir.

Tıraştan tıraşa yüzüne bak,
unut yaşını,
koru kendini bittten,
bir de bahar akşamlarından.

Bir de ekmeği
son lokmasına dek yemeyi,
bir de ağız dolusu gülmeyi unutma hiçbir zaman.

Bir de kim bilir
sevdiğin kadın seni sevmez olur,
ufak iş deme,
yemyeşil bir dal kırılmış gibi gelir
içerdeki adama.

İçerde gülü, bahçeyi düşünmek fena,
dağları, deryaları düşünmek iyi,
durup dinlenmeden okumayı, yazmayı,
bir de dokumacılığı tavsiye ederim sana,
bir de ayna dökmeyi.

Yani içerde on yıl, on beş yıl,
daha da fazlası hattâ
geçirilmez değil,
geçirilir,
kararmasın yeter ki
sol memenin altındaki cevahir...

Mayıs 1949

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 934-935

HASRET

Yüz yıl oldu yüzünü görmeyeli,
belini sarmayalı,
gözünün içinde durmayalı,
aklının aydınlığına sorular sormayalı,
dokunmayalı sıcaklığına karnının.

Yüz yıldır bekliyor beni
bir şehirde bir kadın.

Aynı daldaydık, aynı daldaydık
Aynı daldan düşüp ayrıldık
Aramızda yüz yıllık zaman,
yol yüz yıllık.

Yüz yıldır alacakaranlıkta
koşuyorum ardından.

6 Temmuz 959

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1692

HİÇBİR AĞAÇ BÖYLE HARİKULADE BİR YEMİŞ VERMEMİŞTİR

Topraktan, ateşten ve denizden
Doğanların
En mükemmeli doğacak bizden...

Ve insanlar ellerini
Korkmadan,
Düşünmeden
Birbirlerinin ellerine bırakarak,
Yıldızlara bakarak
- Yaşamak ne güzel şey
Diyecekler...
Bir insan gözü gibi derin,
Bir salkım üzüm gibi serin,
Bir ferah,

Bir rahat
Bir işitilmemiş şarkı söyleyecekler...

Hiçbir ağaç
Böyle harikulade bir yemiş vermemiş
Olacaktır.
Ve en vadedici
Bir yaz gecesi bile
Böyle sesler
Böyle inanılmaz renklerle
Sabaha ermemiş olacaktır.

Topraktan,
Ateşten
Ve denizden
Doğanların
En mükemmeli doğacak bizden...

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 362-363

HOŞ GELDİN (*)

Hoş geldin!
Kesilmiş bir kol gibi
omuz başımızdaydı boşluğun...

Hoş geldin!
Ayrılık uzun sürdü.
Özledik,
Gözledik...

Hoş geldin!
Biz
bıraktığın gibiyiz.
Ustalaştık biraz daha
taşı kırmakta,
dostu düşmandan ayırmakta...

Hoş geldin.
Yerin hazır.

Hoş geldin.
Dinleyip diyecek çok.
Fakat uzun söze vaktimiz yok.
YÜRÜYELİM...

1932 Birinciteşrin 5. Çarşamba gecesi.

(*) Bir yıl süren Muğla ayrılığı dönüşünde Nâzım Hikmet tarafından Nail V. için yazılmıştır.

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 374

HOŞ GELDİN

Hoş geldin, kadınım benim, hoş geldin.
Yorulmuşsundur;
nasıl etsem de yıkasam ayacıklarını,
ne gül suyum, ne gümüş leğenim var.
Susamışsındır;
buzlu şerbetim yok ki ikram edeyim.
Acıkmışsındır;
sana beyaz keten örtülü sofralar kuramam
memleket gibi esir ve yoksuldur odam.

Hoş geldin, kadınım benim, hoş geldin!
Ayağını bastın odama
kırk yıllık beton, çayır çimen şimdi.
Güldün,
güller açıldı penceremin demirlerinde.
Ağladın,
avuçlarıma döküldü inciler;
gönlüm gibi zengin,
hürriyet gibi aydınlık oldu odam.
Hoş geldin, kadınım benim, hoş geldin...

1948

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 916

HÜRRİYET KAVGASI

Yine kitapları, türküleri, bayraklarıyla geldiler,
dalga dalga aydınlık oldular,
yürüdüler karanlığın üstüne.
Meydanları zaptettiler yine

Beyazıt'la şehit düşen
silkinip kalktı kabrinden,
ve elinde bir güneş gibi taşıyıp yarasını
yıkta Şahmeran'ın rnağarasını.

Daha gün o gün değil, derlenip dürölmesin bayraklar.
Dinleyin, duyduğunuz çakalların ulumasıdır.
Safları sıklaştıran çocuklar,
bu kavga faşizme karşı, bu kavga hürriyet kavgasıdır.

1962

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1788

KADINLARIMIZ

Gece aydınlık ve sıcak
ve kağınlarda tahta yataklarında
koyu mavi humbaralar çırılçıplaktı .
Ve kadınlar
birbirlerinden gizliyerek
bakıyorlardı ayın altında
geçmiş kafilerden kalan öküz ve tekerlek ölülerine.
Ve kadınlar,
bizim kadınlarımız:
korkunç ve mübarek elleri,
ince, küçük çeneleri, kocaman gözleriyle
anamız, avradımız, yarımız
ve sanki hiç yaşarnamış gibi ölen
ve soframızdaki yeri
öküzümüzden sonra gelen
ve dağlara kaçırıp uğrunda hapis yattığımız
ve ekinde, tütünde, odunda ve pazardaki
ve karasabana koşulan

ve ağıllarda
ışığında yere saplı bıçakların
oynak, ağır kalçaları ve zilleriyle bizim olan
kadınlar,
şimdi ayın altında
bizim kadınlarımız
kağnıların ve hartuçların peşinde
harman yerine kehribar başaklı sap çeker gibi
aynı yürek ferahlığı,
aynı yorgun alışkanlık içindeydiler.
Ve on beşlik şarapnelin çeliğinde
ince boyunlu çocuklar uyuyordu.
Ve ayın altında kağnılar
yürüyordu Akşehir üstünden Afyon'a doğru.

(Kuvâyi Milliye 7. Bap'tan)

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 593-594

KARIMA MEKTUP

33-11-11

Bursa - Hapisane

Bir tanem!
Son mektubunda:
"Başım sızlıyor,
yüreğim sersem!"
diyorsun.

"Seni asarlarsa,
seni kaybedersem;"
diyorsun;
"yaşıyamam!"

Yaşarsın karıcığım,
kara bir duman gibi dağılır hatıram rüzgârda;
yaşarsın, kalbimin kızıl saçlı bacısı,
en fazla bir yıl sürer
yirminci asırlarda

ölüm acısı.

Ölüm,
bir ipte sallanan bir ölü.
Bu ölüme bir türlü
razı olmuyor gönlüm.
Fakat
emin ol ki sevgili;
zavallı bir çingenenin
kıllı, siyah bir örümceğe benzeyen eli
geçirecekse eğer
ipi boğazıma,
mavi gözlerimde korkuyu görmek için
boşuna bakacaklar
Nâzım'a!

Ben,
alaca karanlığında son sabahımın
dostlarımı ve seni göreceğim,
ve yalnız
yarı kalmış bir şarkının acısını
toprağa götüreceğim..

Karım benim!
İyi yürekli,
altın renkli,
gözleri baldan tatlı arım benim;
ne diye yazdım sana
istendiğini idamımın,
daha dava ilk adımında
ve bir şalgam gibi koparmıyorlar
kellesini adamın.
Haydi bunlara boş ver.
Bunlar uzak bir ihtimal.
Paran varsa eğer,
bana fanila bir don al,
tuttu bacağımın siyatik ağrısı
Ve unutma ki
daima iyi şeyler düşünmeli
bir mahpusun karısı...

KARLI KAYIN ORMANINDA

Karlı kayın ormanında
Yürüyorum geceleyin.
Efkârlıyım, efkârlıyım,
Elini ver, nerde elin?

Ayışığı renginde kar,
Keçe çizmelerim ağır.
İçimde çalınan ılık
Beni nereye çağırır?

Memleket mi, yıldızlar mı,
Gençliğim mi daha uzak?
Kayınların arasında
Bir pencere, sarı, sıcak.

Ben ordan geçerken biri :
"Amca, dese, gir içeri."
Girip yerden selâmlasam
Hane içindekileri.

Eski takvim hesabıyla
Bu sabah başladı bahar.
Geri geldi Memed'ime
Yolladığım oyuncaklar.

Kurulmamış zembereği
Küskün duruyor kamyonet,
Yüzdüremedi leğende
Beyaz kotrasını Memet.

Kar tertemiz, kar kabarık,
Yürüyorum yumuşacık.
Dün gece on bir buçukta
Ölmüş Berut, tanışıldık.

Bende boz bir halısı var
Bir de kitabı, imzalı.
Elden ele geçer kitap,
Daha yüz yıl yaşar halı.

Yedi tepeli şehrimde
Bıraktım gonca gülümü.
Ne ölümden korkmak ayıp,
Ne de düşünmek ölümü.

En acayip gücümüzdür,
Kahramanlıktır yaşamak:
Öleceğimizi bilip
Öleceğimizi mutlak.

Memleket mi, daha uzak,
Gençliğim mi, yıldızlar mı?
Bayramoğlu, Bayramoğlu,
Ölümden öte köy var mı?

Geceleyin, karlı kayın
Ormanında yürüyorum.
Karanlıkta etrafımı
Gündüz gibi görüyorum.

Şimdi şurdan saptım mıydı,
Şose, tirenyolu, ova.
Yirmi beş kilometreden
Pırl pırlıdır Moskova...

14 Mart 1956,
Moskova, Peredelkino

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1561-1563

KEREM GİBLİ..

Hava kurşun gibi ağır!!
Bağır
bağır
bağır
bağırıyorum.
Koşun
kurşun
erit-

-meğe
çağırıyorum...

O diyor ki bana:

- Sen kendi sesinle kül olursun ey!

Kerem

gibi

yana

yana...

"Deeeeert

çok,

hemdert

yok"

Yürek-

-lerin

kulak-

-ları

sağır...

Hava kurşun gibi ağır...

Ben diyorum ki ona:

- Kül olayım

Kerem

gibi

yana

yana.

Ben yanmasam

sen yanmasan

biz yanmasak,

nasıl

çıkarm

karan-

-lıklar

aydın-

-lığa..

Hava toprak gibi gebe.

Hava kurşun gibi ağır.

Bağır

bağır

bağır

bağırıyorum.
Koşun
kurşun
erit-
-meğe
çağırıyorum...

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 204-205

KIZ ÇOCUĞU

Kapıları çalan benim,
kapıları birer birer.
Gözünüze görünemem,
göze görünmez ölümler.

Hiroşima'da öleli
oluyor bir on yıl kadar.
Yedi yaşında bir kızım,
büyümez ölü çocuklar.

Saçlarım tutuştu önce,
gözlerim yandı kavruldu.
Bir avuç kül oluverdim,
külüm havaya savruldu.

Benim sizden kendim için
hiçbir şey istediğim yok.
Şeker bile yiyemez ki,
kâat gibi yanan çocuk.

Çalıyorum kapınızı,
teyze, amca, bir imza ver.
Çocuklar öldürülmesin
şeker de yiyebilsinler...

20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi, S. 119-120

KOCALMAĞA ALIŞIYORUM

Kocalmağa alışıyorum, dünyanın en zor zanaatına,
kapıları çalmağa son kere,
durup durmadan ayrılığa.
Saatlar, akarsınız, akarsınız, akarsınız..
Anlamağa çalışıyorum
inanmayı yitirmenin pahasına.
Bir söz söyleyecektim sana söyleyemedim.
Dünyamda sabahleyin aç karına içilen cıgaramın tadı.
Ölüm kendinden önce bana yalnızlığını yolladı.
Kıskanıyorum öylelerini,
kocaldıklarının farkında bile değiller,
öylesine başlarından aşkın işleri...

12 Ocak 1963

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1837

KOZMOSUN KARDEŞLİĞİ ADINA

Kozmosta bizden başka düşünen var mı
var
bize benzer mi
bilmiyorum
belki bizden güzeldir
bizona benzer mesela ama çayırdan nazik
belki de akarsuyun şavkına benzer
belki çirkindir bizden
karıncaya benzer mesela ama tıraktörden iri
belki de kapı gıcirtısına benzer
belki ne güzeldir bizden ne de çirkin
belki tıpatıp bize benzer
ve yıldızlardan birinde
hangisinde bilmiyorum
yıldızlardan birinde konuşacak elçimiz
hangi dilde bilmiyorum
yıldızlardan birinde konuşacak elçimiz onunla
Tovariş diyecek
söze bu sözle başlayacak biliyorum

Tovariş diyecek
ne üs kurmağa geldim yıldızına
ne petrol, ne yemiş imtiyazı istemeğe
Koka-kola satacak da değilim
selamlamaya geldim seni yeryüzü umutları adına,
bedava ekmek ve bedava karanfil adına
mutlu emeklerle mutlu dinlenmeler adına
"Yârin yanağından gayrı
her yerde her şeyde hep beraber"
diyebilmek adına
evlerin,
yurtların,
dünyaların
ve kozmosun kardeşliği adına.

13 Nisan 1961, Paris

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1746-1747

MAVİ GÖZLÜ DEV, MİNNACIK KADIN VE HANIMELLERİ

O mavi gözlü bir devdi.
Minnacık bir kadın sevdi.
Kadının hayali minnacık bir evdi,
bahçesinde ebruliii
hanımeli
açan bir ev.

Bir dev gibi seviyordu dev.
Ve elleri öyle büyük işler için
hazırlanmıştı ki devin,
yapamazdı yapısını,
çalamazdı kapısını
bahçesinde ebruliii
hanımeli
açan evin..

O mavi gözlü bir devdi.
Minnacık bir kadın sevdi.

Miniminnacıktı kadın.
Rahata acıktı kadın,
yoruldu devin büyük yolunda.
Ve elveda deyip mavi gözlü deve,
girdi zengin bir cücenin kolunda
bahçesinde ebruliiii
hanımeli
açan eve..

Şimdi anlıyor ki mavi gözlü dev,
dev gibi sevgilere mezar bile olamaz:
bahçesinde ebruliiii
hanımeli
açan ev...

1930

20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi, S. 102

MEMLEKETİMİ SEVİYORUM

Memleketimi seviyorum:
Çınarlarında kolan vurdum, hapisanelerinde yattım.
Hiçbir şey gidermez iç sıkıntımı
memleketimin şarkıları ve tütününü gibi.

Memleketim:
Bedreddin, Sinan, Yunus Emre ve Sakarya,
kurşun kubbeler ve fabrika bacaları,
benim o kendi kendinden bile gizleyerek
sarkık bıyıkları altından gülen halkımın eseridir.

Memleketim.
Memleketim ne kadar geniş:
dolaşmakla bitmez, tükenmez gibi geliyor insana.
Edirne, İzmir, Ulukışla, Maraş, Trabzon, Erzurum.
Erzurum Yaylası'nı yalnız türkülerinden tanıyorum
ve güneşe
pamuk işleyenlere gitmek için
Toroslardan bir kerre olsun geçemedim diye

utanıyorum.

Memleketim:

develer, tren, Ford arabaları ve hasta eşekler,
kavak
söğüt
ve kırmızı toprak.

Memleketim.

Çam ormanlarını, en tatlı suları
ve dağ başı göllerini seven
alabalık
ve onun yarım kiloluğu
pulsuz, gümüş derisinde kızılıtlarla
Bolu'nun Abant gölünde yüzer.

Memleketim :

Ankara ovasında keçiler:
kumral, ipekli, uzun kürklerin pırıldaması.
Yağlı, ağır fındığı Giresun'un.
Al yanaklı mis gibi kokan Amasya elması,
zeytin,
incir,
kavun
ve renk renk,
salkım salkım üzümler
ve sonra karasaban
ve sonra kara sığır
ve sonra : ileri, güzel, iyi
her şeyi,
hayran bir çocuk sevinciyle kabule hazır,
çalışkan, namuslu, yiğit insanlarım,
yarı aç, yarı tok
yarı esir...

Nazım Hikmet, Kuvâyi Milliye, S. 124-125

OTOBİYOGRAFI

1902'de doğdum,
doğduğum şehre dönmedim bir daha,
geriye dönmeyi sevmem.
üç yaşında Halep'te paşa torunluğu ettim,
on dokuzumda Moskova'da
komünist Üniversite öğrenciliği,
kırk dokuzumda yine Moskova'da
Tseka-Parti konukluğu
ve on dördümden beri şairlik ederim.

Kimi insan otların, kimi insan balıkların çeşidini bilir,
ben ayrılıkların,
kimi insan ezbere sayar yıldızların adını,
ben hasretlerin.

Hapislerde de yattım, büyük otellerde de,
açlık çektim, açlık grevi de içinde
ve tatmadığım yemek yok gibidir.

Otuzumda asılmamı istediler,
kırk sekizimde Barış madalyasının
bana verilmesini,
verdiler de..
Otuz altımda yarım yılda geçtim
dört metre kare betonu,
elli dokuzumda on sekiz saatte uçtum
Pırag'dan Havana'ya.

Lenin'i görmedim,
nöbet tuttum tabutunun başında 924'te,
961'de ziyaret ettiğim anıt kabri kitaplarıdır.

Partimden koparmağa yeltendiler beni,
sökmedi,
yıkılan putların altında da ezilmedim.

951'de bir denizde genç bir arkadaşla
yürüdüm üstüne ölümün,
52'de çatlak bir yürekle
dört ay sırtüstü bekledim ölümü.

Sevdiğim kadınları deli gibi kışkandım,
şu kadarcık haset etmedim Şarlo'ya bile,
aldattım kadınlarımı,
konuşmadım arkasından dostlarımla

İçtim ama akşamcı olmadım,
hep alnımın teriyle çıkardım ekmek paramı,
ne mutlu bana..

Başkasının hesabına utandım, yalan söyledim,
yalan söyledim başkasını üzmemek için,
ama durup dururken de yalan söyledim..

Bindim trene, uçağa, otomobile,
çoğunluk binemiyor.
Operaya gittim,
çoğunluk gidemiyor,
adını bile duymamış operanın.
Çoğunluğun gittiği kimi yerlere de
ben gitmedim 21'den beri,
camiye, kiliseye, tapınağa, havraya, büyücüye
ama kahve falıma baktırdığım oldu.

Yazılarım otuz kırk dilde basılır,
Türkiye'mde Türkçemle yasak.

Kansere yakalanmadım daha,
yakalanmam da şart değil.
Başbakan filan olacağım yok,
meraklısı da değilim bu işin.
Bir de harbe girmedim,
sığınaklara da inmedim gece yarıları,
yollara da düşmedim
pike yapan uçakların altında
ama sevdalandım altmışıma yakın.
Sözün kısası yoldaşlar,
bugün Berlin'de
kederden gebermekte olsam da,
insanca yaşadım diyebilirim.

Ve daha ne kadar yaşarım,
başımdan neler geçer daha,

kim bilir.

11 Eylöl 1961 - Doğu Berlin

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1780-1782

PİRAYE İÇİN YAZILMIŞ SAAT 21-22 ŞİİRLERİ

Ne güzel şey hatırlamak seni;
ölüm ve zafer haberleri içinden,
hapiste
ve yaşıım kırkı geçmiş iken..

Ne güzel şey hatırlamak seni:
bir mavi kumaşın üstünde unutulmuş olan elin
ve saçlarında
vakur yumuşaklığı canımın içi İstanbul toprağımın..
İçimde ikinci bir insan gibidir
seni sevmek saadeti..
Parmaklarının ucunda kalan
kokusu sardunya yaprağımın,
güneşli bir rahatlık
ve etin daveti:
kıpkızıl çizgilerle bölünmüş
sıcak
koyu bir karanlık..

Ne güzel şey hatırlamak seni,
yazmak sana dair
hapiste sırtüstü yatıp seni düşünmek:
filanca gün, falanca yerde söylediğın söz,
kendisi değil
edasındaki dünya..

Ne güzel şey hatırlamak seni.
Sana tahtadan bir şeyler oymalıyım yine:
bir çekmece
bir yüzük
ve üç metre kadar ince ipekli dokumalıyım.
Ve hemen

fırlayarak yerimden
penceremde demirlere yapışarak
hürriyetin sütbeyaz maviliğine
sana yazdıklarımı bağıra bağıra okumalıyım..

Ne güzel şey hatırlamak seni:
ölüm ve zafer haberleri içinden,
hapiste
ve yaşıım kırkı geçmiş iken..

20 Eylül 1945

Bu geç vakit
bu sonbahar gecesinde
kelimelerinle doluyum;
zaman gibi, madde gibi ebedî,
göz gibi çıplak,
el gibi ağır
ve yıldızlar gibi pırıl pırıl
kelimeler.
Kelimelerin geldiler bana,
yüreğinden, kafandan, etindendiler.
Kelimelerin getirdiler seni,
onlar : ana,
onlar : kadın
ve yoldaş olan..
Mahzundular, acıydılar, sevinçli,
umutlu, kahramandılar,
kelimelerin insandılar..

21 Eylül 1945

Oğlumuz hasta,
babası hapiste,
senin yorgun ellerinde ağır başın,
dünyanın hali gibi halimiz..

İnsanlar, daha güzel günlere insanları taşır,
oğlumuz iyileşir,
babası çıkar hapisten,

güler senin altın gözlerinin içi,
dünyanın hali gibi halimiz..

22 Eylül 1945

Kitap okurum :
içinde sen varsın,
şarkı dinlerim :
içinde sen.
Oturdum ekmeğimi yerim :
karşımda sen oturursun,
çalışırım :
karşımda sen.
Sen ki, her yerde "hâzır nâzır"ımsın,
konuşamayız seninle,
duyamayız sesini birbirimizin :
sen benim sekiz yıldır dul karımsın..

23 Eylül 1945

O şimdi ne yapıyor
şu anda şimdi, şimdi?
Evde mi, sokakta mı,
çalışıyor mu, uzanmış mı, ayakta mı?
Kolunu kaldırmış olabilir,
- hey gülüm,
beyaz, kalın bileğini nasıl da
cırçıplak eder bu hareketi!.. -

O şimdi ne yapıyor,
şu anda, şimdi, şimdi?
Belki dizinde bir kedi yavrusu var,
okşuyor.
Belki de yürüyordur, adımını atmak üzredir,
- her kara günümde onu bana tıpış tıpış getiren
sevgili, canımın içi ayaklar!.. -
Ve ne düşünüyor
beni mi?
Yoksa
ne bileyim

fasulyanın neden bir türlü pişmediğini mi?
Yahut, insanların çoğunun
neden böyle bedbaht olduğunu mu?

O şimdi ne düşünüyor,
şu anda, şimdi, şimdi?...

24 Eylül 1945

En güzel deniz :
henüz gidilmemiş olanıdır.
En güzel çocuk :
henüz büyümedi.
En güzel günlerimiz :
henüz yaşamadıklarımız.
Ve sana söylemek istediğim en güzel söz :
henüz söylememiş olduğum sözdür..

25 Eylül 1945

Saat 21.
Meydan yerinde kampana vurdu,
nerdeyse koğuşların kapıları kapanır.
Bu sefer hapislik uzun sürdü biraz :
8 yıl..
Yaşamak : ümitli bir iştir, sevgilim,
yaşamak :
seni sevmek gibi ciddî bir iştir..

26 Eylül 1945

Bizi esir ettiler,
bizi hapse attılar :
beni duvarların içinde,
seni duvarların dışında.

Ufak iş bizimkisi.
Asıl en kötüsü :
bilerek, bilmeyerek

hapisaneyi insanın kendi içinde taşıması..
İnsanların birçoğu bu hale düşürülmüş,
namuslu, çalışkan, iyi insanlar
ve seni sevdiğim kadar sevmeye lâayık..

30 Eylül 1945

Seni düşünmek güzel şey
ümitli şey
dünyanın en güzel sesinden
en güzel şarkıyı dinlemek gibi bir şey.
Fakat artık ümit yetmiyor bana,
ben artık şarkı dinlemek değil
şarkı söylemek istiyorum...

1 Ekim 1945

Dağın üstünde :
akşam güneşle yüklü olan
bir bulut var dağın üstünde.
Bugün de :
sensiz, yani yarı yarıya dünyasız geçti bugün de.
Birazdan açar
kırmızı kırmızı :
gecesefaları birazdan açar kırmızı kırmızı.
Taşır havamızda sessiz, cesur kanatlar
vatandan ayrılığa benzeyen ayrılığımızı..

2 Ekim 1945

Rüzgâr akar gider,
aynı kiraz dalı bir kere bile sallanmaz aynı rüzgârla.
Ağaçta kuşlar cıvıldaşır :
kanatlar uçmak ister.
Kapı kapalı :
zorlayıp açmak ister.
Ben seni isterim :
senin gibi güzel,
dost

ve sevgili olsun hayat..
Biliyorum henüz bitmedi
sefaletin ziyafeti..
Bitecek fakat..

5 Ekim 1945

İkimiz de biliyoruz, sevgilim,
öğrettiler :
aç kalmayı, üşümeyi,
yorgunluğu ölesiye
ve birbirimizden ayrı düşmeyi.
Henüz öldürmek zorunda bırakılmadık
ve öldürölmek işi geçmedi başımızdan.

İkimiz de biliyoruz, sevgilim,
öğretebiliriz :
dövüşmeyi insanlarımız için
ve her gün biraz daha candan
biraz daha iyi
sevmeyi..

6 Ekim 1945

Bulutlar geçiyor : haberlerle yüklü, ağır.
Buruşuyor hâlâ gelmeyen mektup avucumda.
Yürek kirpiklerin ucunda
uzayıp giden toprak uğurlanır.
Benim bağırasım gelir : "P î r â y e ,
P î r â y e ! " diye..

7 Ekim 1945

İnsan çığlıkları geçti geceleyin açık denizleri
rüzgâr-
larla.
Dolaşmak tehlikeli hâlâ
geceleyin açık denizleri..

Altı yıldır sürülmedi bu tarla,
duruyor olduğu gibi tank paletlerinin izleri.
Tank paletlerinin izleri
kapanır bu kış karla.

Ah, gözümün nuru, gözümün nuru,
yine yalan söylüyor antenler :
alın teri tacirleri kapatabilsin diye defteri
yüzde yüz kârla.
Fakat Ezrailin sofrasından dönenler
döndüler verilmiş kararlarla...

8 Ekim 1945

Çekilmez bir adam oldum yine :
uykusuz, aksi, nâlet.
Bir bakıyorsun ki
ana avrat söver gibi,
azgın bir hayvanı döver gibi bugün çalışıyorum,
sonra bir de bakıyorsun ki
ağzımda sönük bir cıgara gibi tembel bir türkû
sabahtan akşama kadar sırtüstü yatıyorum ertesi gün.
Ve beni çileden çıkartıyor büsbütün
kendime karşı duyduğum nefret
ve merhamet...

Çekilmez bir adam oldum yine :
uykusuz, aksi, nâlet.
Yine her seferki gibi haksızım.
Sebep yok,
olması da imkânsız.
Bu yaptığım iş ayıp
rezalet.
Fakat elimde değil
seni kıskanıyorum
beni affet..

9 Ekim 1945

Dün gece rüyama girdin :

dizimin dibinde oturuyormuşun.
Başını kaldırdın, kocaman,
sarı gözlerini bana çevirdin.
Bir şeyler soruyormuşun.
Islak dudakların kapanıp açılıyor,
sesini duymuyorum ama.

Gecenin içinde bir yerlerde
aydınlık bir haber gibi saat çalıyor.
Havada fısıltısı başsızlığın ve sonsuzluğun.
Kırmızı kafesinde, kanaryamın :
"Memo"mun türküsü,
sürülmüş bir tarlada
toprağı itip yükselen tohumların çıtırdısı
ve bir kalabalığın
haklı ve muzaffer uğultusu geliyor kulağıma.
Senin ıslak dudakların hep öyle açılıp kapanıyor
sesini duymuyorum ama..

Kahrederek uyandım.
Kitabın üstünde uyuyakalmışım meğer.
Düşünüyorum :
yoksa senin miydi bütün o sesler?

10 Ekim 1945

Gözlerine bakarken
güneşli bir toprak kokusu vuruyor başıma,
bir buğday tarlasında, ekinlerin içinde kayboluyorum..

Yeşil pırıltılarla uçsuz bucaksız bir uçurum,
durup dinlenmeden değişen ebedî madde gibi gözlerin :
sırrını her gün bir parça veren
fakat hiçbir zaman
büsbütün teslim olmayacak olan..

18 Ekim 1945

Kale kapısından çıkarken ölümle buluşmak üzere,
son defa dönüp baktığımızda şehre,

sevgilim, şu sözleri söyleyebileceğiz :
"Pek de öyle güldürmedinse de yüzümüzü,
çalıştık gücümüzün yettiğı kadar
seni bahtiyar
kılalım diye.
Devam ediyor bahtiyarlığa doğru gidişin,
devam ediyor hayat.
İçimiz rahat,
gönlümüzde hak edilmiş ekmeğine doymuşluk,
gözümüzde ışığndan ayrılmanın kederi,
işte geldik gidiyoruz
şen olasın Halep şehri.."

27 Ekim 1945

Bir elmanın yarısı biz
yarısı bu koskoca dünya.
Bir elmanın yarısı biz
yarısı insanlarımız.
Bir elmanın yarısı sen
yarısı ben
ikimiz...

28 Ekim 1945

İtir saksısında artan koku,
denizlerde uğultular
ve işte dolgun bulutları
ve akıllı toprağıyla sonbahar..

Sevgilim,
yaş kemâlini buldu.
Bana öyle gelir ki
belki bin yıllık bir ömrün macerası geçti başımızdan.
Ama biz hâlâ
güneşin altında el ele yalnayak koşan
hayran gözlü çocuklarız..

5 Kasım 1945

Çiçekli badem ağaçlarını unut.
Değmez,
bu bahiste
geri gelmesi mümkün olmayan hatırlanmamalı.
Islak saçlarını güneşte kurut :
olgun meyvelerin baygınlığıyla pırıldasın
nemli, ağır kızılıtlar..
Sevgilim, sevgilim,
mevsim
sonbahar..

8 Kasım 1945

Uzaktaki şehrimin damları üzerinden
ve Marmara denizinin dibinden geçip
sonbahar topraklarını aşarak
olgun ve ıslak
geldi sesin.
Bu, üç dakikalık bir zamandı.
Sonra, telefon simsiyah kapandı..

12 Kasım 1945

Damardan boşanan kan gibi ılık ve uğultulu
son lodoslar esmeye başladı.
Havayı dinliyorum :
nabız yavaşladı.
Uludağda, zirvede kar
ve Kirazlı-yaylada şahane
ve şipşirin yatmış uykudadır
kırmızı kestane yapraklarının üstünde ayılar.
Ovada kavaklar soyunuyor.
İpekböceği tohumları kışlaklarına gitti gidecek,
sonbahar bitti bitecek,
nerdeyse girecek gebe-uykularına toprak.
Ve biz yine bir kış daha geçireceğiz :
büyük öfkemizin içinde
ve mukaddes ümidimizin ateşinde ısımarak..

13 Kasım 1945

"Tarif kabul etmez, " diyorlar,
"İstanbulun sefaleti,
milleti, "diyorlar, " kırıp geçirdi açlık,
verem illeti, " diyorlar, " diz boyu.
Şu kadarcık kız çocuklarımı," diyorlar,
"yangın yerlerinde, sinema localarında.."

Kara haberler geliyor uzaktaki şehrimden :
namuslu, çalışkan, fakir insanların şehri
sahici İstanbulum,
sevgilim, senin mekânın olan
ve nereye sürülsem, hangi hapiste yatsam
sırtımda, torbamın içinde götürdüğüm
ve evlât acısı gibi yüreğimde,
senin hayalin gibi gözlerimde taşıdığım şehir..

20 Kasım 1945

Saksılarda hâlâ tek tük karanfil bulunursa da
ovada güz nadasları yapıldı çoktan,
tohum saçılıyor.
Ve zeytin devşirilmekte.
Bir yandan kışa girilmekte,
bir yandan bahar fidelerine yer açılıyor.
Bense hasretinle dolu
ve büyük yolculukların sabırsızlığıyla yüklü
yatıyorum demirli bir şilep gibi Bursa'da..

1945 yılı Aralık ayının dördü

İlk göz göze geldiğimiz günkü elbiseni çıkar sandıktan,
giyin, kuşan,
benze bahar ağaçlarına..
Hapisten
mektubun içinde yolladığım karanfili tak saçlarıma,
kaldır, öpülesi çizgilerle kırışık beyaz, geniş alnımı,
böyle bir günde yılgın ve kederli değil,
ne münasebet,

böyle bir günde bir isyan bayrağı gibi
güzel olmalı Nâzım Hikmet'in kadını..

5 Aralık 1945

Delindi sintine,
esirler parçalamakta pırangaları.
Yıldız-poyrazdır esen,
tekneyi kayaların üstüne atacak.
Bu dünya, bu korsan gemisi batacaktır,
taş çatlasa batacak.
Ve senin alnın gibi hür, ferah ve ümitli bir âlem
kuracağız Pirâyem..

6 Aralık 1945

Onlar ümidin düşmanıdır, sevgilim,
akar suyun,
meyve çağında ağacın,
serpilip gelişen hayatın düşmanı.
Çünkü ölüm vurdu damgasını alınlarına :
"çürüyen diş, dökülen et" ,
bir daha geri dönmek üzere yıkılıp gidecekler.
Ve elbette ki, sevgilim, elbet,
dolaşacaktır elini kolunu sallaya sallaya,
dolaşacaktır en şanlı elbisesiyle : işçi tulumuyla
bu güzelim memlekette hürriyet...

7 Aralık 1945

Bursa'da havlucu Recebe,
Karabük fabrikasında tesviyeci Hasan'a düşman,
fakir-köylü Hatçe kadına,
ırgat Süleyman'a düşman,
sana düşman, bana düşman,
düşünen insana düşman,
vatan ki bu insanların evidir,
sevgilim, onlar vatana düşman..

12 Aralık 1945

Ağaçlar ovada son bir gayretle pırıldamakta :
pul pul altın
bakır
tunç ve tahta..
Öküzlerin ayakları yaş toprağa gömülüyor yumuşacık.
Ve dağlar dumana batık
kurşunî, sırlıklam..
Tamam,
sonbahar belki bugün bitti artık.
Yaban kazları hızla gelip geçti demin
herhal İznik gölüne gidiyorlar.
Havada serin
havada is kokusu gibi bir şey :
havada kar kokusu var..

Şimdi dışarda olmak,
dörtmala sürmek dağlara doğru atı.
" Ata binmesini de bilmezsin," diyeceksin ama
şakayı bırak ve kıskanma,
yeni bir huy edindim hapiste :
seni sevdiğim kadar değilse de
hemen hemen ona yakın seviyorum tabiatı..
Ve ikiniz de uzaktasınız..

13 Aralık 1945

Gece kar birdenbire bastırmış.
Bembeyaz dallardan dağılan kargalarla başladı sabah.
Göz alabildiğine Bursa ovasında kış :
başsızlık ve sonsuzluk geliyor akla.
Sevgilim,
değişti mevsim
çekişen gelişmelerden sonra bir sıçramakla.
Ve karın altında mağrur
hamarat
sürüp gidiyor hayat..

14 Aralık 1945

Hay aksi lânet, fena bastırdı kış..
Sen ve namuslu İstanbul'um ne haldesiniz kim bilir?
Kömürün var mı?
Odun alabildin mi?
Camların kıyısına gazete kâadı yapıştır.
Gece erkenden yatağa gir.
Evde de satılacak bir şey kalmamıştır.
Yarı aç, yarı tok üşümek :
dünyada, memleketimizde ve şehrimizde
bu işte de çoğunluk bizde...

Nazım Hikmet, Kuvâyi Milliye, S. 95-115

SEN

Sen esirliğim ve hürriyetimsin,
çıplak bir yaz gecesi gibi yanan etimsin,
sen memleketimsin.

Sen elâ gözlerinde yeşil hâreler,
sen büyük, güzel ve muzaffer
ve ulaşıldıkça ulaşılmaz olan hasretimsin...

1948

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 914

SEN

En güzel günlerimin
üç mel'un adamı var:
Ben sokakta rastlasam bile tanımayım diye
en güzel günlerimin bu üç mel'un adamını,
yer yer tırnaklarımla kazıdım
hatıralarımın camını..

En güzel günlerimin
üç mel'un adamı var:

Biri sensin,
biri o,
biri ötekisi..
Düşmanımdır ikisi..
Sana gelince,
Yazıyorsun,
Okuyorum..
Kanlı bıçaklı düşmanım bile olsa,
insanın
bu rütbe alçalabilmesinden korkuyorum..

Ne yazık!
Ne kadar
beraber geçmiş günlerimiz var;
senin
ve benim
en güzel günlerimiz..
Kalbimin kanıyla götüreceğim
ebediyete
ben o günleri..
Sana gelince, sen o günleri -
kendi oğluyla yatan,
kızlarının körpe etini satan
bir ana gibi satıyorsun!
Satıyorsun:
günde on kaat,
bir çift rugan pabuç,
sıcak bir döşek
ve üç yüz papellik rahat
için..

En güzel günlerimin
üç mel'un adamı var:
Biri sensin,
Biri o,
biri ötekisi..
Kanlı bıçaklı düşmanımdır ikisi..
Sana gelince..

Ne ben Sezarım,
Ne de sen Brütüssün..
Ne ben sana kızarım,

ne de zatın zahmet edip bana küssün..
Artık seninle biz,
düşman bile değiliz...

1933

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 388-389

SES

Çeneni avuçlarının içine alıp,
duvara dalıp
kalma!
Çeneni avuçlarının içine alma!
Kalk!
Pencereye gel!
Bak!
Dışarda gece bir cenup denizi gibi güzel,
çarpıyor pencereye dalgaları..
Gel!
Dinle havaları:
havalar seslerin yoludur,
havalar seslerle doludur:
toprağın, suyun, yıldızların
ve bizim seslerimizle...
Pencereye gel!
Havaları dinle bir:
Sesimiz yanındadır,
sesimiz seninledir...

1933

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 385

SEVERMİŞİM MEĞER

Yıl 62 Mart 28

Pırağ-Berlin tirelerinde pencerenin yanıdayım
akşam oluyor.

Dumanlı ıslak ovaya akşamın
yorgun bir kuş gibi inişini severmişim meğer.
Akşamın inişini yorgun kuşun inişine
benzetmeyi sevmedim.

Toprağı severmişim meğer
toprağı sevdim diyebilir mi
onu bir kez olsun sürmeyen
Ben sürmedim.
Platonik biricik sevdam da buymuş meğer.

Meğer ırmağı severmişim.
İster böyle kımıldanmadan aksın
kıvrıla kıvrıla tepelerin eteğinde
doruklarına şatolar kondurulmuş
Avrupa tepelerinin,
ister uzasın göz alabildiğine dümdüz.
bilirim ırmak yeni ışıklar getirecek,
sen göremiyeceksin,
bilirim ömrümüz beygirinkinden azıcık uzun,
karganinkinden alabildiğine kısa.
bilirim benden önce duyulmuş bu keder
benden sonra da duyulacak.
Benden önce söylenmiş bunların hepsi bin kere,
benden sonra da söylenecek.

Gökyüzünü severmişim meğer,
kapalı olsun, açık olsun.
Borodino savaş alanında
Andırey'in sırtüstü seyrettiği gökkubbe
hapiste Türkçeye çevirdim
iki cildini Savaşla Barış'ın
kulağıma sesler geliyor,
gökkubbeden değil, meydan yerinden
gardiyanlar birini dövüyor yine.

Ağaçları severmişim meğer.

Çırılçıplak kayınlar
Moskova dolaylarında Peredelkino'da
kışın çıkarlar karşıma alçakgönüllü, kibar
kayınlar Rus sayılıyor,
kavakları Türk saydığımız gibi.
İzmir'in kavakları,
dökülür yaprakları,
bize de Çakıcı derler,
yâr fidan boylum,
yakarız konakları.
İlgaz ormanlarında, yıl 920
bir keten mendil astım bir çam dalına,
ucu işlemeli.

Yolları severmişim meğer,
asfaltını da.
Vera direksiyonda,
Moskova'dan Kırım'a gidiyoruz Koktebel'e,
asıl adı Göktepe ili.
Bir kapalı kutuda ikimiz,
dünya akıyor iki yandan dışarda
dilsiz, uzak..

Hiç kimseyle, hiçbir zaman böyle yakın olmadım.
Eşkılar çıktı karşıma
Bolu'dan inerken Gerede'ye
kırmızı yolda ve yaşıam on sekiz
yaylıda canımdan gayrı alacakları eşyam da yok
ve on sekizimizde
en değersiz eşyamız canımızdır.
Bunu bir kere daha yazdım
çamurlu karanlık sokakta
bata çıka Karagöze gidiyorum ramazan gecesi
önde körüklü kaat fener.
Belki böyle bir şey olmadı,
belki bir yerlerde okudum
sekiz yaşında bir oğlanın
Karagöze gidişini ramazan gecesi
İstanbul'da dedesinin elinden tutup
dedesi fesli ve entarisinin üstüne
samur yakalı kürkünü giymiş
ve harem ağasının elinde fener

ve benim içim içime sığmıyor sevinçten.

Çiçekler geldi aklıma her nedense
gelincikler, kaktüsler, fulyalar
İstanbul'da Kadıköy'de
fulya tarlasında öptüm Marika'yı
ağzı acıbadem kokuyor
yaşım on yedi
kolan vurdu yüreğim,
salıncak bulutlara girdi çıktı
çiçekleri severmişim meğer
uç kırmızı karanfil yolladı bana
hapishaneye yoldaşlar 1948
yıldızları hatırladım
severmişim meğer
ister aşağıdan yukarıya seyredip onları
şaşıp kalayım,
ister uçayım yanibaşlarında.

Kosmos adamlarına sorularım var:
çok daha iri iri mi gördüler yıldızları,
kara kadifede koskocaman cevahirler miydiler,
turuncuda kayısılar mı?
Kibirleniyor mu insan
yıldızlara biraz daha yaklaşınca
renkli fotoğraflarını gördüm kosmosun
Ogonyok dergisinde
kızmayın ama dostlar non figüratif mi desek
soyut mu desek
işte o soydan yağlı boyalara benziyordu kimisi,
yani dehşetli figüratif ve somut
insanın yüreği ağzına geliyor karşılarında
sınırsızlığı onlar hasretimizin,
aklımızın, ellerimizin.
Onlara bakıp düşünebildim ölümü bile
şu kadarcık keder duymadan
kosmosu severmişim meğer.

Gözümün önüne kar yağışı geliyor
ağır ağır dilsiz kuşbaşısı da,
buram buram tipisi de
meğer kar yağışını severmişim.

Güneşi severmişim meğer
şimdi şu vişne reçeline bulanmış batarken bile
güneş İstanbul'da da kimi kere
renkli kartpostallardaki gibiatar
ama onun resmini sen öyle yapmıyacaksın.

Meğer denizi severmişim
hem de nasıl
ama Ayvazofski'nin denizleri bir yana.

Bulutları severmişim meğer
ister altlarında olayım, ister üstlerinde
ister devlere benzesinler,
ister ak tüylü hayvanlara.

Ayışığı geliyor aklıma en aygın baygını,
en yalancısı, en küçük burjuvası,
severmişim.
Yağmuru severmişim meğer,
ağ gibi de inse üstüme
ve damlayıp dağılsa da camlarımda,
yüreğim beni olduğum yerde bırakır
ağlara dolanık ya da bir damlanın içinde
ve çıkar yolculuğa
haritada çizilmemiş bir memlekete gider.
Yağmuru severmişim meğer

Ama neden birdenbire keşfettim bu sevdaları
Pırağ-Berlin tireninde yanında pencerenin,
altıncı cıgaramı yaktığımdan mı
Bir teki ölümdür benim için.
Moskova'da kalan birilerini
düşündüğümünden mi geberesiye
saçları saman sarısı, kirpikleri mavi

Zifiri karanlıkta gidiyor tiren
zifiri karanlığı severmişim meğer
kıvılcımlar uçuşuyor lokomotiften
kıvılcımları severmişim meğer
meğer ne çok şeyi severmişim de
altmışımda farkına vardım bunun
Pırağ-Berlin tireninde yanında pencerenin

yeryüzünü
dönülmez bir yolculuğa
çıkılmışım gibi seyrederek.

19 Nisan 1962, Moskova

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1800-1804

SEVİYORUM SENİ

Seviyorum seni ekmeği tuza banıp yer gibi
geceleyin ateşler içinde uyanarak
ağzımı dayayıp musluğa su içer gibi,
ağır posta paketini, neyin nesi belirsiz,
telâşlı, sevinçli, kuşkulu açar gibi,
seviyorum seni denizi uçakla ilk defa geçer gibi.
İstanbul'da yumuşacık kararırken ortalık
içimde kııldanan bir şeyler gibi,
seviyorum seni "Yaşıyoruz çok şükür!" der gibi.

27 Ağustos 1960

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1735

SON OTOBÜS

Gece yarısı. Son otobüs.
Biletçi kesti bileti.
Beni ne bir kara haber bekliyor evde,
ne rakı ziyafeti.
Beni ayrılık bekliyor.
Yürüyorum ayrılığa korkusuz
ve kedersiz.

İyice yaklaştı bana büyük karanlık.
Dünyayı telaşsız, rahat
seyredebiliyorum artık.
Artık şaşırtmıyor beni dostun kahpeliği.

elimi sıkarken sapladığı bıçak.
Nafile, artık kıskırtamıyor beni düşman.
Geçtim putların ormanından
baltalayarak
ne de kolay yıkılıyorlardı.
Yeniden vurdum mihenge inandığım şeyleri,
çoğu katkısız çıktı çok şükür.
Ne böylesine pırıl pırıl olmuşluğum vardı,
ne böylesine hür.

İyice yaklaştı bana büyük karanlık.
Dünyayı telâşsız, rahat
seyredebiliyorum artık.
Bakınıyorum başımı kaldırıp işten,
karşıma çıkıveriyor geçmişten
bir söz
bir koku
bir el işareti.

Söz dostça
koku güzel,
el eden sevgilim.
Kederlendirmiyor artık beni hatıraların dâveti.
Hâtıralardan şikayetçi değilim.
Hiçbir şeyden şikayetim yok zaten,
yüreğimin durup dinlenmeden
kocaman bir diş gibi ağrımasından bile.

İyice yaklaştı bana büyük karanlık.
Artık ne kibri nâzırın, ne katibinin şakşağı.
Tas tas ışık dökünüyorum başımdan aşağı,
güneşe bakabiliyorum gözüm kamaşmadan.
Ve belki, ne yazık,
hatta en güzel yalan
beni kandıramıyor artık.
Artık söz sarhoş edemiyor beni,
ne başkasının, ne kendimin.

İşte böyle gülüm,
iyice yaklaştı bana ölüm.
Dünya, her zamankinden güzel, dünya.
Dünya, iç çamaşırlarım, elbisemdi,

başladım soyunmağa.
Bir tiren penceresiydim,
bir istasyonum şimdi.
Evin içerisiydim,
şimdi kapısıym kilitsiz.
Bir kat daha seviyorum konukları.
Ve sıcak her zamankinden sarı,
kar her zamankinden temiz.

Pırağ, 21 Temmuz 957

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1619-1620

ŞEHİTLER

Şehitler, Kuvâyi Milliye şehitleri,
mezardan çıkmanın vaktidir!
Şehitler, Kuvâyi Milliye şehitleri,
Sakarya'da, İnönü'nde, Afyon'dakiler
Dumlupınar'dakiler de elbet
ve de Aydın'da, Antep'te vurulup düşenler,
siz toprak altında ulu köklerimizsiniz
yatarsınız al kanlar içinde.
Şehitler, Kuvâyi Milliye şehitleri,
siz toprak altında derin uykudayken
düşmanı çağırdılar,
satıldık, uyanın!
Biz toprak üstünde derin uykulardayız,
kalkıp uyandırın bizi!
uyandırın bizi!
Şehitler, Kuvâyi Milliye şehitleri,
mezardan çıkmanın vaktidir!

1959

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1708

TAHİRLE ZÜHRE MESELESİ

Tahir olmak da ayıp değil, Zühre olmak da,
hattâ sevda yüzünden ölmek de ayıp değil.
Bütün iş Tahirle Zühre olabilmekte,
Yani yürekte..

Meselâ bir barikatta dövüşerek,
meselâ kuzey kutbunu keşfe giderken,
Meselâ denerken damarlarında bir serumu,
ölmek ayıp olur mu?

Tahir olmak da ayıp değil, Zühre olmak da,
Hattâ sevda yüzünden ölmek de ayıp değil.

Seversin dünyayı doludizgin,
Ama o bunun farkında değildir.
Ayrılmak istemezsin dünyadan
Ama o senden ayrılacak.
Yani sen elmayı seviyorsun diye
Elmanın da seni sevmesi şart mı?
Yani Tahiri Zühre sevmeseydi artık,
Yahut hiç sevmeseydi,
Tahir ne kaybederdi Tahirliğinden?

Tahir olmak da ayıp değil, Zühre olmak da,
Hattâ sevda yüzünden ölmek de ayıp değil...

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 933

TUNA ÜSTÜNE SÖYLENMIŞTİR..

Gökte bulut yok,
söğütler yağmurlu,
Tuna'ya rastladım,
Akıyor çamurlu çamurlu
hey Hikmet'in oğlu, Hikmet'in oğlu!
Tuna'nın suyu olaydın,
Karaorman'dan geleydin,
Karadeniz'e döküleydin,

mavileşeydin, mavileşeydin, mavileşeydin..
geçeydin Boğaziçi'nden,
başında İstanbul havası,
çarpaydın Kadıköy iskelesine,
çarpaydın, çırpınaydın,
Vapura binerken Memet'le anası.

1 Haziran 958

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1659

VASIYET

Yoldaşlar, nasip olmazsa görmek o günü,
ölürsem kurtuluştan önce yani,
alıp götürün,
Anadolu'da bir köye gömün beni.

Hasan beyin vurdurduğu
İrgat Osman yatsın bir yanımda
ve çavdarın dibinde toprağa çocuklayıp
kırkı çıkmadan ölen şehit Ayşe öbür yanımda.

Traktörlerle türküler geçsin altbaşından mezarlığın,
seher aydınlığında taze insan, yanık benzin kokusu,
tarlalar orta malı, kanallarda su,
ne kuraklık, ne candarma korkusu.

Biz bu türküleri elbette işitecek değiliz,
toprağın altında yatar upuzun,
çürür kara dallar gibi ölüler,
toprağın altında sağır, kör, dilsiz.

Ama bu türküleri söylemiştim ben
daha onlar düzülmeden,
duymuşum yanık benzin kokusunu
traktörlerin resmi bile çizilmeden.

Benim sessiz komşulara gelince,
şehit Ayşe ile ırgat Osman

çektiler büyük hasreti sağıklarında
belki de farkında bile olmadan...

Yoldaşlar, ölürsem o günden önce yani,
-öyle gibi görünüyor-
Anadolu'da bir köy mezarlığına gömün beni
ve de uyarına gelirse,
tepemde bir çınar olursa
taş maş da istemez hani...

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1517-1518

VATAN HAINİ

"Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.
Amerikan emperyalizminin
yarı sömürgesiyiz, dedi Hikmet.
Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ."
Bir Ankara gazetesinde çıktı bunlar,
üç sütun üstüne, kapkara haykıran puntolarla,
bir Ankara gazetesinde,
fotoğrafı yanında Amiral Vilyamson'un
66 santimetre karede gülüyor,
ağız kulaklarında, Amerikan amirali
Amerika, bütçemize 120 milyon lira hibe etti,
120 milyon lira.
"Amerikan emperyalizminin
yarı sömürgesiyiz, dedi Hikmet
Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ."

Evet, vatan hainiyim, siz vatanperverseniz,
siz yurtseverseniz, ben yurt hainiyim,
ben vatan hainiyim.
Vatan çiftliklerinizse,
kasalarınızın ve çek defterlerinizin içindekilerse vatan,
vatan, şose boylarında gebermekse açlıktan,
vatan, soğukta it gibi titremek
ve sıtmadan kıvranmaksızın yazın,
fabrikalarınızda al kanımızı içmekse vatan,
vatan tırnaklarıysa ağalarınızın,
vatan, mızraklı ilmühalse, vatan, polis copuysa,

ödeneklerinizse, maaşlarınızsa vatan,
vatan, Amerikan üsleri, Amerikan bombası,
Amerikan donanması topuysa,
vatan, kurtulmamaksa kokmuş karanlığımızdan,
ben vatan hainiyim.
Yazın üç sütun üstüne kapkara haykıran puntolarla:
Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.

28.7.962

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1826

VERA'YA

Bir ağaç var içimde
fidesini getirmişim güneşten.
Salınır yaprakları ateş balıklar gibi
yemişleri kuşlar gibi ötüşür.

Yolcular füzelerden
çoktan indi içimdeki yıldıza.
Düşümde işittiğim dille konuşuyorlar,
komuta, böbürlenme, yalvarıp yakarma yok.

İçimde ak bir yol var.
Karıncalar buğday taneleriyle
bayram çığlıklarıyla kamyonlar gelir geçer
ama yasak, geçemez cenaze arabası.

İçimde mis kokulu
kızıl bir gül gibi duruyor zaman.
Ama bugün cumaymış, yarın cumartesiymiş,
çoğum gitmiş de azım kalmış, umurumda değil.

15. 1. 1960, Kislovodsk

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1717

VERA'NIN UYKUDAN UYANIŞI

İskemleler ayakta uyuyor
masa da öyle
serilmiş yatıyor sırtüstü kilim
yummuş nakışlarını
ayna uyuyor
pencerelerin sımsıkı kapalı gözleri
uyuyor sarkıtmış boşluğa bacaklarını balkon
karşı damda bacalar uyuyor
kaldırımında akasyalar da öyle
bulut uyuyor
göğsünde yıldızıyla
evin içinde dışında uykuda aydınlık
uyandın gülüm
iskemleler uyandı
köşeden köşeye koşuştular
masa da öyle
doğrulup oturdu kilim
nakışları açıldı katmer katmer
ayna seher vakti gölü gibi uyandı
açtı kocaman mavi gözlerini pencereler
uyandı balkon
toparladı bacaklarını boşluktan
tüttü karşı damda bacalar
kaldırımında akasyalar ötüştü
bulut uyandı
attı göğsündeki yıldızı odamıza
evin içinde dışında uyandı aydınlık
doldu saçlarına senin
dolandı çıplak beline ak ayaklarına senin.

Mayıs 1960, Moskova

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 1731

YAPIYLA YAPICILAR

Yapıcılar türk   söylüyor
Yapı t  rk   söyler gibi yükselmiyor ama.
Bu i   biraz daha zor.

Yapıcıların yüreği
bayram yeri gibi cıvılcıvılcı
ama yapı yeri bayram yeri değil.
yapı yeri toz toprak.
Çamur, kar.
Yapı yerinde ayağın burkulur
ellerin kanar.
Yapı yerinde ne çay her zaman şekerli
her zaman sıcak,
ne ekmek her zaman pamuk gibi yumuşak
ne herkes kahraman,
ne dostlar vefalı her zaman.

T  rk   söyler gibi yapılmıyor yapı
bu i   biraz daha zor.
Zor ama
yapı yükseliyor, yükseliyor.
Saksılar konuldu pencerelere
alt katlarında.
  lk balkonlara güneşi taşıyor kuşlar
kanatlarında.
Bir yürek   ırpıntısı var
her putrelinde, her tuğlasında, her kerpicinde.
Yükseliyor,
yükseliyor
yükseliyor yapı kanter içinde.

20. Yüzyıl Türk   iiri Antolojisi, S. 114-115

YAŞAMAYA DAİR

I

Yaşamak şakaya gelmez,
büyük bir ciddiyetle yaşayacaksın
bir sincap gibi mesela,
yani, yaşamının dışında
ve ötesinde hiçbir şey beklemeden,
yani bütün işin gücün yaşamak olacak.

Yaşamayı ciddiye alacaksın,
yani o derecede, öylesine ki,
mesela, kolların bağlı arkadan,
sırtın duvarda,
yahut kocaman gözlüklerin,
beyaz gömleğinle bir laboratuvarda
insanlar için ölebileceksin,
hem de yüzünü bile görmediğin insanlar için,
hem de hiç kimse seni buna zorlamamışken,
hem de en güzel, en gerçek şeyin
yaşamak olduğunu bildiğin halde.

Yani, öylesine ciddiye alacaksın ki yaşamayı,
yetmişinde bile, mesela, zeytin dikeceksin,
hem de öyle çocuklara falan kalır diye değil,
ölmekten korktuğun halde
ölüme inanmadığın için,
yaşamak, yani ağır bastığından..

1947

II

Diyelim ki, ağır ameliyatlık hastayız,
yani, beyaz masadan,
bir daha kalkmamak ihtimali de var.
Duymamak mümkün değilse de
biraz erken gitmenin kederini,
biz yine de güleceğiz anlatılan Bektaşî fıkrasına,
hava yağmurlu mu, diye bakacağız pencereden,

Yahut da yine sabırsızlıkla bekleyeceğiz
en son ajans haberlerini.

Diyelim ki, dövüşölmeye değör bir şeyler için,
diyelim ki, cepheleyiz.
Orda daha ilk hücumda, daha o gün
yüzükoyun kapaklanıp ölmek de mümkün.
Tuhaf bir hınçla bileceğiz bunu,
fakat yine de çıldırasıya merak edeceğiz
belki yıllarca süreceğ olan savaşın sonunu.

Diyelim ki hapisteyiz,
yaşımız da elliye yakın,
daha da on sekiz sene olsun
açılmasına demir kapının.
Yine de dışarıyla beraber yaşayacağız,
insanları, hayvanları, kavgası ve rüzgârıyla
yani, duvarın arkasındaki dışarıyla.

Yani, nasıl ve nerde olursak olalım
hiç ölmeyecekmiş gibi yaşanacak..

1948

III

Bu dünya soğuyacak,
yıldızların arasında bir yıldız,
hem de en ufacıklarından,
mavi kadifede bir yıldız zerresi yani,
yani, bu koskocaman dünyamız.

Bu dünya soğuyacak günün birinde,
hatta bir buz yığını
yahut ölü bir bulut gibi de değil,
boş bir ceviz gibi yuvarlanacak
zifiri karanlıkta uçsuz bucaksız.

Şimdiden çekilecek acısı bunun,
duyulacak mahzunluğu şimdiden.
Böylesine seviceğ bu dünya,

"Yaşadım" diyebilmen için...

Şubat 1948

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 906-908

YİRMİNCİ ASRA DAİR

— Uyumak şimdi,
uyanmak yüz yıl sonra, sevgilim...

— Hayır,
kendi asrım korkutmuyor beni
ben kaçak değilim.
Asrım sefil,
asrım yüz kızartıcı,
asrım cesur,
büyük
ve kahraman.
Dünyaya erken geldim diye
kahretmedim hiçbir zaman.
Ben yirminci asırlıyım
ve bununla övünüyorum.
Bana yeter
yirminci asırda olduğum safta olmak
bizim tarafta olmak
ve dövüşmek yeni bir âlem için...

— Yüz yıl sonra, sevgilim...

— Hayır, her şeyden evvel
ve herşeye rağmen daha evvel.
Ve ölen ve doğan
ve son gülleri güzel gelecek olan yirminci asır
(benim şafak çığlıklarıyla sabaha eren müthiş gecem),
senin gözlerin gibi, Hatçem,
güneşli olacaktır...

12.11.1941

Nâzım Hikmet, Kuvâyi Milliye, S. 192

YOL TÜRKÜSÜ

I

Sabah buradaysak, akşam ordayız,
Günlerin peşinde bir hovardayız,
Bazı mısra gibi dudaklardayız,
Bazı 'kimsin' diye soran bulunmaz.

Hey anam hey! Yolcu yolunda gerek,
Bazı altımızda taş toprak döşek,
Bazı rtnecek yorgan bulunmaz!

1920

II

(Dayıya)

Alnımızda yanar gençliğin tacı,
Yorgunluğun anasını satarız,
Elimizde neşemizin kırbacı,
Ufukları önümüze katarız.

Gğsmz kuvvetli, gönlümüz temiz,
Tükenmez yolları tüketiriz biz,
Ne saray, ne hamam, ne han isteriz,
Nerde gün batarsa orda yatarız..

Nâzım Hikmet, Bütün şiirleri, S. 177-178

NÂZIM İÇİN YAZILMIŞ ŞİİRLER:

90. YAŞGÜNÜNDE NÂZIM HİKMET'E

Hayatı senden öğrendim
Bir gelinciğin taç yapraklarının nasıl sevileceğini
Dünya'nın nasıl "müthiş" bir meyva olduğunu
İnsan bundan henüz habersizken
Senden öğrendim.

Hayatı senden öğrendim
Kıskanarak kazanamayacağımı kimseyi
Sevince ölçüyü bir yana bırakmayı
Senden.

Dövüşmek zorunda kalmaktan hep ürktüm
Büyüdüğüm bağlarda yoktu
en küçük bir çelişki bile
Nurtopu gibi bir oğlandım ilk aşkımda
"Saman Sarısı"na sardım
Sevgilimin kazağından çaldığım saç tellerini.

Hayatı senden öğrendim.
Şiirle nasıl değişebileceğini insanın
Şiirin odun kesebileceğini
Bilinmedik kumaşlar dokuyabileceğini
Can eriğın suyu olabileceğini
Senden.

75. yaşgününde de kalabalıklara okudum şiirlerini
Hepsi çok seviyordu seni.
Mektuplarını okusam
Yüzüne bakmazdı hiçbirisi
Bütün sevgilerden sıcaktı satırların
Her sözcüğünde çatlayan karpuz sesi
Anadille dinmeyen bir kavuşma isteği.

Sen ne Anadolu'da bir köy mezarındasın
Ne de Moskova'da
- Mezarda olma düşüncesi yakışmıyor sana -
Sen Türkçe'desin.

Türkçe'ye gömüldü
Kalemin
Parmakların
Kolun
Beynin.
Halkına sunduğun kırmızı elman
Yeryüzüne.

TURGAY FİŞEKÇİ
(1956 -)

İnsan Üstüne Sorular - Yanıtlar, S. 162-163

BEN SENDEN ÖNCE ÖLMEK İSTERİM

Ben
senden önce ölmek isterim.
Gidenin arkasından gelen
gideni bulacak mı zannediyorsun?
Ben zannetmiyorum bunu.
İyisi mi, beni yaktırırsın,
odanda ocağın üstüne korsun
içinde bir kavanozun.
Kavanoz camdan olsun,
şeffaf, beyaz camdan olsun
ki içinde beni görebilesin...
Fedakarlığımı anlıyorsun:
vazgeçtim toprak olmaktan,
vazgeçtim çiçek olmaktan
senin yanında kalabilmek için.
Ve toz oluyorum
yaşıyorum yanında senin.
Sonra, sen de ölünce
kavanozuma gelirsin.
Ve orda beraber yaşarız
külümün içinde külün,
ta ki bir savruk gelin
yahut vefasız bir torun
bizi ordan atana kadar...
Ama biz
o zamana kadar

o kadar
karışacağız
ki birbirimize,
atıldığımız çöplükte bile zerrelerimiz
yan yana düşecek.
Toprağa beraber dalacağız.
Ve bir gün yabani bir çiçek
bu toprak parçasından nemlenip filizlenirse
sapında muhakkak
iki çiçek açacak:
biri sen
biri de ben.
Ben
daha ölümü düşünmüyorum.
Ben daha bir çocuk doğuracağım.
Hayat taşıyor içimden.
Kaynıyor kanım.
Yaşayacağım, ama çok, pek çok,
ama sen de beraber.
Ama ölüm de korkutmuyor beni.
Yalnız pek sevimsiz buluyorum
bizim cenaze şeklini.
Ben ölünceye kadar da
bu düzelir herhalde.
Hapisten çıkmak ihtimalin var mı bu günlerde?
İçimden bir şey:
belki diyor.

18 Şubat 1945
(Yatar Bursa Kalesinde)

PİRAYE NAZIM HİKMET
(Pirayende Altınoğlu)
(1908 - 1995)

Nâzım Hikmet, Bütün Şiirleri, S. 869-870

BERLİN'DE, DOĞUM YILDÖNÜMÜNDE NÂZIM'IN

Berlin'de
Yetmiş beşinci doğum yıldönümünde
Bir bayrak gibi yükselttik Nâzım'ı...
Altında
Dünyanın bütün namuslu insanların
Omuz omuza toplandığı

Dile geldi halkımızın
Binlerce yıllık korosu
Acılı, öfkeli
Umutlu, yiğit
Ve sımsıcak
Sesini yükseltirken
Ruhi Su...

Berlin'deki omuzdaşlar
Türkülerle ve
Kardeşçe dayanışmanın
Coşkusuyla donattılar bizi...
Onur ve sevinç duyduk
Dinlerken
Batı Berlin Türk İşçi Korusu'ndan
Evrensel boyutlara ulaşan türkülerimizi...

Cana yakın, bilge
Dost güzelliğini toprağımızın
İlettiler yığınlara

Sesleriyle ve tavırlarıyla
Sümeyra, Semra...

Ağrıyan yüreği
Ve sonsuz acılarına rağmen
Yılmayan umudu
Ve inancıyla
Ve elle tutulur
İnsan sıcaklığıyla
Yaşatırken Nâzım'ı
Sahnedede Genco;

Yüreğimizde bir kez daha
Biledik sevgiyi
Umudu, hıncı...

Karıştı Nâzım'ın türkülerine
Brecht'in
Aklından ve yüreğinden fıskıran türküler
Sesiyle değil sadece
Gözleriyle de
Söylerken İlse Scheer...

Halklar adına
Yargılayan ve hesap soran
Müthiş bir yargıç gibiydi
Maria Faranturi...

Ezilenlere
Kanat germiş
Bir ana tanrıça gibi ya da...
Bitmez tükenmez sesi
Ve öpülesi
Sol yumruğuyla...

Anladık ki bir kez daha
Bizim gücümüz
Bu koskocaman dünyada
Yalnız olmamaklıgımızdır...
Anladık ki bir kez daha
Hiçbir engel tanımayacaktır
Zafere giden yolda
Birliğimizden doğan kuvvet...
Yaşasın dünya halklarının devrimci dayanışması...
Hoch die internationalen solidaritaet...

ATAOL BEHRAMOĞLU
(1942 -)

Nâzım'a Bir Güz Çelengi, S. 108-110

BİR AD MÜZİK VE EVRENE DÖNÜŞÜNCE

- Nazım Hikmet -

Nazım kardeşim
mavi gözlü Nazım
mavi yüreğin
ve daha da mavi düşlerinle
sen ki karanlığa derin derin
baktığın zaman
en ufak bir kin duymadan
karanlığı bile mavileştirirsin
Nazım
sen ki bir kadeh şarap
ve güzel bir kadının diziyle
üzerinde sevdanın halk bayrağı
dalgalanan bir deniz köşesiyle
ufukları ağartır
bir pencere açarsın
her şeyin yok olduğu yerde
ve tepelerden taşlar yuvarlanır keyifle
kayıklara kadar
ve sokak fenerinin altında
bir köpek düşlere dalar.

Nazım
senin küçük sokak çalgıcılarını
gördüm
Galata Köprüsü üstünde
senden birkaç dize saklıydı
keman kutularının içinde
söylemeye izinli olduklarından başka
birkaç dize
bulutlara bakarak bekliyorlardı
onları söyleyebilecekleri günü
(bazan bir keman Nazım
sıkılmış bir yumruk gibidir
ve sıkılmış yumruğun içinde
bir kanat gizlidir)

Nazım
grevci dok işçilerini gördüm

vinçler direkler şiirler arasında
çuvallar sandıklar güller arasında
ve büyük geminin yanında
bekleyen iki mavi ışık
demir almak üzereydi gemi
(Kimbilir hangi yolculuğa?)
kavgaydı bu
sevdaydı bu
ve sen Nazım kaptanıydın
sınırlardan öteye yönelen bu
yolculuğun.

Nazım
biri çıkıyordu geminin
merdiveninden
kafeste kanaryalarıyla
papuçlarının bağlan çözükle
“günaydın” demesi gerekirken
“kırmızı” diyen biri
bir kadın ağlıyordu kapıda
balıkçı geçti kimsenin gözüne
ilişmeden
saatinin içinde
tozlu camın altında
küçük bir balık bağınıyordu
sen duydun onu ben duydum
ve istedim ki
en karanlık sözcüğü vereyim de
apak olsun yeniden
direttim
bugünkü gibi
her zamanki gibi
hepimiz gibi
işte böyle. Nazım

Ama sen Nazım
hangi zindandan
gecenin hangi köşesinden
hangi ölümden olursa olsun
gülümsüyorsun
dünyanın gülümseyişini koruyan
o masmavi gülümseyişinle

Nazım kardeşim
yoldaşımız bizim
Merhaba Nazım

Nazım
sen bizi öyle çok sevdin
biz seni öyle çok sevdik ki
küçük adınla çağırır herkes seni
herkes sen der sana
Fransa da Rusya da Yunanistan da
Aragon da Nazım
Neruda da Nazım
ben de Nazım
özgürlük ki adlarından biridir senin
o senin en güzel adın.

Merhaba Nazım.

YANNİS RİTSOS
(1909 - 1990)

(Yunanistan)

Çeviri : Cevat Çapan

Cumhuriyet, Şiir Atlası, 15 Ocak 1994, S. 2

BİR RESMİN KARŞISINDA

- Nazım'a -

Tasvir gibi bakma öyle yüzüme
Bakar gibi gökyüzüne
Mahzun mahzun
Mazlum, mazlum!..
Ölmekle silinir mi sandın,
Silinir mi bre hâyin,
İnsanları sevme suçun?

Diktim bahçeme üç nar
Ağam gelir bakar diye,

Gelmiş ki benden habersiz,
Bakmış ki onlara zaar
Üçü de açtı narların.

CAN YÜCEL
(1926 - 1999)

Bütün Eserleri 6, S. 16

BİR ŞEY

- I -

Bir şey ki hava gibi, ekmek gibi, su gibi
Lâzım insana, lâzım, onsuz yaşanılmıyor.
Ana baba gibi, dost gibi, yavuklu gibi
Kalp titremeden, göz yaşarmadan anılmıyor.

Bir şey ki gözünüzde memleket kadar aziz,
Aşk ettiğimiz kendimize, derdettiğimiz,
Adını çocuklarımıza bellettiğimiz,
Bir şey ki hasretine dayanılmıyor.

- II -

Bir şey daha var, yürek acısı,
Utandırır insanı, düşündürür.
Öylesine başka bir kalbağrısı,
Alır beni ta Bursa'ya götürür.

Yeşil Bursa'da konuk bir garip kuş,
Otur denmiş, oracıkta oturmuş.
Yüreğiğinden bir türkü tutturmuş,
Ne güzel şey dünyada hür olmak, hür.

Benerci Jokond Varan üç Bedrettin,
Hey kahpe felek, ne oyunlar ettin!
En yavuz evlâdı bu memleketin,
Nâzım ağabey, hapislerde çürür...

CAHİT SITKI TARANCI
(1910 – 1956)

Türk Dili Dergisi, Eylül 2023, S. 13-14

Not: Bu şiirin 2. bölümü 1950 yılına kadar yayınlanmasa da bir biçimde hapiste bulunan Nâzım Hikmet'in kendisine kadar elden ulaşır. Nâzım Hikmet şiirde acınası bir eda sezdiği için rahatsız olur ve karşı bir şiir yazmakta gecikmez:

YATAR BURSA KALESİNDE

"Sevdalınız komünisttir,
on yıldan beri hapistir,
yatar Bursa kalesinde.

Hapis ammâ, zincirini kırmış yatar,
en âlâ mertebeye ermiş yatar,
yatar Bursa kalesinde.

Memleket toprağındadır kökü,
Bedreddin gibi taşır yükü,
yatar Bursa kalesinde.

Yüreği delinip batmadan,
şarkısı tükenip bitmeden,
cennetini kaybetmeden,
yatar Bursa kalesinde."

NÂZIM HİKMET RAN
(1902 - 1963)

Nâzım Hikmet, Yaşamı, Ruhsal Yapısı, Davaları,
Tartışmaları, Dünya Görüşü, Şiirinin Gelişmeleri, S. 433

BÜYÜK GURBETÇİ

Senin adın bir deftere yazıldı
Eskimez bir mavi deftere
Adın
Yazıldı.

Erenköy'ünde bir bahar eskir
Savrulur ve eskir süreklavları
Kuzey yarımkürenin çok koyu mavi bir gecesinde
Aşkı Türkçe kavramanın sağlamlığı başlayınca
Bir öğrenci yatakhaneğinde
Uzak Asyalı bir başka öğrenciyle çatışınca
Bir sürü ıvır zıvır ve ekimler
Bir kahramanlık sandığımız kendimizi
Eskir ucuz ormanlarda yürek avları
Ve eski anaların belbağladığı hekimler
Eskimez senin gurbetçiliğın
Yanar, tüter, dağılır
Ve ince bir duman eskir bir kalın duman adına.

Gurbet bir yazgıdır ulusuna
Güneşe çıkmak gibi, alınteri bilinir
Gurbet bilinir, bir duyarlıktır, bir meslektir
Sen herhalde en iyi bilirdin bayramları
Paşalarla, yahılarla uzlaştıran
Kısa kış akşamlarını, uzun yaz akşamlarını
Kayalar, kayalar ve sahipsiz dağlar adına
Bir türkü gibi öfkede söylenen
İssız hanlar, bilgece susmalar, bakımsız bağlar adına
Puslu ve telaşlı garlardan kaçırdığın
Bir pençeden, bir katılıktan kayırdığın
Her ülkede söylenen bir türkü gibi.

Aklığın, eskimez bir kış güzelliğinde
Sıcak evler, karlı yollar, bağılıklar adına
Bir zorbalığa direnmek adına,
Anlaşılmazsa
Söğütler yeşermez, balıklar bırakmaz döllerini.

Ellerin bir gezinmedir uykularda
Kimine korkudur, ısınmak kimine
Eskimez bir kış güzelliğinde
Kuzey yarımkürenin çok koyu mavi bir gecesinde
Büyük bir alanda, küçük bir cezaevinde
Ve çok yabancı dilden iki istasyon-arası biletinde
Biliyorum nasıl yaşadığını senin Türkçe yokken
Mahzun ve yaşamaklı - eskimez elbet -
Ülkeni dirençle yaşamak ülken olmayınca sözlüğünde.

Sen bir ağlayış gibisin neden
Bir çocukluğu sürüklüyorsun kanında
Bir güvercin gibi parlar şaşkınlığın
Ölüme yakınlığında bir köylünün, uymasında
Gök durur ve boncuklar durur pazarlarda
İğdir'da Orta Anadolu tarlalarında
Akşam oldu muydu gaz lâmbası yakılır
Nerde olursa olsun artık. Coğrafyada
Sürekli bir gurbet vardır.

Eskimezsin bir mayıs serpintisi gibi
Bir mayıs serpintisi ki sağlıklı
Ağustos günlerini hazırlayan. Güllerini
Sürer gurbetçiliğin.
Halksız bir yazarın acısını taşıyan
Kalebent bir şehzade gibi mahzun
Börklüce gibi sabırsız haklılığında.

Öyle bir şey
Biraz uzak, biraz çıplak, ve yayan.

TURGUT UYAR
(1927 - 1985)

Cumhuriyet, Şiir Atlası, 15 Ocak 1994, S. 2

DÖRTLÜK

Büyük şairdi, sevdi, sevdalandı Nâzım Hikmet
Karasevdamızı sevdi türküsünü güzel de söyleyerek
O kadar aşk, her şey türküsünü sürdürmek içindi
Karasevda emekçinindi, emek içindi.

ARİF DAMAR
(1925 - 2010)

Yoksulduk Dünyayı Sevdik, S. 324

FERHAT'IN KAZMASI DÜŞMEZ ELİNDEN

Bizim Anadolu'muz var ya,
Erzurum Yaylası, Palandökenler
Ağrı, Çukurova'mız
Aklıma düşünce öyle bir seviniyor,
öyle bir seviniyorum ki..
Bizim çetin halkımız,
Çanakkale, Kurtuluş Savaşı'mız,
Şeyh Bedreddin, Pir Sultan, Nâzım Hikmet
Aklıma düşünce öyle bir seviniyor,
öyle bir seviniyorum ki..
Kızılırmak, Yeşilirmak, Dicle, Fırat
Bütün öteki akarsular,
Hep birlikte akıyorlar, akıyorlar, akıyorlar.
Aklıma düşünce öyle bir seviniyor,
öyle bir seviniyorum ki...

1973

ARİF DAMAR
(1925 - 2010)

Yoksulduk Dünyayı Sevdik, S. 235

GÖZLER YANGIN ŞİMDİ

Bunca yıl çığlıklar koşturulmuş bu yolda
Deli tayar gibi ter içinde çığlıklar
Savrulan bir yanılsa vurulmak için rni
Yoksa dağları yırtta yırtta yürüyen
Bir ırmak diliyle durulmak için mi

Gözler yangın şimdi-ufuklar duman
Dünya değişiyor masalı koca bir yalan

Tam kırk yıl bulandırdılar suları
Nilüferleri dağlara taşıdılar
Kekikleri çaylara
Uğrun uğrun-ince ince-gizlice

Ve sinsice yürüdüler karanlıklara
Pınarbaşlarında yarpuzlar utandı
Ormanlarda köknarlar
Sonra leylak düşmanı bir akşam vakti
Dünyanın değiştiğini buyurdular
İhaneti kanlı bir gelinlik içinde
Yeryüzünün yatağında doyurdular

Durduk düşündük sularla birlikte
Dağlarla-ormanlarla-bulutlarla birlikte
Durduk düşündük
Nergislerle-nevruzlarla-güllerle birlikte
Yok olan hiçbir çiçek yoktu yeryüzünde
Durduk düşündük turnalarla birlikte
Martılarla-kumrularla güvercinlerle birlikte
Yok olan hiçbir güzellik yoktu gökyüzünde
Durduk düşündük
Nehirlerle-denizlerle-okyanuslarla birlikte
Yok olan hiçbir dalga yoktu suyüzünde

Yalnızca onların külleri vardı
Ki çiçek çiçek öldüren yeryüzünü
Yalnızca onların zehiri vardı
Ki bulut bulut öldüren gökyüzünü
Yalnızca onların pisliği vardı
Ki lağım lağım kirleten suyüzünü
Onlardan başka yoktu dünyaya düşman olan

Tam da yunuslar sevişirken Arşipel'de
Tam da gökkuşağı sevinçleşirken
Özlenen renkler siliniyor dediler
Tam da insanın insanlığına çeyrek kala
Yarım metrelik cam bir savaş alanıyla
Çıktılar karşımıza teknoloji yalanıyla

Gözler yangın şimdi ufuklar duman
Dünya değişiyor masalı koca bir yalan

Çocuklar ölürken bütün ülkelerde
Ey koca Nâzım
Ey ustamın ustam dediği

Milyonlar içindeki vatansız yalnızım
Çocuklar güldü demiştin o büyük ülkede
Gel de gör şimdi
O yüzlerde büyümüş yarınsız öfkeyi
Gel de gör
Gece gelen telgraftaki o yüce değer
Nasıl bir körlüğe kurban edildiğini
Yüreklerde yükselen son anıtın da
Gel de gör nasıl yerlere serildiğini

Sonrası vurgun-soygun ve talan
Sonrası gözyaşı ve kan
Çaykovsky Harlem'de bir tepinme
Tolstoy sütyen boşluklarında pembe dizi
Mayakovsky bir papaz duası belki
Puşkin çarlık özleminin şiirsel gizi

Gözler yangın şimdi ufuklar duman
Dünya değişiyor masalı koca bir yalan

Ne olur tunçtandı-demirdendi demeseydin
Bir tabuttan korkan o şaire gönül vermeseydin
Alsaydın Neruda'nın Şili kasımpatılarını
Hasan Hüseyin'in kırmızı gül dallarını
Howard Fast'ın fırtına sonrası çığlıklarını
Ölmeden önce mezarının başına koysaydın
Burcu burcu-gürcü gürcü koksaydın
Dünya değişiyor masalına kahkahalar atsaydın
Son anda sokup ellerini hasta kalbine
Çocuk yüzlü yepyeni bir şiir çıkartsaydın

Nasıl da severim seni
Hiroşimalı bir kızın yaprak dudaklarında
İşçi tulumuyla Taksim alanında
Ve 1960 yazında Küba'da nasıl da severim
Al şimdi ellerimi
Yattığın o büyük ülkenin topraklarına uzat
Yanar parmaklarım-yanar
Ne Şolohovlar ne de Gorkiler var
Yalnızca seni o topraklara tutsak edenler
Ve Memed'in özlemiyle oraya gömenler var

Yanardağlar mı pathyor bilemiyorum
Denizlerle karalar yer mi değiştiriyor
Dinazorlar mı göçüyor yoksa
Bir yanıml tırpan yine-bir yanıml gül bahçesi
Bir yanıml soygun yine- bir yanıml ter ezgisi
Söyler misin ey ustaların ustası
Nedir bu değişmenin yarınsız sonrası

Şimdi senin ceviz yaprağı kıvıll kıvıll ölkende
Kimi dünya değişiyor masalının hayalinde
Ki Orta Asya'nın kırmız tadı hâlâ dilinde
Kimi Zonguldak madenlerinde
Paşabahçe'de ve Çukobirlik'te
Yurtiçi kargoda ve Toros gübrede
Direnen bütün yüreklerle birlikte
Kimi dört bin yıllık bir güneş peşinde
Adının özgürlüğü için dövüşmekte
Değişen nedir söyler misin
Alınlarının nehirleştüğü bu yaşam içinde

Bir tren penceresinde saman sarısı saçlar
Rüzgârın yelesinde nasıl ölkeden öлкеye
Beyinden yüreğe nasıl fırtınalarla koşar
O büyük coşkular
O sonsuz duygular
Uzansam her teline şimdi ellerim yanar
Her biri beş dolara bir masadan uçar
Başka bir masaya konar
Seninse bu körkütük gidiş içinde
İnsanlık adına yüreğin bir başka kanar

Dikersin gözlerini masmavi yarınlara
insanlığın insanca yaşamını özlürsün
Ve söylenirsin kendi kendine
Çağının tanığı her şair gibi sen de
Ne açlık
Ne zulüm
Ne de kan
Ancak biz kazandığımız zaman
Ve bütün insanlık insanca yaşadığı zaman.

ADNAN YÜCEL
(1953 - 2002)

Çukurova Çeşitlemesi, S. 46-52

GÜLHANE PARKINDA BİR CEVİZ AĞACI

Sen bir ceviz ağacıydın
Gülhane parkında
Minareler karşında
Minareler arkanda
Baharlarda uzanıp
Bakardın Boğaziçi'ne
Bazen polis gölgesi düşerdi
Gülhane parkının
Duvarından, içine
Yaprakların, ellerin
Parlardı
Işıl ışıl
Dalların, parmakların
Çıplak kalırdı
Suvar payızı
Faraş kışı
Aradım ceviz ağacını
Gülhane parkında
Kurudu dediler
Kurumuş
Nazım'ı
Yer üstünden
Yer altına göçürdükleri gün,
Onun kalbindeydi
Ceviz ağacının filiz filiz baharı
Ceviz ağacındaydı canı
Mavi gözlü devin
İstersen ağla
Ağla gözün dolusu
Boş koydu gitti
Bir büyük şair sığacak kadar yerini
Dünya denilen evin
İstersen

İnsanlı dünyanın dertlerinden kurtuldu, diye
Sevin
Kim bilir kaç ceviz ağacı var
Gülhane parkında
Filizlenir yeşil yeşil
Gün düşünce yapraklara,
Bakan gözler kamaşır
Bir ceviz ağacı yok, artık
Olmayacak
Yaralı satırlar
Yarım sayfalar
Dolmayacak
Nerde ceviz ağacı
- Kurudu, dediler
O ceviz ağacından mahrum kaldı
Nazım yurdu dediler
Sana el yetmez
Ses ulaşmaz şekerim
Geçtiğın dünyadan
Hasretin gitmez
Gitmez şekerim.

1970

RESUL RIZA
(1910 - 1981)
(Azerbaycan)

Çeviri : İmdat Avşar

Gecenin Suskun Nağmesi, Seçilmiş Şiirler, S. 76-77

KALIN ABDAL

Ağıdı önce söylenen
sen nereye uçuyorsun?
Ağıdı önce söylenen
ölüm korkusunu atar.
Sen nereye uçuyorsun
boynu usul telli turna?

Pir Sultan benim ağıdım
ben de senin ağıdınım
uzar gideriz bu yolda,
sen nereye uçuyorsun
gökyüzüne kana kana?

Benim söylendi ağıdım
yazda, kışta, haziranda,
ben hep zindanlarda yattım,
en müşkülü daha sonra
kendi kendim sürgün ettim,
sen nereye gidiyorsun
bir yerlere konmayana?

Silah çatuben askerler,
neden silah çatıyorsun?
Dostum, dostum, aslan dostum
sen nereye uçuyorsun?
Kerem Aslı'nın koynunda
çiçeği hiç solmayana.

Biz ki Nâzım'dık dünyada
Rumelili Kalın Abdal,
uçan kuşa selam saldık
sevdik, oluklar boşaldık,
cemi cümle bir sofrada
muhanetlik kalmayana...

CEMAL SÜREYA
(1931 - 1990)

Cumhuriyet, Şiir Atlası, 15 Ocak 1994, S. 2

MÜJGÂN'A AŞK ŞARKILARI

- 1 -

Dinlerdim telâşlı kanûnlardan sarışın Türkçe'yi
nasıl da sevdim ne iştir bilmeden sevmeyi
ürkek bir çilenti usulca yoklardı bahçeyi
nerde tâvus kuşları, nerde Müjgân'ın gençliği
nasıl da sevdim ne iştir bilmeden sevmeyi.

Okşamak kumrallığını içimden uysal lambaların
beyhude ışıklarını yakınlaşan sonbaharın
akşam tenhalığında birlikte duygulanmaların
saklı mutluluğuyla dalgından çok daha fazla dalgın
nasıl da sevdim ne iştir bilmeden sevmeyi.

Bir parça son yalnızlığa öncekiler hazırlıktır
insan bırakmaz sevdiğini, sevmek insanı bırakır
kalırsa gözlerinin elinde yaldızı belki kalır
ney üşür, kanûn pırıldar, udlar oldukça karanlıktır
nasıl da sevdim ne iştir bilmeden sevmeyi.

- 2 -

O akşam da lambamızı söndürmüştük Nedîm ile
Nedîm'den bile kıskandığım sevdiğim ile
son şarkılar dağılmıştı mevsim ile
yalnız Çamlıca'da bir ud yankılanırdı.

Dünyayı tumturaklı bir yalan sayanlar
yalanın dehşetini yaşlandıkça anlar
Nâzım'ın Pirâye'yi sevdiği zamanlar
ölse ölümünden ne suçlar çıkarılırdı.

Boğucu bir sessizlikte ateşten goncalardır
o demirden şiirler ki sanki tabancalardır
umutsuz hangi gününde el atsan ateşe hazır
Nâzım onları yazarken duvarlar çatırdardı.

Gördün sessizce buluştuğunu Nâzım'la Nedîm'in
lâcivert ıssızlığında yıldızlı bir serviliğin
birinin elinde Vâridât'ı Simavna Bedreddin'in
birinin ağzında gül, elinde mey kâsesi vardı.

- 3 -

İstanbul puslu karaltıyla müstef'ilün bir gemi
duyulur padişah saltanatıyla bulutlara demirlediği
soğuk akşamlar çalar saatler kadife konakta
ben uyansam da ayışığından, Müjgân uyumakta.

O soyut kuşlar su aydınlığında atlas yorganların
yüz yıllık hüznüyle yüklü Osmanlı zindanlarının
pul pul dağılırlar tasalı bol yansımali boşlukta
ben uyansam da ayışığından, Müjgân uyumakta.

Gece hattât Yesârî'nin süzüldükçe vav kayıkları
işlenir yeni baştan bütün sevmek yanlışlıkları
bilmem tamamlanır mıydık bir başka yaşamakta
ben uyansam da ayışığından, Müjgân uyumakta

O şarkı söylese çalgıların korkup bıraktıklarından
büyülü tamburların kendi başlarına çaldıklarından
ulaşır Hâfız Post'a sesi yankılarla sonsuzlukta
ben uyansam da ayışığından, Müjgân uyumakta.

- 4 -

Akşam kılıçlar düşürdüğü ayın ışığından Boğaz'da
Müjgân mıdır bir uzak gülümsemek midir sazda
Ferahnâk'ta iyimser kötümser çarçabuk Hicâz'da
Müjgân mıdır sevmek, yanlış anlaşılma mı biraz da.

Üretir sessizliği erguvanlar, düşler sevdâyı tamamlar
suları yansıtır camlar cıvalı bir beyazda
Müjgân mıdır yoksa sabahlamak mı Hâfız'la Şirâz'da
divanlardan gül çığlıkları Horasanlı papağanlar
şehzâde çılgınlıkları o unutulmaz yazda..

Müjgân mıdır sevimlik, yanlış anlaşılmalık mı biraz da.

ATTİLÂ İLHAN
(1925 - 2005)

Attilâ İlhan, Bir Avuç Kıvılcım, S. 57-60

NÂZIM HİKMET

Hüzün ki en çok yakışandır bize
belki de en çok anladığımız.

Biz ki sessiz ve yağız
bir yazın yumağını çözerek
ve ölümü bir kepenek gibi örtüp üstümüze
ovayı köpürte köpürte akan küheylan
ve günleri hoyrat bir mahmuz
ya da atlastan bir çarkıfelek
gibi döndüre döndüre
bir mapustan bir mapusa yollandığımız.

Biz, ey sürgünlerin Nâzım'ı derken
tutkulu, sevecen ve yalnız
gerek acının teleğinden ve gerek
lâcivert gergefinde gecelerin
şiiri bir kuş gibi örerek
halkımız, gülün sesini savurup
bir türkünün kekiğinden tüterken
der ki, böyle yazılır sevdamız.

Hüzün ki en çok yakışandır bize
belki de en çok anladığımız..

HİLMİ YAVUZ
(1936 -)

Büyü'sün, Yaz! Toplu Şiirler, S. 65

NÂZIM HİKMET

Bir yıl değil
tam on yıl bekledim seni
yüzünü görmek için, Nazım.

Senin hayatını yaşadım
şiiirlerini çevirdiğim saatlerde
ve gencecik resmine, Nazım,
senin gözlerinle baktım.

Ben, o tek kişi,
bizler. insanları yeryüzünün,
aşkının cesareti ve türkülerin,
uzak Bursa cezaevinin duvarları
ötesinden saygıyla gözledik seni.

Şimdi burada Moskova'da,
Moskova Oteli'ndc,
fısıltıyla çıkıyor sesin.

Geniş omuzlu biri duruyor karşımda,
taş duvarlardan kurtulmuş bir yiğit,
bir devrimcisi duruyor dünyamızın,
işçilerinden biri, ozanlarından biri.

Kaşların çatık, sıcakkanlısın,
bıyığın rus bıyığı değil
ama bakıra çalıyor;
bir evren parlıyor gözlerinde,
bir gökgürültüsü uyuyor
mavi göklerde olduğu gibi.

Duygusuz yaşanacak bir an mı bu?
Bir savaşın zaferidir senin özgürlüğün.
Bizi düşledin, aramızdasın,
türküler yaktın Moskova'ya, aynı Moskova
seninle beraber türküler yakıyor şimdi.

YAROSLAV SMELYAKOV
(1913 - 1972)
(Rusya)

Çeviri : Ülkü Tamer

Cumhuriyet, Şiir Atlası, 15 Ocak 1994, S. 2

NÂZIM HİKMET'E

Kendi duvarların nasıl tutamadıysa kelimelerini,
bizim duvarlarımız da tutamadı, kardeşim,
kelimelerin buldu bizi.
O gün cezaevinde geldi yanıma
pek iyi bildiğin cezaevi fısıltısıyla
o ince yazar, Albert Maltz...
Hayatı anlatan şeyler söylemekti onun suçu da,
barışı, umudu, özlenen şeyleri...
Özgür olduğunu söyledi bana.
Özgür, dedi, Nâzım Hikmet özgür artık,
özgürlük içinde dolaşıyor kendi ülkesinde,
açık alımla söylüyor türkülerini bütün insanlar için.
Nasıl anlatırım dostum, yoldaşım, kardeşim,
hiç görmediğim ama çok yakından bildiğim,
başımın üstünde tuttuğum kardeşim benim...
Nasıl anlatırım bunun anlamını sana?
O anda biz de kurtulmuştuk çünkü.
Çünkü seninki gibi bir türkü tutturmuştu benim kalbim de,
kimseyi senin kadar yakından tanımadım,
senin kadar, senin gibiler, bizim gibiler kadar,
ulusların üstünde bir kardeşlik kuran;
bir de bizi susturacaklarını sanıyorlar,
suspus edeceklerini duvarların ardında.
Senin uğruna ufak bir tokat atmıştık bir zamanlar,
ama sen oldun bizi kurtaran.
Ülkenden millerce ötedeki bir ülkenin iki yazarını,
kötülerin kötü işler çevirdikleri bir ülkenin,
özgürlüğün utançla başını eğdiği bir ülkenin,
ama uyanacak bir ülkenin yazarlarını.
Sen kurtulunca anladık biz
kısası süresini kendi duvarlarımızın,
soytarıların, yılmış katillerin kurduğu duvarların;
ışığa, zafere giden yolda kısası süredir bu...
Ama bunları anlatmanın ne gereği var,
sen zaten biliyorsun yüreğimizin türkülerini!

HOWARD FAST
(1914 - 2003)

(Amerika Birleşik Devletleri)

Çeviri : Ülkü Tamer

Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı Sitesi

NÂZIM HİKMET'E

Ayrıldın, bir veda sözü mırıldanmadan
Nâzım.

Ve bir kez daha
Acılar eklendi hayata
Ve bir dost eksildi ondan.

Çıkıp gelmiştin bize bir gün
Şiirlerin elle tutulmayan dünyasından
Soyut ülkesinden gazete haberlerinin
Ve ağızdan ağıza dolaşan efsanelerden;
Ve söylenmesi bir tuhaf bu ad
Bir can yoldaşına dönüşüverdi birden.
Hey kocaman gülümseyişli Türk!
Ağzında mahpushanelerden yadigâr hüznünlü bir kıvrım
Geniş omuzlarında sürgünlüğün ağır yükü
Ve göğsünde iyi bir devin yüreğini taşıyan...

Vaktimiz azdı masa sohbetlerine ayıracak
Ve oturup susmaya.
Azdı, kesintisiz çalışma ve yolculuk yılları arasında
Adacıklar, bir soluk alacak...
Konuşamadık hiçbir zaman
Şöyle doyasıya...
O ayrılırkenki el sıkışmalarda
Ne kadar söylenmedik söz kaldı sonsuzca.
Fakat her zaman
Yanı başımda duydum seni
Bir el sıkımı uzaklığında;

Ve yılları örten sislerin arasından
Ve iki bin kilometre uzakta da
Aynı masaya oturduğum
Çoğundan daha yakın ve gerçektin bana.
"Hoşça kal!" derdik ayrılırken birbirimize
"Budapeşte'de görüşmek üzere"
"İstanbul'da görüşmek üzere"
Fakat ne karşılaşma olacak artık ne görüşme.

Şiirler kalıyor
İçinde yüreğinin çarptığı şiirlerin;
Ve tıpkı senin gibi onlar
Günler ve uykusuz geceler boyunca
Çalışıyor, dövüşüyor ve seviyorlar
Düşlerini bir bir gerçekleştirerek;
Ve öz dilinde senin
Ve dünyanın bütün dillerinde
" Barış, ekmek, özgürlük, gerçek"
sözlerini haykırarak girdikleri dövüşte
Ne zindan korkusu var onlar için
Ne sürgün
Ne de yüreği bir diş gibi zonklatan sancılar.
Dostum benim kardeşim benim, Nâzım
Her şeyini veren ve vermekte olan.
Hayranlık dolu gezgin, insanlık ve
insan aşkına müptelâ
Sevdiğin o toprak, seni bağrına basmak için
Gelip isteyecek kemiklerini bir gün
Yazık ki gecikmiş olarak;
- Gelecek o gün, çünkü kuraldır bu
Bir acı avuntu da olsa -
Ve coşkun söylevler, gözyaşları
Ve halkın, ellerinde çiçeklerle
Bekleyecek seni sevgili yurdunda...

LAZSLO BENJAMIN
(1915 - 1986)
(Macaristan)

Çeviri : Ataol Behramoğlu

NAZIM HİKMET'E

Sen

“Promete'nin çığlıklarını

Kaba kıyım tütün gibi piposuna dolduran adam”

Sen benim mavi gözlü arkadaşım

Kabil değil unutmam seni.

26 Eylül 1943

Seni yapayalnız bırakıp hapishanede

bir üçüncü mevki kompartımanda pupa yelken

koşacağım memlekete.

Ve tren bir güvercin gibi çırpınarak istasyona girecek,

gözü yaşlı bir genç kadına

beş senenin ardından

kocasını getirecek.

O dem -ki boş verip istasyon halkına-

yanaklarından öperken sevgilimi

sen neşeli mavi gözlerinle bakacaksın

içimden bana.

O dem -ki yürekten her şey atılacak-

EKMEK – KİN – HASRET

fakat NAZIM HİKMET sen şu kadar kilometre

uzakta kalmana rağmen

aydınlık yüreğimin duvarına dayayıp sarı saçlı başını

batan bir yaz güneşi hüznüyle

ağlatacaksın arkadaşımı.

Günler geçecek

ekmek derdi çökecek omuzlarıma.

Fabrika.

Makinalar.

Tezgâhım.

Sana şekerkamışı, portakal yollayacağım.

Karım yün çorap örecekt.

Her hafta mektup yazacağız.

- Askere almazlarsa eğer -

Unutabilir miyim seni?

Tahtakurusu ayıkladığımız hapishane gecelerini.

Ve radyoda şark cephesinden haber beklediğimiz
müthiş anların küfrünü!
- Radyonun yanındaki duvara
kurşunkalemiyle abus insan yüzleri çizmiştin -

Unutabilir miyim seni?
Hâlâ beton malta boylarında duyuyorum
takunyalarının sesini!

Unutabilir miyim seni hiç?
Dünyayı ve insanlarımızı sevmeyi senden öğrendim,
hikâye, şiir yazmayı
ve erkekçe kavga etmeyi senden!

24 Eylül 1943 Bursa

ORHAN KEMAL
(1914 - 1970)

Not: Bu şiiri, Orhan Kemal'in oğlu Işık Öğütçü, 13 Haziran 2018 tarihinde Hakkadan'dan Zeynep Sen'le yaptığı bir söyleşide, babasının kitaplarında bulunmadığını, sonradan bulduğunu belirterek vermiştir.

NÂZIM NÂZIM

Suç çağında suçsuzluğa katlananları
Ben şairim, nasıl bağışlarım?
Gül değse incinen bu yürek,
Yandı bir başka biçimde,

Nâzım Nâzım

Tavus tüylerine şiir dizdiler,
Can gözüyle baktım, ayağımı gördüm
Yani çirkinliği gördüm, yani cüceliği gördüm
Ömrümde kişiye şiir yazmadım,

Nâzım Nâzım

Yurdunu satanın adını anmam,
Hayına, hırsıza yok sözüm.

Duydum ki dünyayı aşılıyorlar,
Yadellerin yiğitleri, dal boyluları,
Ne sağcı oldular, ne solcu
Beni aşsın diye doğurduklarım,
Bir kez daha yandık, bir kez daha yandım,

Nâzım Nâzım

Her bilgi bir yeni burjuva,
Her üst okul birkaç kuru başı çekip çıkarmaya.
Ne alçalma bir lokma, bir çul için
Bir yol bulup kurtulan kurtulana.
İttin sınıfını rahatını, düştün mapusa yokluğa,
Bey soylum, paşa soylum, güzel emekçim,

Nâzım Nâzım

Ülkende şiirlerin dolanıyor,
Kavgan içten içe sürüp dayanıyor,
Uzak mezarında bir kırmızı karanfil,
Ne denli tutsam kendimi
Usul usul bir yerlerim kanıyor,
Sonsuz gurbetçim, koca şairim,

Nâzım Nâzım

Suç çağında suçsuzluğa katlananları,
Ben şairim, nasıl bağışlarım?
Gül değse incinen bu yürek,
Yandı bir başka biçimde,

Nâzım Nâzım...

GÜLTEN AKIN
(1933 - 2015)

Kırmızı Karanfil, S. 69-70

NÂZIM USTA

Eksik olma Nazım usta
sayende yaptık yapıyı
tek bir çivi eksik değil
vaktinde taktık kapıyı

bizi senden değil, seni bizden
bizi onlardan sorarlar
hesap vermek çok kolay
temize çıkabilmek var

seni suçladılar her an
olduğun gibi kaldın sen
hesap vermek çok kolay
yargıları verdi zaman

eksik olma Nâzım usta
suçlu muyuz sana karşı
ne olursun affet bizi
senden öğrendik barışı.

ŞÜKRÜ ÜSTÜN

Cumhuriyet, Şiir Atlası, 15 Ocak 1994, S. 2

NÂZİM'A

Çınarlanmızda kolon vurdu
Mapusanelerimizde yattı
İnsanlığın ve barışın dostuydu
Yurdumun gurbette ölen oğlu.

O bizimdi, bizdendi.
Kavgamızın en ön sırasında bulundu.
Hasretlerin türlüğü
Ayrılıkların kurşunuyla vuruldu.

Onunla başlattık şiirin
Halkçı, devrimci çağını.
Bir şey yapamadık anısına.
Bari koyalım doğacak oğullarımıza
Çoğaltalım onun güzel adını.

Ankara, 1968

METİN DEMİRTAŞ
(1938 - 2014)

Hazırol Kalbim, S. 25

NÂZİM'A BİR GÜZ ÇELENGİ

Neden öldün Nâzım?
Senin türkülerinden yoksun ne yapacağız şimdi?
Senin bizi karşılarırkenki gülümseyişin gibi
bir pınar bulabilecek miyiz bir daha?
Senin gururundan,
sert sevecenliğinden yoksun ne yapacağız?
Bakışın gibi bir bakışı nereden bulmalı,
ateşle suyun birleştiği,
Gerçeğe çağıran, acıyla ve gözüpek bir sevinçle dolu?
Kardeşim benim, nice yeni duygular,
düşünceler kazandırdın bana.
Denizden esen acı rüzgâr katsaydı önüne onları
Bulutlar gibi, yaprak gibi uçarlar,
Düşerlerdi orada, uzakta,

Yaşarken kendine seçtiğin
Ve ölüm sonrasında seni kucaklayan toprağa.

Sana Şili'nin kış krizantemlerinden bir demet sunuyorum
Ve soğuk ay ışığını güney denizleri üstünde parıldayan
Halkların kavgasını ve kavgamı benim
Ve boğuk uğultusunu acılı davulların, kendi yurdundan..

Kardeşim benim, adanmış asker,
dünyada nasıl da yalnızım sensiz
Senin çiçek açmış bir kiraz ağacına
benzeyen yüzünden yoksun
Dostluğumuzdan, bana ekmek olan,
Rahmet gibi susuzluğumu gideren
ve kanıma güç katan.

Zindanlardan kopup geldiğinde karşılaşmıştık seninle,
Kuyu gibi kapkara zindanlardan,
Canavarlıkların, zorbalıkların, acıların kuyuları.
Ellerinde izi vardı eziyetlerin,
Hınç oklarını aradım gözlerinde,
Oysa sen parıldayan bir yürekle geldin,
Yaralar ve ışıklar içinde.

Şimdi ben ne yapayım? Nasıl tanımlanır
Senin her yerden derlediğin çiçekler olmaksızın bu dünya?
Nasıl dövüşülür senden örnek almaksızın,
Senin halksal bilgeliğinden ve yüce şair onurundan yoksun?
Teşekkürler, böyle olduğun için! Teşekkürler o ateş için,
Türkülerinle tutuşturduğun, sonsuzca.

PABLO NERUDA
(1904 - 1973)
(Şili)

Çeviri: Ataol Behramoğlu

Dünya Şiir Antolojisi (II. Cilt) S. 411 - 412

NÂZIM'IN KALBI

Usandığım zaman gerçeklerin yalanından
kaygının küstah baskısından
tunç Nâzım'ı anımsarım
ve sesini
biraz hançeri:
"Merhaba kardeşim...
Ne o neden suratın asık öyle?
Boş ver!
Yoksa şiir takıldı mı bir yerde?
Gel beraber bitirelim.
Para mı yok?
Çaresine bakarız dert değil
Sevgili mi yok?
Aldırma buluruz ... "
Oysa asıl kendisinde bir şey var
içini yaralayan
yüzünün buruşuklarından dehşetle akan:
"Hepsi iyi ya
şu kalp ağrısı...
Adam sen de
ağrıyadursun yaşıyoruz ya ... "
Bazıları için şiir
bir roldür,
bir dükkancıktır bazıları için
kârdır.
Onun gibileri içinse
ağrıdır şiir
rol değil.
Nâzım'ın kalbi de işte
ağrıdı durdu böyle.
Üzerine titreyen doktoru bir defasında
hani pek de güvenmeyerek
demişti bana:
"Bakın, demişti,
Keskin konulardan kaçının ki
ağrımasın Nâzım'ın kalbi. .."
İlahi doktor!
Hastanız gitti.
Fayda etmedi çabalarınız.
Ama kalbi

gizli gizli çarparak
devam ediyor ağrımaya
ölümünden sonra da

İçimdeki acı ağrıyor
Ruslar için Türkler için ağrıyor
Nâzım gibi mahpusta hür herkes için
ağrıyor.
Hapishane şefkatiyle yetişen o kalp
(ölümden sonra bile)
dinlemiyor doktorları,
korkak olduğumuz zaman ağrıyor,
neme lazım dediğimiz zaman
ve
kendisi gibi iyilikle
cesaretle
"Merhaba kardeşim... " diyemediğimiz
zaman ağrıyor.

Varsın ağrısın kalplerimiz
hepsi için
yeter ki ağrımasın
kalbi Nâzım Hikmet'in.

YEVGENY YEVTUSHENKO
(1932 - 2017)
(Rusya)

Çeviri : Lel Starostov

Dünya Şiir Antolojisi 2, S. 637-639

OZAN

- I -

Kar yağdı bütün kış. Bir ağır düş.
Kar yağdı bütün kış kederli ÷lkemize.
ormanın soluğu ıslak toprakla birleşti,
karayel budayıp geçti bütün yamağları.
ak kefenler sarardı ve çürüdü durup dinlenmeden.
Buruştu çocuklar, silinip gitti çoğu,
Kızamık gülleri açmıştı omuzlarında.

Kar yağdı bütün kış
Ve ben düşledim seni.

Ülkemiz, yurdumuz, sevdamız, kardeşliğimiz
Ülkemiz, yurdumuz, aydınlığımız, gençliğimiz
Yedi yaşında, otuz yaşında, yetmiş yaşında
Çağların tuzlu kemiklerinde birleşen
Ülkemiz, yurdumuz, yani yenilmez umudumuz
Ülkemiz, yurdumuz, kocamayan gelinimiz
Yazan kalemimiz, öfkeli sevincimiz
Alın yazımız, bitmez çilemiz.

Ülken ve yurdun
ıslak hücreler, dar odalar, ağır anahtarlar
yitesin diye bu taşlar ormanında,
kulak zarın yırtılsın diye sessizlikten,
sararsın diye sesin demir parmaklıklarda,
kireç tutsun, paslansın diye eklem yerlerin,
÷lkeler ve yurtlar kurdular sana,
kara anahtarlar ve soğuk odalardan.

Kar yağdı bütün kış
ve ben düşledim seni.

Ama yitmedin hiç
kendini hatırlatan
lodos gıcırdadı pencere kanatlarında
çilekleri portakalları vurdu karayel
ama sessizlik direncin oldu mavi çelikten
telgraf tellerine dönüştü demir parmaklıklar

anahtar gürültüsünden türkü
zindancıdan dost yaptın
dizeler sağdın terden ve kandan
şiiirler dokudun umuttan ve sevdadan
pişti yüreğin kavganın yüksek fırınında
mayısta gelincik tarlası açtı yorgun yüreğin
bayram yeri gibi onurlu yüreğin
ekmeğin ve katığın oldu yıllar boyunca

kar yağdı her kış
kederli ovaya

Bir madenciydin ayağa kalkışınla,
bir sabır yarattın köylü duyarlılığınla.
Dostlar her zaman dost olmasa bile,
metrelerle ölçülse de genişlik,
bir işçi, bir köylü gibi yaşadın günü-geceyi
umudun işçisi, sabrın köylüsü,
bayram yeri gibi onurlu yüreğin,
dostlara pay ettin yıllar boyunca.

- ll -

Sen memleketten uzak,
hasretin bin türlü süyle delik deşik yürek
dalgın, yorgun ve yalnız
bir otel odasında.
malın-mülkün olmadı,
hasretten başka

Sen memleketten uzak,
hasretin bin türlü süyle delik deşik yürek,
dalgın yorgun ve yalnız bir otel odasında,
tepeden tırnağa âşık,
sevilen her kadına,
tepeden tırnağa âşık,
mavi tana, köpüren suya, yeşeren ota,
kırmızı balıkların
kara gözlü karıncaların dostu,
trenlerin, uçakların, vapurların eksilmez yolcusu
on dokuzunda delikanlı,
altmışında delikanlı,

usanmaz ve uslanmaz sevdalı.
belki Paris'tesin, St. Michael Rıhtımı'nda,
hava güneşli ve sancımıyor yüreğin.

Sen memleketten uzak,
hasretin bin türlüyle delik deşik yürek.
bir güvercin gibi geçer İstanbul
mavi gözlerinin içinden.
Sarayburnu, Kadıköy, Gülhane Parkı,
bir acı hüznle geçer
mavi kederli gözlerinin içinden.
belki uçarsın karlı Ukrayna ovalarını,
aklında Tuz Gölü, Konya Ovası,
aklında ülken sekiz bin metre yukarlarda.
Lejyonerler Köprüsü'ndesin belki Prag'da,
Vltava suyunun köpüklerinde gözün

ama aklın İstanbul'da Beyazıt Meydanı'nda,
Bursa'da, Çankırı'da, Diyarbakır'da.
Yaşarsın en belahısını sanatların,
yaşlı, yorgun, ülkenden uzak,
ekmeğini kendi öz kanına banarak,
kederli bir ırmak gibi çoğalarak,
kendi sıcak dost masmavi denizlerinden uzak,
yaşarsın en kanlısını sanatların.

Sen memleketten uzak gurbet işçisi,
hasretin bin türlüyle yaralı ozan,
senden öğrendim umudun söz dizimini,
senden öğrendim inancın tatlı dilini.
sen on dokuzunda sevdalı ve delikanlı,
sen altmışında sevdalı ve delikanlı,
sen memleketten uzak gurbet işçisi,
hasretin bin türlüyle yaralı ozan,
ustam benim! hasretlerin, ayrılıkların ozanı!

1969 (Karşı Yazgı)

ÖZDEMİR İNCE
(1936 -)

ÖLÜMÜNÜN ONUNCU YILINDA NÂZIM'IN ŞİİRİNİ ANIŞ

3 Haziran 1973

Korkmadan yazdı şiirlerini, sokağa çıkar gibi rahat,
Ancak yalan söylemeyenler korkmaz rahat yazmaktan.
Sokağa çıkarken bildi karıştığını kimlerin arasına,
Kimlerin yanında yer alacağını, kimlere karşı.
Bildi bir kavgaya raslayınca kaçmayacağını,
Güçlüyse bir yanı kavganın, bir yanı haklı
Bildi yerini alacağını haklının yanında
Savaşacağını yılmadan, boyun eğmeden güçlüye.

Apaçık yazdı şiirlerini, bir avuç su içer gibi yalın
Ancak haklı olanlar korkmaz yalın konuşmaktan.
İrmağa bakarken, dedi su nasıl her şeyi gösterirse
Hangi kaynaktan çıktığını, döküleceğini hangi denize
Ağaç nasıl sererse gözler önüne tohumu ve çiçeği
Duru olmalı öyle konuşulan söz de eylem de.
İnsana aykırıdır çünkü doğaya aykırı olan,
Çünkü engelleyen yok bulanıklıktan başka gerçeği.

Umutla yazdı şiirlerini, sabahı bekler gibi doluyürek
Ancak emek verenler korkmaz yarını beklemekten.
İçeri girerken düşündü bir gün açılacağını kapıların
Toprakta tohum neyse insan odur dört duvar arasında.
Ne çaresizlik yaraşır ona, ne eli kolu bağlı oturmak
Yeter ki bilsin terden varılacağını mutluluk harmanına
Bilsin girdi mi savaşa dayanmak gerekeceğini
Güneşin er geç buluttan çıkacağını ihanet etseler de.

Verimli bir şafak dölüdür Nâzım'ın şiiri
İnmiş yeryüzü tarlasına insan dilinden.
Eğitir bilinç ocağında kiminin yüreğini,
Kiminin ateş yağmurudur ter dökmeyen alınına.

KEMAL ÖZER
(1935 - 2009)

Yaralı Karanfil, Toplu Şiirler, S. 164-165

ŞİİRİN YENİ RÜZGÂRI

Vurunca başına ilham denilen viski,
Milyonla kişiye Kızıl meydanda
megafonla şiir okuyan Mayakovski gibi rüzgar
açmış ağzını uluyor enginlere karşı.
Kutsal ateşleri üfleyen ağızlar
gibi haykırıyor
uyuyan kinlere karşı.
Bu rüzgar, Nâzım, senden başkası değil,
Bu rüzgar, Nâzım, sensin, sen!
Bütün ağaçlarımı yerlere indirircesine esen.
Bütün bulutlarımı koştururcasına esen.
Esmekte temmuz sıcağında ekinlere karşı,
Konuşmakta dört bir yanımda sanatın barısı.
Bıraktım artık hece veznini,
Seni izliyorum, seni.
Aşk şiirlerine daha dün taptığımız Faruk Nafiz bile
Çalsa yeridir Sekiz yüz otuz beş Satır'ın kapısını,
Dost olurse proletaryanın en gürbüz şiirleriyle!
Sivas yaylasında ne güzel esiyorsun, Nâzım,
Kızılıрмаğın Çağiltısı,
Gürleyüğün göğşe baş çekişi
Renk renk bulut bahçelerinin
süsleyişi ufukları
Seninle çok daha güzel,
çok daha güzel, anladım.
Seni izliyorum adım adım
Nâzım!

Sivas 1930

HASAN İZZETTİN DİNAMO
(1909 - 1989)

Sanat Emeği, Sayı: 16, Haziran 1979, S. 4

ZİNDANI TAŞTAN OYARLAR

Sılanın ufak tefek yolları
Ağrıdan sızıdan tutmaz elleri
Tepeden tırnağa şiir gülleri
Yiğitim aslanım aman burda yatıyor.

Bugün efkârlıyım açmasın güller
Yiğidinden kötü haber verirler
Demirden döşegi taştan sedirler
Yatak diken diken yastık batıyor
Yiğitim aslanım aman burda yatıyor

Bir şubat gecesi tutuldu dilin
Silâha bıçağa varmadı elin
Ne ana, ne baba, ne kız, ne gelin
Yiğitim aslanım aman burda yatıyor.

Ne bir haram yedin, ne cana kıydın
Ekmek gibi temiz, su gibi aydın
Hiç kimse duymadan hükümler giydin
Yiğitim aslanım aman burda yatıyor
Döşek melil mahzun yastık batıyor

Mezar arasında harman olur mu
Onüç yıl hapiste derman kalır mı
Azrail aç susuz canın alır mı
Yiğitim aslanım aman burda yatıyor
Döşek melil mahzun yastık batıyor

Zindanı taştan oyarlar
İçine bir yiğit koyarlar
Sağa döner böğrü taşa gelir
Sola döner çıçıplak demir
Çeliğin hası da yiğitim aman böyle bilenir
Döşek melil mahzun, yastık batıyor
Yiğitim aslanım aman burda yatıyor.

Dilinde dilimi bulduğum, gücüne kurban olduğum
Anam babam gibi övdüğüm
Dayan aslan ustam yiğitim dayan
Dayan hey gözünü sevdiğim

Bugün efkârlıyım açmasın güller
Yığıtimden kötü haber verirler

Sana kökü dışarda diyenlerin kökleri kurusun
Kurusun murdar ilikleri dilleri çürüsün
Şiirin gökyüzü gibi herkesin
Sen Kızılırmak'casına bizimsin
En büyük demircisi dilimizin
Canımız ciğerimizsin.

Bugün burdaysa şiirin yarın Çin'dedir
Bütün hışmıyla dilimiz
Kökünden sökülmüş bir çınar gibi yüreğimiz içindedir.

Bugün burdaysa şiirin yann Çin'dedir
Acısıyla sızısıyla, alınının kara yazısıyla
Bir yanı nur içinde tertemiz
Bir yanı sızım sızım sızlayan memleketimiz içindedir.

Bugün burdaysa şiirin yann Çin'dedir
Bütün hışmıyla dilimiz
Kökünden sökülmüş bir çınar gibi yüreğimiz içindedir.

(Bigüzel)

BEDRİ RAHMİ EYÜBOĞLU
(1911 - 1975)

Büyük Türk Şiiri Antolojisi 1, S. 330-331

DÜZYAZILARI:

AĞUSTOSBÖCEĞİ İLE KARINCA

Ağustosböceği artisttir. Bütün bir yaz sıcak, sarı kırları, ılık, yaldızlı geceleri sevinç türküsüyle doldurur. Kırılarda çalışanlar, yıldızların altında yorgunluk çıkaranlar onun aydınlık sesinden tat duyarlar.

Ağustosböceği artisttir. Şarkısını söylemek için soluk tüketir; yüreğini parça parça, ışıklı damlalar gibi ses biçimine sokarak havalara dağıtır. Yorulur, didinir... Yalnız kendisi için değil, bütün kendini dinleyenler için... O bu işe, başkaları için türkü söylemeye öyle alışmıştır ki, kendini düşünmez, bütün bir yaz, kendi özel yararını bir kerecik olsun aklına getirmez.

Kara kış gelmiştir. Ağustosböceği aç. Ağustosböceği donuyor soğuktan. Gider, karıncanın kapısını çalar. Karınca, bütün bir yaz yalnız kendini, yalnız özünü düşünerek kışlık yiyeceğini düzmüş, ambarlarını doldurmuştur. Şimdi buğday çuvaları arasında, burnu Kafdağı'nda oturmaktadır.

Bütün bir yaz, taneleri birbiri peşinden kendi evine sürüklerken, Ağustosböceğinin, türkülerinden hız aldığını, o türkülerle yazın güzelliğini bir parçacık olsun anlayabildiğini çoktan unutmuştur. Şimdi, kapısını çalan Ağustosböceğini, üstüne üstlük, kendi aklınca bir de alay ederek kovar.

Ben bu masaldaki karıncadan tiksiniyorum, iğrenirim. Ağustosböceğine gelince, ona bütün bir yaz kendini, özünü düşünmeden türkü çağırdığı için değil, hayır, bu onun en güzel, en kahraman yanıdır, hayır, ben Ağustosböceğine gidip karıncanın kapısını çalacak kadar budalalaştığı, en sonunda, yüreğinin gücünü böylece kaybettiği için kızarım.

NÂZİM HİKMET RAN
(Orhan Selim mahlası ile)

Akşam Gazetesi, 18/04/1935

DEMİRCİ

Güneş damların üstünde görünür görünmez, demirci Hasan işe başladı. Örsü dövüyor. Örsün üstüne inen çekicin altından fışkıran kıvılcımlar karanlık demirhaneyi aydınlatıyor.

Demirci Hasan çok uzun boyludur. Elleri nasırlıdır. Boynu kalındır. Önünde meşin bir önlük vardır.

Demirci Hasan çalışıyor. Demirci Hasan çalışarak şarkı söylüyor. Öy le yürekten, öyle neşeli şarkı söylüyor ki, bütün köy halkı onun şarkılarını dinliyor.

Demirci Hasan çalışarak şarkı söylerken, dışardan nal sesleri geldi. Sırmalar giyinmiş bir atlı, demirhanenin kapısı önünde atını durdurdu. Sırmalar giyinmiş atlının atı köpük içindeydi.

Atlı bağırdı:

— Hey, demirci!..

Demirci Hasan cevap verdi:

— Ben buradayım... Ne istiyorsunuz?

— Atımın nalı çıktı, çabuk yerine mihla!..

Demirci Hasan sordu:

— Bu telâşınız nedir? Nereye gidiyorsunuz? Sırmalar giyinmiş atlı bağırdı:

— Sus!. Sana ne dedimse onu yap! Fazla söz istemem.

Demirci Hasan cevap verdi:

— Vay, vay vay... Daha hiç kimse bana böyle kaba sözler söylemedi. Haydi yolunuza gidin. Atınızın nalını mıhlamıyacağım...

— Ne dedin? Atımın nalını mıhlamak istemiyor musun? Ben Kırkharamilerin elçisiyim. Beni Kırkharamilerin reisi bir iş için gönderdi!

Demirci Hasan sırma elbiseli atlıya sordu:

— Kırkharamilerin reisi sizi hangi iş için gönderdi?

— Çok büyük bir iş için. Acemistan'daki Kırkharamilerin reisi kendi atlarının bizim atlarımızdan daha çabuk koştuğunu söylemiş. Bizim reis buna kızdı. Acemistan'daki Kırkharemilere harp açmak istiyor...

Demirci Hasan bu cevaptan hiçbir şey anlamadı, Tekrar atlıya sordu:

— Peki amma, sen nereye gidiyorsun?

— Ben, kendileriyle harp etmek istediğimizi söylemek için Acemistan' daki Kırkharamilere gidiyorum...

Demirci Hasan düşündü. Sonra dedi ki:

— Demek siz Kırkharamiler kavga edeceksiniz. Sonra bu kavgayı kim kazanırsa gelip eşkiyalık yapacak. Halkı soyacak...

Daha demirci Hasan sözünü bitirmeden demirhaneye bir köylü geldi:

— Demirci Hasan, dedi, benim sapanın demiri kırıldı. Şunu bir düzelt, rica ederim.

— Hemen, şimdi senin sapanın demirini düzeltirim, diye cevap verdi.

Demirci Hasanın köylüye verdiği bu cevaba Kırkharamilerin elçisi kızdı. Bağırđı:

— Ne?.. Ya benim atımın nalını ne zaman mıhlayacaksın? İlkönce ben geldim. İşim aceledir. Vaktim yok...

Demirci Hasan sırma elbiseli atlıya şu cevabı verdi:

— Doğru. Fakat köylünün sapanını düzeltmek senin gibi eşkiyanın atını nallamaktan daha iyidir. İlk önce köylünün işini yapacağım.

Bu cevap atlıyı büsbütün kızdırdı. Fakat oralarda Hasan'dan başka bir demirci olmadığı için sesini kesti. Demirci Hasan köylünün sapanını düzeltip bitirdiği zaman içeriye bir kocakarı girdi. Kocakarı Hasan'a:

— Hasan oğlum, dedi. Benim arabayı çeken eşeğimin nalı çıktı. Şunu yerine takıver kuzum.

— Hemen, şimdi senin eşeğinin nalını yerine takarım, diye demirci Hasan cevap verdi. Demirci Hasan'ın kocakarıya verdiği bu cevaba Kırkharamilerin elçisi yine kızdı. Bağırđı:

— Ee? Ya benim atımın nalını ne zaman mıhlayacaksın? İlkönce ben geldim. İşim aceledir. Vaktim yok...

Demirci Hasan sırma elbiseli atlıya şu cevabı verdi:

— Doğru. Fakat kocakarının eşeğinin nalını yerine takmak senin gibi eşkiyanın atına mih mıhlamaktan daha iyidir. İlkönce kocakarının işini yapacağım.

Bu cevap atlıyı çok kızdırdı. Fakat Hasan'dan başka demirci olmadığı için sesini kesti. Demirci Hasan kocakarının eşeğine nal çakmayı bitirdiği zaman içeriye bir çocuk girdi. Çocuk Hasan'a:

— Hasan dayı, dedi. Benim oyuncak arabamın tekerleği kırıldı. Şunu bir düzeltiniz rica ederim.

— Hemen, şimdi senin arabanın tekerleğini düzeltirim, diye Hasan cevap verdi.

Demirci Hasan'ın çocuğa verdiği bu cevaba Kırkharamilerin elçisi yine kızdı. Bağırıldı:

— Ne? Ya benim atımın nalını ne zaman mıhlayacaksın? İlkönce ben geldim. İşim aceledir. Vaktim yok.

Demirci Hasan sırma elbiseli atlıya şu cevabı verdi:

— Doğru. Fakat bu çocuğun arabasının tekerleğini düzeltmek, senin gibi eşkiyanın atına nal mıhlamaktan daha iyidir. İlkönce çocuğun işini yapacağım.

Bu cevap atlıyı daha çok kızdırdı. Fakat oralarda Hasan'dan başka demirci olmadığı için sesini kesti. Demirci Hasan, çocuğun arabasının tekerleğini düzeltince, sırma elbiseli atlı dedi ki:

— Eh, haydi şimdi benim atımın nalını mıhla bakalım.

Demirci Hasan güldü. Sırma elbiseli atlıya şu cevabı verdi:

— Karnım çok acıktı. Dükkânı kapatacağım. Yemek yemeğe gideceğim. Sen istersen burada bekle. Köylüler senin kim olduğunu anladılar. Şimdi gelecekler. Seni yakalayıp götürecekler.

Bu cevap atlıyı çok, amma çok kızdırdı. Demirci Hasan'ın üstüne atılıp onu öldürmek istedi. Fakat demirci Hasan bir yumrukta eşkiyayı yere yuvarladı. Köylüler geldiler. Kırkharamilerin elçisini bağladılar. Şehre götürdüler...

NÂZIM HİKMET RAN

Sanat Emeği, 16 Haziran 1979, S. 31-33

AÇIKLAMA:

Nâzım Hikmet'in "Demirci" hikâyesi 1931'de basılan "Çocuklara Mavi Kitap" adlı derlemeden alınmıştır. Hikâyenin altında "Nakleden: S.İ." imzası bulunmaktadır. Kitabı yayımlayan şair İlhami Bekir, Asım Bezirci'ye, bu imzanın Nâzım Hikmet'e ait olduğunu açıklamıştır.

"MUAZZAM ŞAİR MAYAKOFSKİ NEDEN İNTİHAR ETTİ"

İnsanlık büyük bir insan kaybetti. Dünyanın en büyük inkılâbı, çok kuvvetli bir şair üstadından mahrumdur bugün. Şiirlerini Rusça yazan fakat hemen hemen her dilde tercümeleri yapılan Mayakofski isimli büyük şair, büyük mücahit ve büyük insan kendi eliyle canına kıymıştır.

Mayakofski'nin intiharı etrafında birçok dedikodular yapıldı, yapılıyor ve yapılacaktır. Çünkü o hayatında; arkasından manasız bir "Allah rahmet eylesin" dedirtecek gibi yaşamamıştır. Mayakofski'nin hayatı mütemadi bir kavga seyrinden ibarettir. Hayatlarında dövüşenlerin isimleri ölümlerinden sonra da, sağ kalan düşmanlarıyla kavgada devam ederler. Mayakofski'nin arkasında kalan isim ve eserleri daha uzun seneler büyük inkılâbın düşmanlarıyla çarpışacaktır.

Mayakofski niçin intihar etti? Bazı mütereddi, kendi kabukları içinde yaşayan sümüklü böceklerine benzeyen sözde mütefekkirler, bu intiharı safahatın, bohem denilen serseri küçük burjuva sanatkârlığı muhitiinin bir zaferi şeklinde telakki ettiler. Ve dediler ki: "Yarının kurulması", "Materyalizm", "o gelecek güzel günlere iman" falan gibi şeyler iflas etmiştir. İşte Mayakofski, "yarına" inandığını söyleyen "Yarın" için şiirleriyle mücadele eden, yarınki günleri sanatıyla teşkilatlandırıldığını iddia eden şairin, bir eğlenti sabahında intihar etmesi bizi haklı çıkardı.

Acaba bu efendiler haklı mıdır? Mayakofski'nin intiharı içtimaî bir gayenin tahakkuku için şuurlu çalışan sanatın iflasına bir delil midir?.. Bütün bu suallere cevap vermek ve büyük şair Mayakofski'yi kendi canına kıymağa sevk eden sebepleri anlamak için Rus edebiyat tarihinin son yapıklarını şöyle bir çevirmek icap ediyor.

Fikir, sanat âlemiyle cemiyetin içtimaî değişiklikleri hareketleri arasında sıkı bir münasebet vardır. Daha doğrusu cemiyetin maddi temelleri onun sanat, felsefe gibi fevkanî müesseselerini tayin eder. Bilmukabele bu “fevkânî” müesseselerin [üst yapı kurumlarının] de temel üzerinde teşkilatlandıran, kemmî [köklü] tesirleri vardır.

Rusya’da büyük 1905 inkılâbı Çar idaresinin kanlı elleriyle bastırıldıktan sonra, Rus edebiyatında dehşetli bir irtica baş gösterdi. Bu irtica bilhassa münevverler arasında bir taraftan “o fenalığa iyilikle mukabele et diyen” Tolstoyculuğun taammümü [genel kabul görmesi], diğer taraftan koyu ferdiyetçiliğin, mistik, metafizik, idealist felsefenin yayılması suretinde tezahür etti.

Evvelki Rus edebiyat nesli muhtelif noktai nazarlarla içtimaî insanı, cemiyeti tetkik ve tevsik ederlerdi. 1905’ten sonra sanatkarlar kendi ruh?! âlemlerinin ipsiz sapsız tetkikleriyle uğraşmağa başladılar. Bu mütereddi [soysuzlaşmış] mistik bir ruhiyatçılıktı. Fransa’da bu karanlık münevver gevezeliğinin mümessili Moris Meterling’ti meselâ...

Emperyalizm bilhassa yirminci asrın başlangıcında tezahür etti. Emperyalizmin karargâhı, teessüs eden büyük şehirlerdi. Bundan dolayı bu sıralarda İtalya’da doğan “Urbanist” “Şehircilik” edebiyatı Marinetti isimindeki şairin “Fütürizm”, “İstikbalcilik” cereyanında tezahür eti. Bu suretle Marinetti’nin Fütürizmi Emperyalizmin çocuğuydu.

Halbuki Rusya’da doğan “Fütürizm”in memba ve sahası bazı ana hatlarında İtalya’ninkilerden farklıydı.

Rus “Fütürizm”inin üç cenahı vardı. Sağ cenah büyük Rus şehir burjuvasının edebiyatıydı. Bu sağ cenah “fütürist”lerin başında “Severyanın” isminde bir şair bulunuyordu.

Merkezi işgal eden fütüristler, yeni edebiyatın şekil ve tekniğiyle uğraşıyorlardı ve bu sahada birçok muvaffakiyetler elde etmişlerdi.

Rus fütürizminin sol cenahının başında Mayakofski bulunuyordu. Mayakofski vaktiyle işçi kütüphanelerinin teşkilatıyla yakından alakadardı. Fakat 1905’ten sonra bu teşkilatlı rabıtayı kaybetmişti. Sol cenah fütüristleri bütün kuvvetleriyle bir yandan kendi burjuva sağ cenahlarına, bir yandan da mütereddi ruhiyatçılığa, mistikliğe kaçan sanatkarlara hücum ediyorlardı.

Mayakofski bu mücadeleyi idare eden rehberdi. Ve cemiyet mikyasında kurtuluş kavgasına girişmiş olan kütlelerle rabıtasını kaybettiği için, kendisini bütün cemiyetin karşısında tek başına bayrak kaldıran bir kahraman bir fert telakki etmeğe başladı.

İşte Mayakofski'deki o acayip ferdiyetçilik buradan gelir. Hatta Mayakofski'nin intihar sebeplerinin köklerini burada aramak icap eder.

1917 “Oktyabr” inkılâbına Mayakofski bilâtereddüt iştirak etti. O, kendisiyle beraber “Oktyabr”a muazzam bir inkılâpçı heyecanı ve yeni bir edebiyat şekli getirdi. İnkılâbın en güç zamanlarında Mayakofski'yi kollarını sıvamış, dev gibi cüssesiyle işbaşında görüyoruz. Şiir yazıyor, propaganda resimleri yapıyordu. Üç sene zarfında 500 propaganda levhasını tek başına resmetmiş ve şiirlerini yazmıştı.

İnkılâbın yıkış devresinde faal olan bu büyük şair, kuruluş devresinde de işine devam etti. İktisadî kavgaya şiiriyle heyecan veriyordu.

Benim “Emzikler hakkında mükemmel bir şiirim var”, diyordu, “ihtiyarlayıncaya kadar emeceğim emzikler hakkında!..”

Bu fikirle alay edenler oldu. Mayakofski onlara cevap verdi: “Eğer hâlâ köylerde çocukların ağzına emzik vermeyip kirli bez parçaları sokuluyorsa, bu biraz da şairlerin kabahatidir. Emzik propagandası yapmak, medeniyet propagandası yapmak demektir.”

Mazinin hars çevresi içinden çıkamayan birçok insanlar ve burjuva münevverleri Mayakofski'nin sanatına düşmandılar. Onlar, “Hakiki, saf, temiz şiir?!” istiyorlardı. Mayakofski onlara kaba saba, bilhassa küstah bir şahsiyet tesiri yapıyordu.

Biz güzel sanatlar sahasında, ananelerin hâlâ esiriyiz. Sanatı hâlâ afyon çekmek kabilinden bir şey telakki edenler az değildir.

Eski şiirin tekniğiyle, mektep sıralarından itibaren, ülfet etmiş olan ihtiyarlar Mayakofski için, “Şiirlerini kendisi okuduğu zaman iyi oluyor fakat biz okuyamıyoruz!..” diyorlardı. Fakat zamanla Mayakofski'nin açtığı şiir tarzı taammüm edince, yeni şiir şeklinin hayathı, canlı ve tabii tekniği muzaffer oldu. Ve bu itiraza mahal kalmadı.

Mayakofski son senelerde bilhassa halk ve işçi kütleleri arasında büyük bir şöhret kazanmağa başlamıştı. Yeni bir medeniyetin kuvvetli bir şairi olarak büyüyordu. Fakat bu büyümeyi ölüm birdenbire durduruverdi.

Mayakofski niçin intihar etti? Bunu en doğru bir surette şair Damyan Bedni şöyle izah ediyor:

"Ağır bir hastalık, tesadüfi bir yalnızlık ve şahsî bazı ıstırapların bileştiği bir anda, eski, ferdiyetçi insiyaklar harekete geldiler. Eski Mayakofski, yeni Mayakofski'yi bir zayıf anında yakalayıp öldürdü."

Mayakofski ölümünden evvel bir mektup bıraktı. Bu mektupta: "İntihar hiç bir şeyi halletmez. Vatandaşlarıma bu işi kat'ıyyen tavsiye etmem, diyor.

Bu mektup yeni Mayakofski'nin eski Mayakofski'nin eliyle ölürken bile vatandaşlarına verdiği mükemmel bir "hayata", "yeniye", "yarına" inanma dersidir.

NÂZİM HİKMET
(Süleyman müstear adıyla)

Resimli Ay, yıl 7, sayı 5, Temmuz 1930, s. 28-29.

NOEL BABA

Kara bir kış, bir Kânunuevvel gecesi idi... Sırtında beyaz bir kürkle gelen Noel Baba, bir senelik yoldan hediye diye buzdan boncuklar getirmişti... Boğazlanan bir puhunun boğuk ışıkları gibi haykıran rüzgâr, uğultularla tahta evlerin hurda iskeletini sarsıyordu...

Noel Baba beyaz, kalın gocuğunu kutuplardan veyahut da Sibirya'dan almışa benziyordu...

Tipi, zincirinden kurtulan azgın bir deliden daha deliydi.

Kar...

Akşamdan beri lapa lapa, fasılasız yağıyor, sokaklarda görünen tek tük havagazı fenerleri donuk göz kırpışıyla yanıp sönüyordu...

Bu acı, bu ilikleri donduran soğuk gecede, karla örtülen تنها sokağın dar bir köşesinde yırtık paçavra ve çullara bürünen bir hayalet vardı.

Bu bir insan yavrusuydu.

Büyük, süslü ve nakışlı bir zadegân malikânesinin duvar dibinde köpeklerle koyun koyuna yatıyordu... Fırtınanın, tipinin uğultuları arasında donan ellerini zayıf nefesi ile ısıtmaya çalışıyor, yırtık çuluna biraz daha bürünüyordu.

Bu yedi sekiz yaşında kadar, altın saçlı, sevimli bir küçük, bir kaldırım çocuğu idi.

O cemiyetin kimsesizi idi.

Kardan bir gocuk içinde ve kardan bir şilte üzerinde ısınmak için nefesi ile ellerini ovuşturarak küçük yavru, tipinin kırbağı altında uyuşmuştu. Yarı donmuş sıksa dizlerine yaslanarak mecalisiz vücudunu yavaşça kaldırdı. Köpekler, karanlıkta parlayan fosforlu gözleriyle ona yan yan baktılar ve sanki, “Bizi bırakıp nereye gidiyorsun?” diye sormak istediler! O, hayata gözlerini açtığı zaman kendini orada, sefiller, mücrimler ve mahkûmlar yetiştiren kaldırımlarda bulmuştu.

Küçük çocuk biraz ilerledi... Kar gittikçe daha kesif yağıyor... Keskin, sert, bir tipi, kasırga halini alarak çatıları sarsıyor... Ağaçların dallarını büküyor... Kırıyor ve koparıyordu...

Küçük yavru malikânenin kapalı alt kat pencerelerinin önüne doğru yaklaştı... Soğuktan donmak üzere bulunuyordu. Gece!

Her yer, her taraf zifiri karanlık içinde, gece, içindeydi. Müphem göz kırpışlarıyla titreyen tek tük sokak fenerleri de soğuktan ürperiyorlardı! Küçük sefil, beyaz konağın alt kat pancurlarının önünden geçti. Artık binanın bahçesinde bulunuyordu... Gecenin karanlığında gözüne solgun, silik bir ziya ilişmişti... Konağın arka cihetindeki kulübeye benzeyen bir yerden beliren bu ziyaya doğru yürüdü...

Çocuk, geçerken bu pancurlardan birinin önünde durdu ve içeriye baktı. Pancur hafifçe çatlamış olduğundan içerisi görünüyordu. Bu görünen yerde bir aydınlık vardı. Burası temiz, güzel ve muhteşem bir salondur... Küçük sefil bu renkli salondaki renkli dekorlara, büyük çini sobaya, sobada kıvrılan, kıvranan alevlere ve kapısı açık iç odanın ilerisinde görünen beyaz örtülü geniş masaya baktı... Masada renkli ziyalı bir çam ağacı vardı. Çamın dallarına çeşit çeşit, minimini oyuncaklar, kotiyonlar asılmıştı...

Bu bir Noel ağacı idi... Ve oyuncaklar çok şık, çok zarifti. Küçüğün gözlerinde hafif bir nem, bir şebnem toplanmıştı... O, titreyen vücudunun ıstırabından başka, midesinin körleşen sızısının da uyandığını hisseder gibi oldu... Ve oradan uzaklaştı.

Kaldırım çocuğu konağın arka cihetindeki kulübemsi bir yerden görünen silik, donuk ziyaya doğru yaklaştı... Yürüyemiyor, uyuşan bacaklarıyla güçlkle adım atmaya uğraşıyordu. Kar ve açlık donmaya başlayan bacaklarının dermanını kesmişti. İki adım daha attı. Kulübemsi yerin önüne geldi ve durdu. Burası ahıra veya kümese benzer bir yerdi. Bu

ahıra veya kümese benzeyen yeri, yandaki bir odanın penceresinden akseden bir idare lambasının ziyası kısmen aydınlatmıştı. Çocuk bu yarı harap yerin kapısının aralık olduğunu gördü. Aralık olmasa bile onu açacak kadar bir mecali kaldığını duyuyordu...

Tahta kapıyı sıska omuzunu dayayarak itti... Ve içeri girdi...

Küçük sefil, etrafına bakınca bulunduğu yerin boş bir baraka olduğunu anladı. Köşede bir yığın saman duruyordu...

Burası bir samanlıktı...

Çocuk samanları eşeledi, içine gömüldü ve gözlerini kapadı. Minimini kafasına, beynine acı bir düşüncenin sızısı, ezası saplanmıştı. Onun insanlar içinde, kimsesi yoktu. İnsanlar içinde yalnızdı! Ne barınacak yeri, ne tanıyanı, okşayanı ne de son bir ümidi ve hayali vardı...

Babası, bir taş ocağında çalışırken yıkıntı altında kalarak ezilmişti... Annesinin, ancak, gene fırtınalı, tipili kara bir kış gecesi, ot bir yatakta gözleri kapandığını hayal meyal hatırlayabiliyordu.

İçine gömüldüğü saman yığını çelimsiz vücudunu biraz örtmüş ve ısıtmıştı. Burada hiç değilse, harap da olsa, başının üstünde bir çatı vardı. Kar yağmıyor ve tipi, bora içeri girmiyordu. Fakat açlık hâkimdi.

Ertesi sabah, erkenden süt hayvanlarına yem almak için barakaya giren bir hizmetçi, saman yığını içinde cansız bir çocuk bulmuştu. Çocuğun kapalı avucunda bir demet başak çöpü vardı. Bu onun Noel Baba hediyesiydi.

Sözlük: Kânunuevvel: Aralık ayı. Puhu: Baykuşgillerden, orman, dağ ve kayalıklarda yaşayan, uzunluğu 65 cm., sırtı koyu kahverengi bir kuş türü. Fasıla: Aralık, ara, kesinti. Zadeğân: Soylular, aristokrasi. Cemiyet: Demek, topluluk, toplum. Mecal: Güçlük, dinçlik. Mücrim: Suçlu. Kesif: Yoğun, saydam olmayan, sık, kalın. Müphem: Belirsiz. Ziya: Işık, aydınlık. Cihet: Yön, yan, taraf. Kotiyon: Kağıttan yapılmış süsler. Şebnem: Çiy. Aksetmek: Yankılanmak, yankı vermek, yansılanmak. Eza: Üzme, sıkıntı verme, üzü.

NÂZİM HİKMET RAN

Bulgaristan'da yayınlanacak olan
«NÂZIM HİKMETİN TOPLU ESERLERİ» NE ÖNSÖZ

Bu kitabın yazarı yüreğini, kafasını, kalemini, boydan boya ömrünü halkına vermiş olmakla övünen sıradan bir Türk şairidir. Öteyandan bu şair, adı, coğrafyası, ırkı, milliyeti ne olursa olsun, millî bağımsızlık, sosyal adalet, barış için dövüşen her halkın bu uğurlardaki savaşlarını şiirlerinde övmüştür. Onların zaferlerini öz halkının zaferleri, yenilgilerini öz halkının yenilgileri, sevinçlerini, acılarını öz halkının sevinci, acısı bilmiştir. Bu kitapta bu acılardan, bu sevinçlerden, bu yenilgilerden, bu zaferlerden yankılar da var.

Bu kitap, bir yandan da, bir tek insanın başından gelip geçenlerin hikâyesidir: Sevdalarının, hasretlerinin, yaşayış ve ölüm karşısındaki davranışlarının, korkularının, hastalıklarının, umutlarının, bahtiyarlıklarının, inançlarının hikâyesi. Yine bu kitapta, sayın okuyucularım, kullandığım âleti, gücümün yettiği kadar nasıl yontmağa, söylemek istediğim türkülerini en temiz bir sesle söyleyebilsin diye onu nasıl işlemeğe çalıştığının hesabı da veriliyor.

Şiirimin kökü yurdumun topraklarındadır. Ama dallarıyla bütün topraklara, Doğuda, Batıda, Güneyde, Kuzeyde uçsuz bucaksız yayılan bütün topraklara, o topraklar üstünde kurulmuş medeniyetlere, büyük dünyamıza uzanmak istedim. İnsan oğlu, nerde, ne zaman ve hangi dilde olursa olsun, yüreğime ve kafama uygun bir şiir söylemişse, onun söylenişindeki ustalığı incelemeğe, ondan bir şeyler öğrenmeğe çalıştım. Yalnız kendi edebiyatımlıkleri değil, Doğu ve Batı edebiyatının bütün ustalarını usta bildim.

PİRAYE'YE MEKTUPLAR

Nâzım'ın, 1933'ten 1950'ye kadar on yedi yıl boyunca yazdığı mektupları Piraye bir ceviz bavulda saklamıştı. Memet Fuat annesinin ölümünden üç yıl sonra hepimizin çok merak ettiği bu mektupları gün ışığına çıkarttı. Memet Fuat annesinin özenle sakladığı mektuplardan dergimiz için seçti.

Bir ara postası yolladıktan sonra çoktandır beklediğim mektubunu - hem de ne mektup, ne harikulade şeydi o - aldım. Teşekkür ederim. Çoktandır senden böyle güzel bir aşk itirafı bekleyip dururdum, nihayet -belki de kendin de farkında olmaksızın- muradıma kavuşturdun beni.

Merak etme bu seferki yüzük kırılmaz. Halis ceviz budağındandır. Kimbilir o cânım, harikalı parmağında ne güzel durmuştur. Parmağın şimdi avucumun içinde olsaydı da öpseydim. Ruhi bir buhran geçirdiğinin farkındaydım zaten. Ama bu buhranla mücadeleye karar vermiş olman dahi onu yeneceğine delildir. Sandığımı, tavlani ve temize çekilmiş birinci cildini yakında göndereceğim. İkinci cildin ilk satırlarını yazmaya başladım bile. Nasıl tahta yüzüğünü en sert ceviz budağından yekpare olarak senin için oyup çıkardımsa, bu arka arkaya yaratılacak olan dört kitabı da senin için en işlenmemiş, en sert bir âleminden çekip çıkarıyorum. Ve onları senin için elle, kafayla ve yürekle, budaklı cevizle

olsun, kelimelerle olsun çalışmak, bir insan hayatını baştan aşağıya mesut etmek için yeter. Bana sanattan büyük ne var deseler, Piraye var derim. Çünkü kim kimi, ne neyi doğuruyorsa o, ondan büyüktür.

Sen gittin gideli hapisane kapısından dışarı adım atmadım. İçinde senin nefes almadığın bir Bursa'yla hapisanenin farkı yok. Sen İstanbul'da yaşıyorsun diye İstanbul güzeldir. Seni seviyorum diye ben sanatkârım. Sensiz ne İstanbul'un güzelliği kalır, ne benim sanatkârlığım. Kırk yaşındayım. Kırk yaşında bunları sana yazdığım için yirmi yaşındaki herhangi bir delikanlıdan daha delikanlıyım. (...)

Ne yapsam da seni benden uzaktayken bir an olsun sevindirebilsem. Ne iptidai, ne zavallı bir vahşiyim. Tıpkı zavallı vahşiler gibi seni sevindirmek için sana oyuncaklar, belki de hiç işine yaramayacak şeyler vermek istiyorum. Şimdi bir projem var. Birkaç gündür marangozhanede çalışıyorum. Eğer muvaffak olursam, sana yine acemi marangozluğuma yüreğimi katarak bir şey yollayacağım. Şimdi ne düşünüyorum biliyormusun? Dışarı çıktığım zaman kendime üç çalışma yeri yapacağım. 1. Çalışma odası. Burda sabahları senin için şiirler yazacağım. 2. Bir resim atölyesi. Burda ikindiye kadar senin resmini yapacağım. 3. Bir marangozhane. Burda akşamları sana cevizden, abanozdan çeşitli oyuncaklar oyacağım. Geceleri ayağının dibine oturup, evvela senin için yazılan şiirleri okuyacağım, sonra yapılan resimlerini göstereceğim, sonra oyuncaklarını vereceğim. Sen gülümseyeceksin. Ve bu kadarı bile bana yetecek. Ah sevgilim, sevgilim.

Karıcığım, karıcığım, Pirayende'ciğim, Eğer bestekâr olsaydım, Dede Efendi gibi bir büyük bestekâr, "Pirayende" diye bir yeni "makam" yapardım. Nasıl Suzinâk makamı var, onu gibi bir Pirayende makamı.

Mektubunda ne güzel şeyler de söylüyorsun. Bir defa, arka arkaya dört defa Nâzım diye bağırıyorsun. Lebbeyk, sevgilim. Ben senin bir dudağı yerde, bir dudağı gökte devinim, ne zaman başın sıkışsa sana yüreğimden koparıp verdiğim iki kılı birbirine vur, ben yeri yarıp, gökyüzünü parçalayıp karşına "Lebbeyk, Sultanım!" diye çıkarım. Bana bir defa "Nâzım!" diye seslenmem beni dünyalara, ama çok daha iyi ve güzel insanlı dünyalara sahip edecek kadar bahtiyar kılarken, adımları dört defa anman beni saadetten öldürür.

Piraye, senden arka arkaya olmasa da, kısa bir zamanda 3 çocuk

istiyorum. İkisi kız, biri erkek. Buna göre hazırlan şimdiden. Kızlardan biri sarı, öteki kıvı saçlı olacak. Erkeğin gözleri mavı, saçları kıvı olacak. Yani erkek Memet'e benzeyecek biraz.

Seni yine istemeyerek üzdüğüm için canım çıksın. Seni ağlatmaktan başka bir halt edemeyecek miyim? Ben ne münasebetsiz herifim. Sen de tutmuşsun, böyle seni boyuna üzen, ağlatan bir hergeleyi seviyorsun. Beni bu seferki gözyaşların için de bağışla. Fakat sana o biçimsiz haberi, benim ölümümü kim söyledi? Sana söyleyen kimden duymuş? Hiç ölmeye niyetim yok. Seni bir daha ağlatmamak için, seni bahtiyar edebilmek için, elimden geldiği, gücümün yettiği kadar uzun yaşamaya çalışacağım.

Bu 1943 yılında ömrümün öyle bir anı oldu ki, seni görmemekten, senden uzak olmaktan, senin sesini işitememekten, velhasıl sensizlikten, öyle bir acı duydum ve buna şimdi hatırlamasına bile tenezzül etmediğim bazı şeyler katıldı ki, bir insanın tahammül edemeyeceği bir azaba düştüm. (...) Günüm ve saatim oldu "PİRAYE" diye avaz avaz bağırmamak için dudaklarımı kanattım ve hapishanenin en insansız yerlerine kaçtım. Geceleri ancak iki saat uyuyabiliyordum. Seni on dakika sonra görmezsem ölmek daha iyi düşündüm. Hasılı az daha oynatıyordum -maalesef yahut çok şükür ki- hâlâ aynı haldeyim, fakat bir fark var ki onu en sonra yazacağım. Ha, ne diyordum, az kalsın oynatacaktım. İşte o zaman yaşamak ve deli olmamak, delilikten sakınmak insiyakı harekete geçti -ben farkında olmadan- ve beni müthiş acıdan kurtardı. (...) Şu benim halimde Kürt şeyhinin yeğeni bizim jandarma yüzbaşısı olacak deyyusun da payı var. Çünkü seni rahat rahat görmekten beni alıkoyabilmesi ihtimali de divaneliğim üzerinde müessir olmuştur herhalde. Hâlâ Rahmi Bey Eniştemiz gelecek de bu meseleyi valiyle konuşup halledecek.

Ama ben o sana çapkın çapkın bakan kendi fotoğrafımı kendimden kıskandım. O ne bahtiyar gölgedir ki sahibinden çok seni görmek bahtiyarlığındadır. Bilseydim o münasebetsizi sana yollamazdım. Ben seni kendi resmimden, kendi gözümünden ve gölgemden kıskanacak kadar seviyorum, anlıyormusunuz? Bunu anlıyor musunuz, Bayan Piraye, Pirayende, Hatice, Zekiye, Ran?

Sevgilim, ah sevgilim, seni nasıl seviyorum biliyor musun? Dinle anlatayım: Ot yağmuru nasıl severse, ayna ışığı nasıl severse, balık suyu ve insan ekmeği nasıl severse, sarhoşun şarabı, şarabın billur kadehi

sevdiği gibi, annelerin çocukları, çocukların anneleri sevdikleri gibi,
Lenin'in inkılabı ve inkılabın Marx'ı sevdiği kadar, velhasıl seni Nâzım
Hikmet'in Hatice Zekiye Pirayende Piraye'yi sevmesi gibi seviyorum.
Arka arkaya bir yığın seviyordumu dizdiğim için yine bana darılma,
dervişin fikri neyse

(.....)

NÂZIM HİKMET

Cumhuriyet Dergi, 17 Mayıs 1998, Sayı: 634

SEVDALI BULUT

Derviş, servinin altına oturdu. Kuşağından neyini çıkardı. Üflemeye başladı. Neyin deliklerinden ağaçlar fırladı havaya, sanki ağaçlar neyin içindeydi de derviş üfledikçe dışarı fırlıyorlardı. Neyin deliklerinden dağlar, dereler, yollar fırladı havaya. Neyin deliklerinden havaya fırlayan ağaçlar, dağlar, dereler, yollar dünyanın öbür ucunda dağsız, deresiz, yolsuz, ağaçsız bir çöle düştü. Çölde dağlar, ağaçlar yükseldi, dereler aktı, yollar uzandı. Buraya Ney ülkesi denildi.

Derviş bir soluk aldı. Sonra neyini tekrar üflemeye başladı. Neyin bir deliğinden kara sakallı, gaga burunlu, patlak gözlü bir adam fırladı havaya, havada bir iki takla attı, dervişin yanına düştü. Adamın adı Seyfi'ydi, Kara Seyfi. Kara Seyfi sağına soluna bakındı. Dervişin cebine soktu elini, para kesesini çaldı, kaçmaya başladı. Derviş bir taş aldı yerden Kara Seyfi'yi nişanlayıp attı. Taş öyle bir hızla çarptı ki Kara Seyfi'ye, herif lastik top gibi sıçradı. Öyle de sıçradı ki fırladı havaya. Havada uçtu gitti dünyanın öbür ucundaki Ney ülkesinde bir dağın başına düştü. Daha doğrusu dağ başında duran kır bir atın gümüş kakmalı eyeri üstüne düştü.

Eyere iyice yerleşen Kara Seyfi dolaylara şöyle bir göz attı. Dağdan ovaya koyun sürüleri iniyordu. Bu sürüler onundu. Karşı yaylada alı karalı, aslan yeleli beygirler otliyordu. Bu beygirler onundu. Aşağıda, yolda deve kervanları gidiyordu, baharat, kahve, ipekli kumaş, fildişi yüklü kervanlar. Bu kervanlar onundu. Ovada göz alabildiğine buğday, çavdar, pamuk tarlaları uzanıyordu. Bu tarlalar onundu. Uzun lafın kisası, Ney ülkesinin en variyetli (varlıklı) adamıydı Kara Seyfi.

Kara Seyfi kır atının üstünde, dağ tepesinde, dolaylara bakıyordu. Patlak gözleri hırstan parlıyordu, çalı gibi sert kara sakalı oynuyordu.

Biz Kara Seyfi'yi burada böyle bırakalım da dönelim dervişin yanına. Servinin altında oturup ney çalan dervişin neyinin bir deliğinden bir kız fırladı havaya, sonra yavaşça düştü yere, dervişin yanı başına. Kız dünya güzeliydi. Sırma saçları topuklarında. Yüzü ay parçası. Ela gözlerinin kara kirpikleri uzun mu uzun, kıvrır mı kıvrır. Kız henüz on beş yaşında. Adı da Ayşe. Ayşe elini öptü derviş babanın. Elpençe divan durdu karşısında. "Emret derviş baba", dedi, "görülecek işin varsa göreyim. Karnın açsa tarhana pişireyim sana. Uykun geldiyse döşek sereyim altına."

Derviş gülümsedi, "Sağ ol, Ayşe kız," dedi, "karnım da aç değil, uykum da yok."

Derviş böyle dedi. Ayşe'nin omuzunu sıvazladı. Ayşe bir tüy gibi salına salına yükseldi. Havada nazlı nazlı, salına salına uçtu, uçtu. Dünyanın öbür ucundaki Ney ülkesinde bir elma ağacının çiçekli dalına kondu. Çiçekler mi daha güzeldi, Ayşe kız mı? Bana sorarsanız, Ayşe kız elma çiçeklerinden daha güzeldi. Dala iyice yerleşti Ayşe kız, çiçeklerin arasından da baktı dolaylara. Elma ağacı bir bahçedeydi. Bu bahçe Ayşe kızındı. Güller açmıştı, al, sarı, ak, pembe güler, ateş gülleri, kayısı gülleri. Laleler açmıştı biçim biçim, karanfiller açmıştı oylum oylum. Ayşe kız indi elma dalından, bir kova aldı eline, başladı çiçekleri sulamaya. Bahçe çitle çevriliydi. Kara Seyfi dörtmala geldi Ayşe kızın bahçe kapısına. Atından inmeden çitin üstünden selendi: "Ayşe, hey, Ayşe!"

Ayşe kız kovağını yere koydu, sordu Kara Seyfi'ye : "Yine mi geldiniz?"

Kara Seyfi sesini bir kat daha kalınlaştırdı : "Yine geldim", dedi, "her gün de geleceğim, şu kuruyası bahçeni bana satana kadar."

Ayşe kız, kuş sesinden tatlı sesiyle karşılık verdi: "Ben bahçemi ne size, ne başkasına satıcı değilim. Kaçtır söylüyorum bunu."

Kara Seyfi gümüş saplı kırbacıyla çitin üstüne vurup haykırdı: "Bu ülkede senin bahçenden gayri her şey benim, bu kuruyası bahçe malımın mülkümün orta yerinde kara diken gibi duruyor. Nasıl olsa kazıyacağım kökünü bu kuruyası..."

Kara Seyfi sözünü bitiremedi, beygiri bir kişnedi, bir kış attı, Kara Seyfi yuvarlandı yere. Bu neden oldu? dersiniz anlatayım: Kara Seyfi çitin öbür yanında yolda, beygirin üstünde, bahçedeki Ayşe kızla konuşurken, yoldan geçen bir tavşan beygirin arka sol ayağını öyle bir dişledi ki, hayvan can acısından kişneyip kış atınca Kara Seyfi de işte böyle yere yıkıldı. Bu arada bir iş daha oldu ki anlatmam gerek: Seyfi yolda toz içinde debelenip can acısıyla avaz avaz haykırıyordu, tavşan da korkusundan tabanları yağlayıp kaçarken, Ayşe kızın bahçesinden bir ak güvercin uçtu. Ak güvercin geldi Kara Seyfi'nin tepesine, nişan alıp yukardan pisledi iki kaşının orta yerine. Kara Seyfi öyle öfkelenmişti ki bu işe, canının acısını unutup fırladı ayağa. Okunu yayına koyup nişan aldı güvercine. Ayşe kız bunu görüp haykırınca ak güvercin pırr kaçıp gitti. Ak güvercin pırrr kaçıp gidince Kara Seyfi bindi atına, trak trak da trak trak dörtnala başladı kovalamaya kuşu. Kara Seyfi ak güvercini kovalayadursun, biz dönelim dervişin yanına.

Derviş servi ağacına dayanmış neyini üflüyordu. Neyin bir deliğinden bir bulut fırladı havaya. Derviş neyini üfledi, bulut da yükseldikçe yükseldi, gökyüzü çayırından otlayan bir kuzu gibi ağır ağır ilerledi, yürüdü, dünyanın öbür ucundaki Ney ülkesine doğru. Bulut, Ney ülkesinin sınırını aştıkça, aşağıda bir tarlada, başaklar arasında bıyıklarını temizleyen tavşanı gördü. Bu tavşan Kara Seyfi'nin beygirinin sol art ayağını dişleyen tavşandı. Tavşan da başını kaldırdı bulutu gördü. Tavşanın bıyıklarını temizleyişi öyle hoşuna gitti ki bulutun, bulut dayanamadı, bastı kahkahayı. Tavşan niçin güldüğünü, niye güldüğünü anlamadı ama, gülen bir bulutu ilk defa gördüğü için hem şaşıtı bu işe, hem de hoşuna gitti.

Lafı uzatmayalım, bulutla tavşan arasında bu yarenlik olurken, Kara Seyfi de atını bir tepede durdurmuş, iki kaşının orta yerine pisleyen ak güvercini arıyordu gökyüzünde. Güvercini gördü. Ama tam o sırada bulut da geliverdi güvercinin yanına. Güvercinin yanına gelen bulut aşağıya baktı, çattı kaşlarını. Kara Seyfi yayını germiş ak güvercine nişan almıştı. Bulut bıraktı kendini Seyfi'nin üstüne, sarıverdi onu. Kara Seyfi tepesinden aşağı göçen dumanın içinde ne yapıp ne edeceğini şaşırdı, gözleri görmez oldu, aksırıp tıksırmaya başladı. Eh, güvercin durur mu, kaçtı gitti. Güvercinin kurtulduğuna bulut sevindi, bıraktı Kara Seyfi'nin yakasını, toparlandı, yükseldi gökyüzüne, koyuldu yoluna.

Az gitti bulut, uz gitti bulut, dere tepe düz gitti bulut, vardı Ayşe kızın bahçesi üstüne. Ayşe kız bahçede lalelerin arasında sırt üstü uzanmış

gökyüzünü seyrediyordu. Yanı başında, sağında tavşan, sol omuzunda şu demin Kara Seyfi'nin elinden kurtulan ak güvercin. Ayşe kızın ela gözleri gün ışığıyla doluydu. Sırma saçları pırıl pırıldı. Bir eliyle, sağındaki tavşanın uzun kulaklarını çekiştiriyor, öbür eliyle sol omuzundaki güvercini okşuyordu. İşte bulut tam bu sırada bahçenin üstünde belirdi. Bahçeye bir gölge düştü, ama çok durmadı, ortalık yine ışıklandı. Derken bahçeye, demin soldan sağa düşen gölge bu sefer sağdan sola düştü. Sizin anlayacağınız, bulut yukarda soldan sağa bahçenin üstünden geçmiş, sonra arkasına bakıp bahçede Ayşe kızı görünce gerisin geri yine bahçenin üstüne gelmişti. Ayşe kız da bulutu gördü. Tavşan da gördü bulutu, tanıdı da. Güvercin de gördü bulutu, kendini kurtaran bulut olduğunu anladı, kanatlarını çırpı hafiften. Bulutu sorarsan o ne tavşanı, ne güvercini görecekti haldeydi. Çünkü ister insan ol, ister hayvan, ister bulut, Ayşe kızı gördün mü bir kere gayrı başka bir şeyi görmez olur gözün. Bulut içini çekti, "Of!" dedi, bir de "Ah" etti derinden.

Ayşe kız bir öpücük yolladı parmaklarının ucuyla buluta. Ayşe kızın öpücüğü buluta ulaştınca, bulut şöyle bir şaşırdı. Ama sonra toparlandı, koskocaman bir gül biçimini aldı. Gökyüzü gökyüzü olalı, bu mavi atlasa böylesine güzel, böylesine iri ak bir gül açmadı. Ayşe kız bu ak gülü hayran hayran seyrederken, bulut yine bir kımıldadı, yayıldı, toparlandı, yürek biçimini aldı, yani bulut oldu yine. Lafı uzatmayalım, o günden sonra bulut Ayşe kızıdan ayrılmadı. Ayşe kız nereye, bulut oraya. Ayşe bahçede sol omuzunda ak güvercin, sağında tavşan, çapa mı çapalıyor diyelim, bulut da yukarda kolluyor Ayşe'yi. Ayşe alnının terini sildi de, elini kaşlarının üstüne koyup güneşe baktı mı, bulut da hemen güneşin önüne geliyor, kapatıyor onu, bahçe gölgelik. Ayşe dinlendi de, "Gölgede dinlenmek iyi ama, çiçeklere güneş lazım/" diye içinden geçirdi mi, bulut da bir Çin şemsiyesi biçimini alıyor, öyle ki bahçenin her yanı günlük güneşlik, yalnız Ayşe gölgede.

Gecelerden bir gece, Ayşe kız bahçede, küçücük evinin önünde, havuz kıyısında oturuyordu. Sol omuzunda güvercin, dizinde tavşan uyukluyordu. Gökyüzünde yıldızlar, orak biçiminde ay, bir köşede bulut vardı. Ayşe onları havuzun sularında seyrediyordu. Havuzun suları ayna gibiydi, ama yıldızlarla ay bu aynada sönük sönük pırıldıyordu. Ayşe başını gökyüzüne kaldırdı, bir de ne görsün, yıldızlarla ay orda da sönük sönük pırıldıyor. Neden? diye düşündü Ayşe kız, ne olmuş bunlara? Niçin pırıl pırıl değiller?

Ayşe'nin aklından geçenleri, her seferki gibi, bulut anladı hemen. Hemen de durduğu köşeden, aşağıya Ayşe'ye seslendi : "Tozlanmışlar biraz, şimdi temizler, parlatırım onları." Bulut bu sözleri eder etmez de, hemen kocaman bir toz bezi biçimini aldı, havuza düştü. Orda ıslattı kendini, gökyüzüne çıktı yine, aydan başladı işe, yıldızlarda bitirdi işi. Hepsini bir temiz silip, ovalayıp parlattı. Hani de yıldızlar yıldız, ay ay olalı böylesine parlamamışlardır. Ayşe pek sevindi, "Sağ ol, bulutçuğum," dedi. Kalktı eve girdi. Uykusu gelmişti. Bulut da gökyüzünden inip evin kapısı eşiğinde durdu. Ayşe kız yatağına girdi. Kapının önündeki bulut bir saz biçimini aldı. Ayşe'nin yatak odası penceresine geldi başladı ninni söylemeye :

Uyu dünya güzelim uyu
Sana bahçelerden getirdim uykuyu
Ela gözlerinde yapraklar yeşil yeşil
Uyu dünya güzelim uyu
Uyu mışıl mışıl
Ninni...
Uyu dünya güzelim uyu
Sana yıldızlardan getirdim uykuyu
Koyu mavi kadifeden
Uyu dünya güzelim uyu
Yüreğimdir başucunda bekleyen
Ninni...

Bulut Ayşe kızın yatak odası penceresi önünde saz biçimini alıp bu ninniye her geceki gibi söyleyedursun, bahçeye, ayaklarının ucuna basarak Kara Seyfi girdi. Elinde kocaman bir bıçak, sağına soluna bakındı Kara Seyfi, fenalık yapmak isteyen insanlar hep böyle bakınırlar sağlarına sollarına. Sonra başladı bıçağıyla bahçedeki çiçekleri kesmeye. Her çiçek, gül olsun, lale olsun, karanfil olsun, kesilip de kara toprağa düşerken "Ah!" ediyordu, ama çiçek olduklarından o kadar hafiften çekiyorlardı ki bu ahı kendilerinden başkası duymuyordu.

Neyse lafı uzatmayalım. Kara Seyfi'nin bıçağı bir deve dikeninin boğazına dayandı. Devedikenini dile geldi, "Canıma kıyma," diye haykırdı, "bir gün sana yardımım dokunur." Kara Seyfi de devedikenine acıdığından değil ama, bir gün işine yarar diye kesmedi onu. Bu sırada Ayşe kız, saz biçimini alıp ninni söyleyen bulutun ninnisiyle iyice uyuduğundan, bulut eski biçimini, yani bulut biçimini alıp tekrar gökyüzüne çıktı. Orda dolayları şöyle bir gözden geçirip tekrar

kapının eşiğine nöbet beklemeye inecekti. İleriye baktı, geriye baktı, sağa baktı, sola baktı, dağlar taşlar, kurtlar kuşlar mışıl mışıl uyuyordu. Hani bulutun da uykusu gelmişti, ama gözlerini dört açarak yukardan bir de bahçeye baktı, Kara Seyfi'yi gördü..

Herifin çiçekleri kestiğini gördü, kan tepesine çıktı bulutun, "Vay alçak!" diye haykırdı, hemen bir el biçimini aldı, yapıştı yanı başındaki ayın sapına. Ayın orak biçiminde olduğunu önceden söylemiştik. Bulut, ayın sapına yapışır yapışmaz, indi aşağı, aydan orağının ucunu daldırdı arkadan Seyfi'nin şalvarına, şalvarından da kaba etlerine. Kara Seyfi ne olduğunu şaşırdı. Siz de olsanız şaşıırırdınız. Döndü arkasına, buluttan ele, aydan orağa bıçağıyla karşı koymak istedi. Ama bıçak aydan orağın ağzına değer değmez sırça camdanmış gibi tuzbuz oluverdi. Bulut bıraktı ayın sapını, gökyüzüne çıktı. Ay aşağıda yekeyek Kara Seyfi'yle dövüşedursun, bulut gökyüzünde yıldızları koparıp koparıp aşağıya Seyfi'nin kafasına fırlatmaya başladı. Yerde ayın orağı, gökten yıldızların bombardımanı, baskının böylesine kim dayanabilir? Kara Seyfi tabanları yağladığı gibi, kuyruğuna teneke bağlanmış it gibi kaçıp gitti bahçeden.

Ertesi sabah Ayşe kız bahçede çapa çapalarken devedikenine rastladı. "Darılma gücenme, devediken," dedi, "ama bahçemde yerin yok. Ya gönül rızasıyla çık git, yahut seni söküp atacağım dışarı." Devediken, "Gönül rızasıyla şurdan şuraya gitmem," dedi, "elinde ise sök beni." Ayşe, devedikeninin bu karşılığına kızmadı. Çapasıyla kazıdı dikenin kökünü, sonra bir ucundan tutup fırlattı yabani otu çitin dışına. Çitin dışına düşen devediken, bir yılan oldu, başladı tozlu yolda kıvrıla kıvrıla sürünmeye. Devediken, tozlu yolda kıvrıla kıvrıla sürünedursun, vakit geçti, akşam oldu, ortalık karardı. Kara Seyfi atının üstünde geldi dayandı Ayşe kızın bahçe kapısına. Boru gibi sesiyle başladı konuşmaya Ayşe kızla : "Ayşe," dedi, "ben dünyanın en variyetli adamıyım, gel var bana," dedi. Ayşe bahçeden cevap verdi: "Sen beni değil, bahçemi almak istiyorsun," dedi, "sana varacağıma taş olayım daha iyi," dedi. Kara Seyfi bu cevaba kızdı, gümüş kakmalı eyerin üstünde dikildi bahçeye atlamak için.

Ama bütün bu olup bitenleri yukardan seyreden bulut hemen korkunç bir hayalet biçimini aldı, indi aşağı, saldırdı, Kara Seyfi'nin üzerine. Kara Seyfi öylesine korktu ki, az daha küçük dilini yutuyordu. Sürdü beygirini dörtlü. Hayalet bulut kovaladı Kara Seyfi'yi ta derenin öbür yakasına kadar sonra döndü, girdi bahçeye, tüylü bir çoban köpeği biçimini aldı, yattı Ayşe'nin ayakları dibine. Ayşe okşadı bulutu, "Sağol, benim

sevgili bulutum," dedi. Bulut, çoban köpekliğinden umulmayacak bir yumuşaklıkla ince ince havladı, nazlı nazlı kuyruğunu salladı. Ayşe kızla bulut böylece yarenlik ededursunlar, biz gelelim Kara Seyfi'ye.

Derenin öbür tarafında atını durduran Seyfi'nin karşısına devedikenî çıktı. "Merhaba Seyfi Ağa," dedi, "Ayşe kız seni de kovdu, beni de," dedi. "Al beni terkine, sür beygirini dediğim yana." Kara Seyfi devedikenini tergisine aldı. Beygirini de onun dediği tarafa sürdü. Az gittiler, uz gittiler dere tepe düz gittiler. Devedikenî, bir çuvalla bir küp satın aldırdı, Kara Seyfi'ye. Küpü atın sağına, çuvalı soluna astı. Az gittiler, uz gittiler yine, dere tepe düz gittiler, yine ormanlar geçildi, fundalıklar geçildi. Kara Seyfi'nin beygiri durup dinlenmeksizin yol almaktan zayıfladı, iğne ipliğe döndü. On beşinci günü uçsuz bucaksız bir kırlığa düştü yollar. Otuzuncu gün kayalıklar sardı dört yanı. Hava cehennem gibi sıcaktı. Toprak çatır çatır çatlıktı. Kara Seyfi etrafına baktı, bir karış gölge yoktu. Otuz beşinci gece kayalıklardan da, topraktan da eser kalmadı. Ayığışında tan yerinden tan yerine uzayıp giden kumlarda beygir adım atamaz oldu.

Kırkıncı gün, devedikenî, "Geldik!" dedi, "İşte burası kuraklık ülkesi. Doldur çuvala bu kumlardan," dedi. Kara Seyfi, bir deri bir kemik kalan atın sırtından indi, çuvalı kuraklık ülkesinin kumlarıyla doldurdu. Sonra da çuvalı yükledi, kendi de bindi hayvana. Beygir dile geldi: "Acı bana, Seyfi Ağa," dedi, "yürüyecek halim yok, bu kum çuvalını nasıl taşıyım?" Kara Seyfi beygire acıyacak yerde, kamçılardı hayvanı. Kır at topallaya topallaya, yola koyuldu. Devedikenî, "Şimdi de rüzgârlar ülkesine gideceğiz," dedi. Az gittiler, uz gittiler, dere tepe düz gittiler. Birden bir yel esmeye başladı karşıdan, adım atmanın imkânı yok. Ağaçlar peydah oldu, kökleri yedi kat yerin dibinde, başları gökyüzünün yedinci katında. Gökyüzünün yedinci katındaki başları, dalları yapraklarıyla titreye titreye yerlere kadar eğiliyor, sonra tekrar dikiliyordu. Kara Seyfi, "Burdan öteye gidemem," dedi, "ne beygirimde yele karşı koyacak kuvvet kaldı, ne bende takat." Ama devedikenî, "Durmak olmaz!" dedi, "sür beygiri." Kara Seyfi kan terleyen kır atını kamçılara kamçılara, karşıdan esen yele göğüs gere gere, üç gün üç gece daha yol aldı.

Sonunda bir deniz kıyısına vardılar. Denizde dalgalar sırf köpüktü, köpükler birbiri ardından havaya yükseliyor yedi minare boyu, kıyamet koparmış gibi gürültülerle kıyıya düşüyordu, kaynayan suların üstüne. Devedikenî, "Geldik," dedi, "doldur," dedi, "küpü rüzgârla." Kara Seyfi küpün ağzını rüzgârdan yana tuttu. Yel uluyarak, haykırarak küpü

doldurdu. Seyfi hemen bir deri parçasıyla örttü küpün ağzını, devedikenini de ip gibi kullanıp bağladı küpün ağzındaki deriyi sıkı sıkıya. Küpü de beygire yükledi. Gerisin geri tuttu yolu. Yel arkalarından estiği için beygir kanatlanmış gibi gidiyordu. Seyfi, yelin önünde böylece yol aladursun, biz dönelim Ayşe kızın yanına. Ayşe yatağında ak güvercin başucunda, tavşan ayakucunda, bulut da dışarda pencerenin önünde tatlı tatlı uykuda idiler. Kırk üç günlük yolu üç günde alan Kara Seyfi, Ayşe kızın bahçesi önüne geldi. Beygirden indi, çuvalı yüklendi. Girdi bahçeye. Çuvaldaki kuraklık ülkesinin kumlarını bahçenin dört bir yanına, güllerin, karanfillerin, lalelerin, ağaçların üstüne serpti, çıktı dışarı.

Sözü uzatmayalım. Sabah oldu, Ayşe kız, başucunda güvercin, ayakucunda tavşan, dışarda pencerenin önünde bulut, yürek dayanmaz bir inilti sesiyle uyandılar. Bahçeye koştular, ne görsünler, laleler, güller, karanfiller, ağaçlar, havuzdaki su inleye inleye kuruyor. Çiçekler sararıyor, yapraklar ateş değmiş gibi kıvrılıveriyor, havuzdaki su, havuzun dibi delinmiş gibi çekiliyor. Hepsi de bir ağızdan inliyor, haykırıyor: "Kurtar bizi, Ayşe kız, sararıp soluyoruz, kuruyup ölüyoruz, kurtar bizi, Ayşe kız." Ayşe kız ne yapıp ne edeceğini şaşırdı. Boynu bükülen bir gülден solan bir laleye, solan laleden kuruyan bir karanfile deli gibi koşmaya başladı. Kara Seyfi ise yolda, çitin öbür yanında beygirinin üstünde çalı gibi kara sakalını kara tırnaklarıyla kaşıyıp sırtlıyor keyfinden. Bahçedeki çiçekler içinde kuru toprağa serilmeyeni kalmayınca Kara Seyfi haykırdı: "Sat bana bahçeni, Ayşe kız, zaten burası bahçe değil, kabristan oldu, sat bana bahçeyi, defol git nereye istersen." Ayşe kız Seyfi'ye şöyle karşılık verdi: "Hiçbir yere gitmem, iyisi mi beni de bu kabristana gömsünler, ölen çiçeklerimle yan yana."

Ayşe kızla Kara Seyfi böyle konuşturlarken bulut da yerine, gökyüzüne çıkmış ordan olup bitenleri seyrediyordu. Öylesine kederliydi ki, ağzını açacak, kolunu kımıldatacak hali yoktu. Güvercin uçu bulutun yanına. "Bulut kardeş," dedi, "bulut kardeş yardım etsene Ayşe kıza!" bulut bir ah çekti derinden "Elimden ne gelir," dedi, "nasıl yardım edeyim? Ayşe kıza canım feda." Güvercin, "İyi ya," dedi, "mademki canın fedaymış Ayşe kıza, feda et canımı..." Bulut, "Bak hele," dedi, "bunu neden akıl etmedim?"

Bulut bunu böyle dedi, der demez de başladı Ayşe kızın yolunda canını feda etmeye, yağmur olup yağmaya. Kara Seyfi bu hali görünce öyle bir öfkelenmişti ki, başladı ok atmaya buluta. Ama devedikenini seslendi küpün

ağzından: "Buluta ok tesir eder mi, çöz beni, aç küpün ağzını!" Devedikenini bunu der demez, Kara Seyfi açtı küpün ağzını, küpteki rüzgârı saldı gökyüzüne, bulutun üstüne. Rüzgâr ılık çalarak saldırdı buluta. Ayşe kız haykırdı aşağıdan: "Koru kendini, bulutçuğum!" Bulut yukarda yürek biçimini aldı. Deli rüzgâr çarpınca yüreğe bin parça etti onu, yani yürek bin yürecik oldu. Kara Seyfi haykırıyordu aşağıdan rüzgâra: "Parçala bulutu, bakma gözünün yaşına." Tavşan haykırıyordu aşağıdan buluta: "Dayan bulut kardeş!" Bin yürecik deli rüzgârla boğuşarak birbiriyle birleşmeye çalışıyordu. Ak güvercin de çok uzaklara düşmüş yürecikleri gagasıyla taşıyıp getirerek bu birleşmeye yardım ediyordu. Ayşe kız, tavşan, Kara Seyfi, kır at, devedikenini, başlarını gökyüzüne kaldırmışlar, kimi bulutla güvercine, kimisi deli rüzgâra haykırıp seslenerek, gökyüzündeki kavgayı seyrediyorlardı.

Lafı uzatmayalım, yürecikler birleşip tek, kocaman bir yürek oldular yine. Bu hali gören devedikenini, "Beni yukarıya fırlat," dedi Kara Seyfi'ye. Seyfi fırlattı devedikenini gökyüzüne. Devedikenini gidip sarıldı yürek biçimindeki buluta, başladı kanını emmeye. Bir yandan da deli rüzgâr bulutu parçalamaya çabalıyordu yine.

Ak güvercin hemen gagasıyla yapıştı devedikenine başladı onu parçalamaya. Devedikenini parça parça düştü yere, Seyfi'nin ayakları dibine. Deli rüzgârın da soluğu kesildi, başladı takattan düşmeye. Kara Seyfi deliye döndü. Ayşe kızla tavşan sevinçlerinden ne yapacaklarını bilmez oldular. Deli rüzgâr büsbütün uzaklaşıp gidince, bulut yukarda bir göz biçimini aldı, başladı ağlamaya. Ak güvercin sordu buluta : "Neden ağlarsın bulut kardeş, kendine acıdığından mı?" Bulut cevap verdi ; "Kendime acıdığımın değil, canım feda Ayşe kıza, Ayşe kızıdan ayrılacağım da ona ağlarım..." Bardaktan boşanırcasına başladı yağmur olup yağmaya bulut. Çiçekler bahçede başlarını kaldırdı, soluk almaya başladılar, renkleri yerine geldi. Ayşe kızsın, bir yandan gözünün yaşını siliyor, bir yandan sesleniyordu yukarıya : "Bulutçuğum, bulutçuğum, ölme, istemem, yeter... Ölme!..." Kara Seyfi gitgide hızlanan yağmurun altında sıırıslılamdı, dişleri de hem öfkeden, hem iliklere işleyen yağmurdan birbirine vuruyordu.

Biz bulutu, Ayşe'yi, Kara Seyfi'yi bırakalım da bakalım Ak güvercin nerelerde? Ak güvercin yenilgisinden utanıp uzaklaşan deli rüzgârın peşindeydi. Bir dağ tepesinde yetişti ona. "Rüzgâr kardeş," dedi, "Kara Seyfi seni rezil etti, çünkü senin gücünü, kuvvetini haksız bir işte kullanmak istedi. Sen bu yüzden bir bulutla başa çıkamadın. Öcünü

yerde bırakacak mısın? Kara Seyfi'den hesap sormak yok mu?"

Deli rüzgâr Ak güvercinin sözlerini duyar duymaz gerisin geriye döndü, ılık çala çala, tozu dumana kata kata saldırdı Seyfi'nin üstüne. Atın üstünden kaptığı gibi kaldırdı onu havaya, havada savurdu savurdu, yere fırlattı, Seyfi atına binmek istedi tekrar, ama kır at, "Sen bana acıdın mı ki, ben sana acıyayım?" dedi. Bir çifte savurdu Seyfi'ye. Seyfi yine kapaklandı yere. Deli rüzgârsa bu sefer onu gazel yaprağı gibi savurdu, kattı önüne, sürdü, sürdü bir uçuşumdan aşağıya fırlatıverdi.

Kara Seyfi uçuşumun dibine doğru gidedursun, biz dönelim Ayşe'nin bahçesine. Bütün çiçekler pırıl pırıldı, bütün ağaçlar yeniden çiçek açmıştı. Ayşe kız havuzun başındaydı. Güvercin sol omzunda, tavşan sağ ayağı yanında. Gökyüzü masmaviydi, günlük güneşlikti. Ayşe kızdaki başka herkesin yüzü gülüyordu. Ak güvercin sordu Ayşe kıza : "Ayşem, dedi, kederin nedendir?" Ayşe kız cevap verdi : "Bulutçuğum çiçeklerimi, beni, hepimizi kurtardı, ama kendi yok oldu. Feda etti canını hepimiz için. Ben kederlenmeyeyim de kimler kederlensin?" Ayşe kız içini çekti, ela gözlerinden inci gibi yaşlar döküldü havuzun sularına. Tavşan, "Kederlenme boşuna, Ayşe kız," dedi. "İyi insanlar, iyi hayvanlar, iyi bulutlar hiçbir zaman kaybolmaz. Seven ölmez. Bak hele havuza!" Ayşe kız bir de ne görsün? Demin yağın yağmurla ağzına kadar dolan havuzun üstünden mavi bir buğu yükseliyor güneşin altın ışıkları altında.

Sözü uzatmayalım, arası çok geçmeden gökyüzünün maviliğinde, bulut belirmeye başladı yine, tam da eski halini alınca, yukardan Ayşe'ye baktı, bahçeye baktı, kocaman bir ağız oldu, yayıldı, gülümsedi, böylece de iyiler iyilik buldu. Ney ülkesinde kötüler çekti cezasını. Dervişin ney ile anlattığı masal da burada bitti, derviş de neyini koltuğuna sıkıştırıp gitti.

NÂZIM HİKMET RAN

Nâzım Hikmet, Masallar, S. 75-85

NÂZIM HİKMET RAN RESİMLERİ

Kendi portresi

(Tuval üzerine yağlıboya, 18 x 22 cm)

Piraye, Çankırı - 1940

(Kâğıt üzerine pastel, 25 x 36 cm)

Bursa Cezaevinde - 1946

(Kontrplak üzerine yağlıboya, 67 x 49 cm)

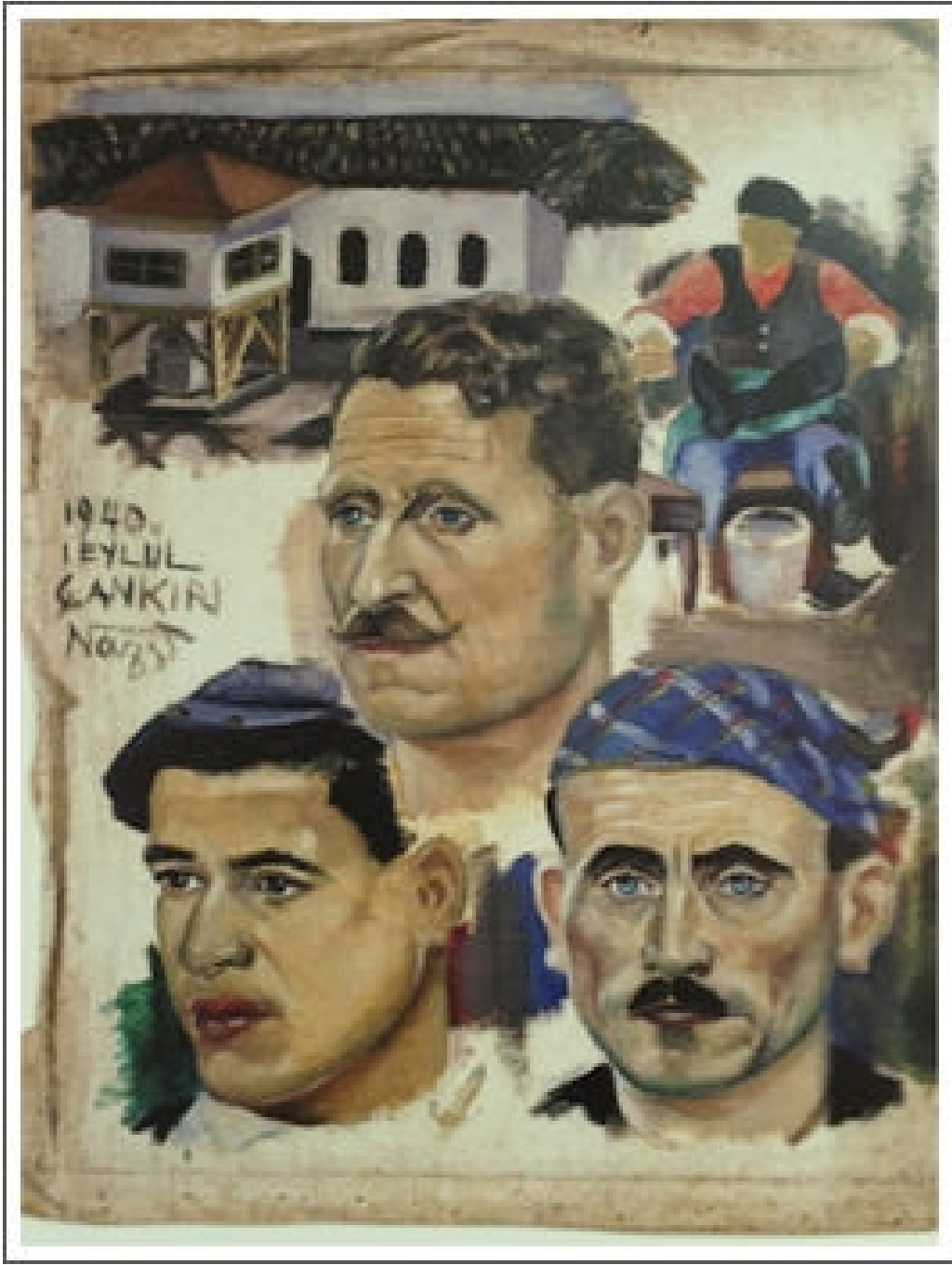
Cezaevi arkadaşı - Çankırı, 1940

(Mukavva üzerine guaj, 25 x 18 cm)

Cezaevi arkadaşı - Bursa, 1941

(Tuval üzerine yağlıboya, 25 x 33 cm)

Cezaevi arkadaşları - Çankırı, 1940

(Tuval üzerine yağlıboya, 33 x 41 cm)

ONA DAİR:

ASLOLAN HAYATTIR

"Aşkın en sağlam sigortası mesafedir" der Enis Batur, Cogito'nun "Aşk" sayısına yazdığı önsözde...

Yıllar yılı hasretle beklediği ışığa kavuşan bir hücre mahkumu nasıl körleşirse, aşk da körelir yakına gelince...

Sanki özlemdir aşkın çimentosu; özlem çekildi mi aşk, kumsalda şehvetinden soyunmuş yatan çıplak bir beden kadar sıradanlaşır, ehlileşir, söner.

Belki ondandır aşkların en güzelinin mektuplara yazılmış, şarkılara dökülmüş, telefonlarda söylenmiş oluşu...

Mutlu aşkta yazılacak birşey bulunamamıştır çünkü...

Nazım Hikmet'in hayatı bu tezin ispatıdır adeta...

Nazım'ın hep uzağındaki kadınları sevdiği söylenebilir.

Piraye ile 1935'te evlendi. Ertesi yıl tutuklanarak içeri girdi. "Adını kol saatinin kayışına tırnağıyla yazdığı" bu kadınla 1950'de çıkana kadar yazıştılar.

17 yıllık ilişkileri boyunca yazılan 581 mektubu Piraye Hanım'ın oğlu Memet Fuat yayınladı geçenlerde... Nazım, karısına şöyle yazıyordu:

"Seni nasıl seviyorum biliyor musun? Ot yağmuru nasıl severse, ayna ışığı nasıl severse, balık suyu ve insan ekmeği nasıl severse, sarhoşun şarabı, şarabın billur kadehi sevdiği gibi, annenin çocukları, çocukların anneleri sevdikleri gibi, Lenin'in inkılâbı ve inkılâbın Marx'ı sevdiği kadar, velhasıl seni Nazım Hikmet'in Hatice Zekiye Pirayende Piraye'yi sevmesi gibi seviyorum."

O mektuplardan birinde Nazım, "Çıkarsam ve sana kavuşursam, bu öyle dayanılmaz bir saadet olacak ki, gebereceğim diye korkuyorum" diyordu. Oysa öyle olmadı. Taze bir ekmek hayaliyle yıllar yılı aç yaşayan biri, hasretle dişlediği somunun dördüncü diliminde ne hissederse onu hissetti Nazım; ot yağmura, ayna ışığa kavuştuğunda ne olursa, o oldu.

Alışıldı.

Sarhoş şaraptan bıktı, şarap kadehten taştı, inkılâp Marx'ı aştı.

Aşk bitti ve ayrıldılar.

Nazım yeni bir aşktaydı çoktan... 1949'da Bursa cezaevinde dayısının kızı Münevver'e tutulmuştu. Boşandığı 1951 yılında Münevver'den bir oğlu oldu.

Yeniden içeri alınacağını hissedince, "7 tepeli şehrinde bırakıp gonca gülünü" yurtdışına kaçtı. Vatandaşlıktan çıkarıldı ve yeniden başladı hasret mektupları... Bu kez mektupların üzerinde Münevver'in adresi yazılıydı:

Yüz yıl oldu yüzünü görmeyeli
Belini sarmayalı
Gözünün içinde durmayalı
Aklının aydınlığına sorular sormayalı
Dokunmayalı sıcaklığına karnının
Yüz yıldır bekliyor beni
Bir şehirde bir kadın
Aynı daldaydık, aynı daldaydık
Aynı daldan düşüp ayrıldık
Aramızda yüz yıllık zaman
Yol yüz yıllık.

Sonra yüz yıldır bekleyen o kadın, oğlunu sırtlayıp çıkageldi bir gün; yüz yıllık yolu aşarak...

Lâkin hasret bitince bitti aşk.

Nazım yeni bir aşktaydı çünkü...

1959'da Vera ile evlendi. 1963'te öldü.

3 Haziran, 35. ölüm yıldönümü Nazım'ın...

Tesadüfe bakın ki, uzaktaki bir kadına yazdığı mektupların yayınlandığı hafta, "yüz yıldır bekleyen" öbür kadının ölüm haberi geldi uzaklardan...

Münevver'in kansere yenik düştüğünü öğrendiğimiz hafta Piraye'ye yazdığı mektuplar vardı gazetelerde... Şöyle diyordu mektuplardan biri:

"Canım karıcığım. Birbirimizden uzak olmak, birbirimize sokulamamak ne korkunç şey, fakat bu korkunçluğun ne tuhaf, ne acı bir tadı var."

Galiba en çok bu tadı sevdi Nazım... Aslında O'nun sevdiği, kadınlar değil, sevme fikriydi... Kadınlar sadece öznesiydi o sevginin; nesnesi oldukları anda değiştirdi onları... O'na aşkı anlatabilmek için vesileler, ilhamlar lâzımdı... Son şiirlerinden birinde, "Üstümüze yazdıklarımın hepsi yalan" dedi, "Onlar olan değil, olmasını istediklerimdi aramızda..."

Sevgiyi, yaşamaktan çok yazmayı sevdi... Ve onca aşktan damıttığını iki sözcüğe sıkıştırıp özetledi:

"Aslolan hayattır".

CAN DÜNDAR

24 Mayıs 1998 / Yeni Yüzyıl

İYİ İNSAN NÂZIM HİKMET

Deneyenler bilir, şiir yazmak zor iştir. Mutlak bir yalnızlık ve yoğunlaşma ister. Çoğu şairin bu nedenle aile bireyleriyle, işyeri çevreleriyle nasıl çekişmeler yaşadığı anlatılabilir. İsteddiği çalışma ortamını bulamayan şairlerin nasıl bir huzursuzluk içine girdikleri de bilinir.

Şiir yazan biri olmamdan belki, şairlerin hayatlarına yakından ilgi duyarım. Nasıl yazdıklarından nerede çalıştıklarına, sevdikleri yemeklerden oturdukları evlere dek hayatlarının her alanını kapsar bu ilgi.

Bütün genellemeler gibi içindeki yanılma paylarını bir yana bırakıp şairlerin birlikte yaşanması zor insanlar oldukları söylenebilir.

Bu konuda beni en çok şaşırtan ise Nâzım Hikmet olmuştur. Belki büyük bir aile çevresinde yetiştiğinden, ne kadar bildiği gibi yaşasa da ailesinin öteki bireylerine çok bağlıdır Nâzım. Annesini, babasını, kardeşlerini, arkadaşlarını, uzak yakın tanıdıklarını çok sevmiştir.

Daha yirmili yaşlarının başında, Sovyetler’de yaşadığı devrim heyecanı içinde bile, kız kardeşine yazdığı mektuplarda nasıl bir evlilik yapması gerektiği üstüne öğütler verir.

İstanbul’a döndüğünde -artık yirmi altı yaşında ünlü bir şairdir, babası annesinden ayrılmış, yeni bir evlilik yapmış, bu evlilikten de bir ikizleri olmuştur- yine babasının kalabalık evinde, ailesiyle yaşar. Babasının ani ölümüyle de ailenin sorumluluğu üzerinde kahr.

Piraye ile evlenmeye karar verdiklerinde kiraladıkları Mithatpaşa Köşkü'nde birlikte oturduklarını bir sayalım: Piraye, oğlu, annesi, iki kız kardeşi ve bunlardan birinin kocası. Nâzım, kız kardeşi ve kocası. Toplam dokuz kişi. Aynı salonda oturup, aynı mutfakta pişirip yiyorlar.

Nişantaşı'na, bir apartman dairesine taşındığında da bu "çokluk" sürer: Nâzım, Piraye, iki çocuğu, Nâzım'ın babasının dul kalan ikinci eşi Cavide Hanım ve ikiz çocukları. Hatta bu beraberlik Nâzım'ın hayatındaki dönüm noktalarından birine de neden olur: Sonradan "orduyu isyana teşvik" suçundan askeri mahkemede on beş yıla hüküm giymesine gerekçe gösterilen Harp Okulu öğrencisi Ömer Deniz'in bu evde kendisini ziyarete gelmesinde Nâzım ve Piraye evde yoktur. Kapıyı Cavide Hanım açar. Ömer Deniz'in, "Nâzım Hikmet'le randevum var" demesi üzerine de onu içeri alır.

Memet Fuat'ın yeni yayımlanan Gölgede Kalan Yıllar (Adam Yayınları) adlı anılar kitabını okurken de Nâzım'ın bu yanıyla ilgili bilgilere rastladım. Özellikle de siyasal düşüncelerini paylaşmayan insanların onu nasıl da sevdiklerine.

Nâzım'ın evdeki daktilosuyla bildiriler yazıp, bunları işçilere postalaması nedeniyle bir gece evleri basılmış. Polis suç delili daktiloyu arıyor. Piraye'nin, "et kokan kasap İbrahim Efendi'yle" yan yana oturamayacağı için, komünizme kesinlikle karşı olan annesi, aranan daktiloyu eteğinin altına gizleyip üzerine oturmuş. Sonra da gözlüğünü takıp pirinç ayıklamaya başlamış. Polisler aradıklarını bulamadan evden ayrılmışlar.

Yine Piraye'nin ilk kocasının babası olan Mehmet Ali Paşa'nın, oğlunun eski karısıyla evlenmiş olan Nâzım'ı, kendine oğlu denli yakın duyması, sürekli öğütler vererek onu komünizmden vazgeçirmeye uğraşması da onun çevresine yaydığı sevgi halkalarının etkisinden başka nedir?

Nâzım'ı bu denli sevilen kılan bir neden de komünizmin yasalarla yasaklandığı bir ülkede, düşüncesini cesurca savunması olmalı. Yargıçların karşısında, "Ben komünistim ", diyebilmesi. Bir milletvekili eşinin Nâzım'ı savunmak için, "Bırakın bir tane de namuslu insan olsun memlekette", deyişi de buna örnek.

Nâzım'ın yetenekli gençleri sanatçı yapabilmek için nasıl çaba harcadığı da bilinir. Kemal Tahir, Orhan Kemal, A. Kadir, ressam Balaban onun cezaevlerinde yetişmelerine katkıda bulunduğu sanatçılardır. Yalnız

onlara değil, cezaevinden çıkışta tüccar olmak, bazı yabancı firmaların Türkiye temsilciliğini almak isteyen mahkûm Vehbi'ye de yardım ediyor. “Vehbi’nin firması yok, ama varmış gibi, dünyanın dört bir yanındaki firmalarla yazışıyor. Uygun neriler arıyor.” Cezaevinde dokumacılık yapanlara karaborsa nedeniyle bulunamayan iplikleri bulması, dokunan kumaşların satışının sağlanması da gene onun geniş çevresi içinde zmlenen işlerden.

Bu denli bir yürek genişliğine şaşmamak elde mi?

TURGAY FİŞEKÇİ

Cumhuriyet Gazetesi, 8 EKİM 1997

NÂZIM HİKMET İÇİN (*)

Hayır, yazamam, şimdi olmaz, rica ederim. Bırakın benim için bütünüyle ölsün, yoksa, daha önce, altmış yaşındaki bu delikanlı, bu sarışın boğa, ne hapisanenin, ne hastalığın, ne yaştan etkileyebildiği bu insan içimde terütaze yaşadıkça hiç bir şey yazamam. Şimdi olmaz. Daha sonra. Söz veriyorum size, yazacağım, hattâ bu dergide, daha başka bir konu üzerinde: Ölümünden değil, yaşamından söz edeceğim.

Pentecôte yortusu için sayfiyeye giderken cumartesi sabahı satın aldığım Znamia dergisinin son sayısını da götürmüştüm, dergide Nâzım'ın Les Romantiques (Romantikler) adlı romanının son bölümü vardı. Yortu sırasında herkes onun değil, Papa XXIII. Jean'ın ölümünü bekliyordu. Her saat, radyoların başında. Ve pazartesi sabahı Papa daha yaşıyordu...

Nâzım'a gelince, hiç bir şey bizi uyarmamıştı, can çekişmedi, şöyle ayakta, bir merdiveni çıkarken, ansızın ölüverdi. Yaşarken öldü. Bir ağaç gibi devrildi. Bırakın da benim için bütünüyle ölsün. O zaman yazarım derginize, uzun uzun, benim için, başkaları için ne anlam taşıdığını, burada yazarım, belki gelecek ay, yaza kadar izin verin bana, temmuza kadar, ona pek yaraşan temmuz ayına kadar izin verin.

Bundan on sekiz yıl önce hapisanede, büyük Türk mistiği Mevlâna Celâleddin ya da İran'lı Ömer Hayyam gibi rubai biçiminde yazdığı şu dört mısranın bir kehanet olmaktan çıktıklarını anlayacak kadar vakit bırakın bana:

"Paydos..." — diyecek bize bir gün tabiat anamız, —
"gülmek, ağlamak bitti çocuğum..."

Ve tekrar uçsuz bucaksız başlayacak:
görmeyen, konuşmayan, düşünmeyen hayat...

Yortunun pazartesi günü, sabah, onun düşüşünden hemen bir iki saat sonra, telefon. Nâzım. Ey ölüm, günümüzde ne de hızlı gidiyorsun! İki saat bile geçmeden bütün Avrupa'yı geçmiş, beni aramış. Yvelines'lerin evinde bulmuş, yüreğime işlemiştin, ey ölüm, telefonla gelen, görünmeyen, düşünülmeyen, daha bir sözcükten, bir addan başka bir şey olmayan ölüm, ve hayır diyorum, Nâzım olamaz. Evet. O. Nâzım... Ta kendisi, başkası değil. Bütün insanlar gibi o da.

Ve şiirindeki bir çocuğu anıdım:

Recep, damdan düşer gibi karıştı söze:

"Harbe girdiğin zaman, bir gâvur öldürüp
bir yudum içersen kanını
korku kalmazmış."

Ben onun kanından bir damla içmeyeceğim. Konuşmayan... uçsuz bucaksız hayat... Nâzım, senden bana ilk 1934'de söz ettiler, sen hapisteydin, o zaman bir şeyler yazabildim. Dostluğumuz otuz yıl sürmeyecekti. Ne kadar az, otuz yıl. 1950'de, bizler, yani Türk halkı, dünyanın her köşesindeki şairler seni hapisten kurtardığımız zaman, bir on dört temmuz günü dosdoğru hayatın içine daldın. Ama bu yıl, sabırsızlığından, temmuzu bekleyemedin... Hapisane dışında on üç yıl, ya da buna yakın bir şey, kırk sekizinden altmış birine dek, güzel bir yaşam bu. On üç yıl, çok şey. Hapisane dışında öldün, bu da çok şey. Çünkü öldün. Bu fikre alıştıracamız kendimizi. İnsan Manzaralarını sensiz hayal etmeye çalışacağız... Senin deyimimle, manzarayı bu ağaç olmadan hayal etmeye çalışacağız. Uçsuz bucaksız hayat'ı...

6 Haziran 1963

LOUIS ARAGON

Çeviren: Bertan Onaran

Çağımızın Sanatı, S. 84-85

(*) Nâzım Hikmet'in ölümünden üç gün sonra yazılmıştır.

NÂZIM HİKMET KENDİ ŞİİRİNİ ANLATIYOR

Nâzım Hikmet'in odası. Duvarlarda Abidin Dino'nun «Yürüyüş» tablosu, İstanbul'un renkli fotoğrafı, Avni'nin «Atlar», Bulgar piyönerlerinin hediyesi: nakışlı, dokuma bir halı, halıda Nâzım'ın çok güzel, çok büyük, ve kendisine en çok benzeyen bir portresi.

Nâzım'ın masasında, Nâzım'ın yazı makinesinde, Nâzım'ın kitabı için bir Önsöz yazıyorum, Nâzım'ın bana hediye ettiği kalemle tashihler yapıyorum.

Nâzım, büyük Rus şairi Puşkin için şöyle yazdıydı: «Puşkin'i sinemada, tiyatroda seyrettim, Puşkin üstüne yazılmış kitaplar, biyografiler okudum ve her seferinde yüreğim ağzıma geldi, aman kendini öldürtecek diye ve her seferinde dehşetli bir keder duydum, Puşkin öldü diye.»

Nâzım'la 13 sene çok yakın arkadaşlık ettim, yazdığı şiirlerin hemen hepsini kendi dilinden dinledim, Moskova'da yazılan şiirlerin ilk okuyucusu oldum, 1951 in 29 Haziranında onu Moskova'nın «Vnukovo» uçak alanında karşıladım ve 1963 ün 3 Haziranında Moskova'nın «Novodeviçye» mezarlığında onunla vedalaştım.

Şimdi şu önsözü yazarken, o 13 sene gözümün önünde canlanıyor ve 3 Haziran 1963 e her yaklaşışında yüreğim ağzıma geliyor: Aman Nâzım gidecek ve dehşetli bir keder duyuyorum - «Bu dünyadan Nâzım geçti». (Nâzım Hikmet'in çocukluk ve gençlik arkadaşı Vâlâ Nureddin, Nâzım için yazdığı kitaba şu güzel başlığı koymuştur: «Bu dünyadan Nâzım geçti»)

Nâzım Hikmet üstüne epey yazı çıktı, yine çıkacak. Onun sanatı üstüne eleştirmeler yayınlandı, yine yayınlanacak. Fakat bunların hepsinden çok daha önemli bir şey var: Nâzım'ın kendi diliyle kendi sanatını anlatışı.

Nâzım kendi sanatı üstüne konuşmasını sevmezdi. Kitapları için önsözü ona biz zorla yazdırırdık. Bir keresinde de tuttu şöyle bir önsöz yazdı:

«Çocukluğumda, imlâde çıkan yanlışlarımın doğrularını en aşağı yirmi beş kere yazdırtıp, beni cezaya çarparlardı. Şimdi, çarpıldığım en ağır ceza, basılı kitaplarıma önsöz yazmak. Kitap ortada, okuyucunun da aklına fikrine güveniyorum. Zaten güvenmesem, kitabımı okusun diye önüne sürmezdim. Öyleyse önsöze, hele benim yazacağım önsöze ne lüzum var? Ben sanatı şöyle anlarım, böyle anlarım, demekteki mânâ ne? Sanat görüşüm, bu görüşün nasıl geliştiği, ne gibi değişmeler geçirdiği, hele böyle bir Seçme Yazılar kitabımı okuyan için belli olmuyorsa ne yapsam faydasız. Benim önsözüm de, kitabı düzenliyenin son sözü de faydasız. Ama işte, bütün bu söylediklerime bakmaksızın, önsözü yine de yazıyorum. Dudaklarımı kemiriyorum, alnımı kırıştırıyorum, kalkıp kalkıp oturuyorum, ama yazıyorum. Neden? Niçin? Çünkü ne yapmak istemişim de, ne yapabilmişim; hasretim neymiş de, bunun ne kadarını gerçekleştirebilmişim, belli olsun istiyorum. Yani ben sanat görüşünü, ne yapmak istediğimi, hasretimi okuyucuya söyleyeceğim. O, bakacak, yaptıklarımı, yapabildiklerimi okuyacak, ölçecek. Ayrılık varsa görecektir. Elbette var. Hasretimiz gerçekleştirebildiğimizden çok ilerde, çok büyük. Ayrılık var, ama aykırılık, zıtlık yok. Ben sanat görüşüme aykırı tek satır yazmadım, yazmamağa çalıştım».

Sonra bir kaç kere daha bu önsözlerden yazdı Nâzım. Fakat benim asıl istediğim şeyi - kendi sanatını anlatan yazıyı bir türlü yazmıyordu yahut yazmak istemiyordu. Hep aynı sebep, anlaşılan.

Birgün İtalyadan, Nâzım'ın eserlerini basan bir yayınevinden mektup geldi. Yayınevi sahibi Nâzım'ın bütün eserlerini, şimdiye kadar ne yazmışsa, kaç cilt olursa olsun, basmak niyetinde olduğunu yazıyor ve Nâzım Hikmet ve Ekber Babayevdan sanat anlayışı üstüne bir de yazı istiyordu. Şunu da söyleyeyim ki, bu yayınevi, Nâzım'ın eserlerini en iyi basan bir yayıneviydi ve hattâ bir keresinde «Memleketimden insan Manzaraları»nın üçüncü kitabını bir sayfa Türkçe, bir sayfa İtalyanca olarak basmıştı. Nâzım'ın bu yayınevine saygısı büyüktü ve yapılan teklifi sevinçle kabul etti.

Eserleri toplamıya başladık, dönüşte Berlin'e, sonra, az sonra ... 3
Haziran 1963.

Tanganika'ya gitmeden biz şöyle kararlaştık: ben, Nâzım'ın başka zamanlarda yazdığı ve bende olan yazılarından bir «montaj» yapacam, Nâzım dönüşte onları gözden geçirecek, gereken yerlerini işleyecek ve yazıların arasında «köprüler» kuracak.

Ben «montaj»ı yaptım, Nâzım'a gösterdim, beğendi, «köprüler» den konuştuk, iki gün sonra bu köprüler kurulacaktı.

Aşağıdaki yazı işte o «montaj» dır. Maalesef, köprülersiz. Köprüleri ben kurmağa çalıştım: Nâzım'ın yapmak istediklerini hatırlayarak. İmlâ Nâzım'ın imlâsıdır, değiştirmedim.

«YAHYA KEMAL ANAMA SEVDALIYDI SANIRSAM»

Niçin şiir yazıyorum? Bunu başka türlü sormak daha doğru: Şiir yazmağa neden, nasıl başladım?

Hatırlamaya çalışayım.

13 yaşlarındaydım. İstanbuldaydık. Büyük babam şairdi, ama şiirlerini hâlâ anlamam. Dilini, Osmanlıca dediğimiz, yüzde yetmiş beşi arapça, farsça sözlerle ve arap, fars gramer kaydelerine uygun bir Türkçeyle yazardı. Bunlar didaktik, dogmatik, dini şiirlerdi. Anlamıyordum onları. Ama ben şair bir büyük babanın torunuydum. Anam Lamartine bayılırdı. Fransızca okurdu. Bir kere, o zamanlar Lamartin Türkçeye çevrilmiş, bir kaç şiiri de Osmanlıcaydı, anam Fransızca çok iyi bilirdi, ama Osmanlıcayı bilmezdi. Benim gibi.

Büyük babam, mevlevi Nâzım Paşa şairdi, anam Lamartine bayılırdı. Evimizde, babamın edebiyatla ilgisizliğine bakmaksızın, şiir baş köşedeydi.

Karşımızdaki evde yangın çıktı. Yangını ilk görüşüm. Şaşıtm, korktum. Büyük babam, yangın bize atlamasın diye pencereden Kuran'ı tuttu karşıdaki alevlere. Yangın söndü. Kuran gücüyle, hattâ etfaiye gücüyle de değil, ama yaktığı evi kül ederek söndü kendiliğinden ve ben bir saat sonra ilk şiirimi yazdım. Yangın. Vezni, büyük babamın yüksek sesle

okuduğu aruzla yazılmış şiirlerinden kulağımda kalan ses taklitleriyle yapılmıştı. Yani ne aruzdu, ne heceydi, serbest vezindense haberim yoktu, uydurmaydı. Dili de öyle, Osmanlıca taklidiydi. Konusuysa şu:

Yanıyor yanıyor
Müdhiş terakeler
Çekiyor ağışuna bu advi beşer
Haneler, fakirler, yetimler...

Şimdi bunları yazarken bir şeyin farkına vardım. Büyük babamdan çok Edebiyatı Cedidenin, Fikret'in meselâ etkisindeymişim. Neden? Bilmiyorum. Belki de hiç şiir sevmiyen, ama Tefik Fikret'i - o da bir çeşit Osmanlıcayla yazardı,- iki kere yüksek sesle yanımda okuyan babamın yüzünden mi? Belki de.

İkinci şiirimi 14 yaşında yazdım sanırsam. Birinci Dünya Savaşı içindeydik. Dayım Çanakkalede şehit olmuştu. Dehşetle yurtseverdim. Savaş için bir şiir yazdım. Ne tuhaf, yazdığımı çok iyi biliyorum da, hattâ, artık Osmanlıcayla değil, okulda okuduğumuz şair Mehmet Emin'in takır tukur ama Arapçası, Farsçası az Türkçesiyle yazdığımı biliyorum da tek satırı aklımda değil.

Sonra üçüncü şiirimi 16 yaşında galiba yazdım. Büyük bir Türk şairi, Türk şiirine o devir için yeni bir şiir dili ve anlayışı getiren Yahya Kemal anama sevdalıydı sanırsam. Evde şiirlerini okurdu anam. Bahriye mektebinde tarih öğretmenimdi şair. Kız kardeşimin kedisi üstüneydi yazdığım şey. Yahya Kemal'e gösterdim, kediyi de görmek istedi, ve şiirimde anlattığım kediyi gördüğü kediye o kadar benzetmedi ki, bana: sen bu pis uyuz kediyi böyle övmesini biliyorsun, şair olacaksın, dedi.

17 yaşında galiba ilk şiirim basıldı. Yani «Serviliklerde», yani mezarlıklarda ağıyan hayatında sevmiş ölümler üstüneydi. Yahya Kemal düzeltmişti bir çok yerini.

Sonra kızlara tutuldum, şiir yazdım. Sonra Antant İstanbulu işgal etti, onlara karşı ve Anadolu savaşı"nı tutan şiirler yazdım. Vicdan nedir, namus nedir filân diye düşündüm, şiirler yazdım. Ama artık dilim temizceydi ve hece vezniyle ve doğru dürüst kafiyelele yazmasını öğrenmişim.

Anadoluya geçtim. Millet sıska atları, nuhtan kalma silâhı, açlığı ve bitiyle savaşıyordu Yunan ordularına karşı. Milleti ve savaşını keşfettim. Şaştım, korktum, sevdim, bayıldım ve bütün bunları başka türlü yazmak gerektiğini sezdim, ama yazamadım. Daha büyük bir sarsıntı gerekti... (Ve o gün bugündür şiir yazmadan edemiyorum).

FÜTURIST RESİM, KONSTRÜKTİVİST Mİ?

Anadoluya, işgal altındaki İstanbul'dan, geçişimde ve bilhassa Bolu'ya gelip halkla, hele köylüyle yakından temasımda ve Sovyet Rusya'da olup bitenleri kulaktan duyup, Marks'ın Lenin'in isimlerini filân da işitişimde, şiirle yeni şeylerin, şimdiyedek söylenmemiş şeylerin ifade edilmesi gerektiğini sezdim. Bu işte ilkönce beni yeni öze göre yeni bir şekil bulmak meselesi ilgilendirdi. Şekilde yenilikler daha kolaylıkla yapılır genel olarak, işe kafiyeyle başladım. Kafiyeyle mısraların sonunda değil de bir sonda bir başta denedim. Misâl:

Yıldızlarla ufka sarkan beyaz, dümdüz bir gece

Saatlerce nasıl koşmak arzusunu verirse...

Bolu'dan Trabzon'a geldiğimde, Sovyet Rusya'ya geçmek maksadıyla, öz şekilden daha çok ilgilendiriyordu beni. Fakat bu özü, yani inkılâpçı saydığım bu özü, genel sembollerle vermeğe çalıştım. Misâl:

Mısırın yanık kızıl çöllerindeki ehram,
Bugün seni gönlünün diliyle söven adam
Belki yiğit yürekli, belki de bir delidir,
Fakat seni mutlaka yıkmağa yeminlidir...

Batum'a geldim. Sovyet realitesiyle temas ettim. Bir yandan Kızıl Ordu şiirini yazdım, öbür yandan tekrar şekil meseleleri beni uğraştırdı. On dört ve yedi hecelerle, «Mukaddes Kitab» ı yazdım. Böyle denemeler benden önce de yapılmıştı, fakat ben kendi şiirlerimde bunu ilkönce deniyordum.

«Pravda» gazetesinde, yahut «Izvestiya» da, şimdi hatırlamıyorum ve her halde Mayakovski'nin olacak bir şiirini gördüm, uzun kısa mısraların şekli beni çok ilgilendirdi. Fakat şiiri tercüme ettirip neden bahsettiğini anlamak mümkün olmadı.

Batum'dan Moskovaya gelişte açık mıntakasından geçtik. Gördüklerim üzerimde çok tesir etti. Fakat böyle bir açlığın dahi inkılâbı

yıkamıyacağını haykırmak istedim. Moskova'da hece vezniyle, ve bu veznin çeşitli hece kombinezonlarıyla açlığa dair bir şiir yazmak istedim olmadı. O zaman Batum'daki şiirin şekli geldi gözümün önüne. Bunun çok iyi tanıdığım Fransız serbest vezni olamıyacağına, her nedense kanaat getirdim. Bunun yepyeni bir şey olduğuna ve şairin böyle dalgalar halinde düşündüğüne hükmettim ve «Açların Gözbebekleri» ni yazdım:

Kimi
kemik
dizlerine vurarak
yuvarlak
bir karın taşıyor
Kimi
deri... deri!
Yalnız
yaşıyor
gözleri!

Bu tarzda kafiye'nin büyük bir rol oynadığını sanıyordum o zamanlar ve kafiye'ye hâkim olmak için temrinler yapmağa başladım. Misâl:

Yağmur yağ,
yağ yağmur yağ
Ağları sağ
hey babalık.
Yine dere kurudu be
çıkıyor balık...

Aynı zamanda şiirdeki ahengin de bir saz, hattâ tek bir keman değil, bir orkestra, çeşitli âletlerin çeşitli kombinezonlarla ses verdiği bir orkestra ahengi olması gerektiğine kanaat getirdim. «Yeni Sanat», «Bahri Hazer», «Salkım Söğüt» şiirleri teknik bakımından bu kanaatın denemeleri ve mahsulleridir.

Bütün bu şekil oyunlarında esas yine hece vezninin, yani halk şiirimizin ve aruzun yani Divan Edebiyatımızın unsunlarını muhafaza ediyordu. Kafiye tertiplerinde zorluk çekmiyordum, çünkü Divan Edebiyatı kafiye oyunlarının ve imkânlarının en mükemmellerini vermişti, geleneğimde bu taraf vardı. Bu devirdeki şiirleri bilhassa sahnedem,

yahut hep bir ağızdan okunmak için yazıyordum. Bunun da elbette şekilde tesiri oluyordu. Hep bir ağızdan okunmak için yazdığım ve bir yürüyüş marşı temposuyla işlediğim şiirlerden birine misâl:

Adım
adım
adımlar adım — ları
Kal — dırım, kal — dırım
kal — dırım — lar kal— dırım — ları...
Cadde
caddeler —
kalabalık.
Ka — la — ba — lık...

Bütün bu şekil araştırma, yeni öze en uygun şekil bulma araştırmalarında o devir Sovyet şiirinin bir yahut bir kaç kolunun tesiri ortadadır.

(Nâzım Hikmet'in «O devir» dediği 1920 seneleridir. O yıllarda Sovyet şiirinde, hakikaten, bir kaç kol vardı. Bunlardan en önemlisi, Mayakovski'nin önderlik ettiği «Fütürizm» ve içlerinde İlya Selvinski ve Eduard Bagritski gibi ünlü şairler bulunan «Konstruktivizm» şiir ekolları idi. O yıllarda, henüz Rus dilini bilmeyen Nâzım Hikmet'in dikkatini, bu ekollerin sanatta savundukları öz değil, şekil meseleleri çekiyordu. Mayakovski şiirinin şeklini beğenen ve o tarzda (şekil bakımından) şiirler yazmaya başlayan Nâzım Hikmet, kendisinin de «Fütürist» olduğunu söyledi. Fakat birgün sokakta rasladığı Rusça bilen bir Türk Nâzım'a şöyle demiş:

— Yahu, sen deli misin? Kendine «Fütürist» diyorsun ama biliyor musun fütüristler şiirde lirizm'i inkâr ediyorlar?

— Ya, demiş Nâzım, öyleyse ben fütürist değilim. Peki lirizm'i inkâr etmiyen kimlerdir?

— Konstruktivistler.

— Öyleyse ben konstruktivistim!

Fakat Nâzım'ın «konstruktivistliği» de uzun sürmemiştir. Biraz sonra bir başkası fütüristlerin lirizm'i inkâr etmediklerini, lirizm'i inkâr

edenlerin konstruktivistler olduğunu söylemiştir. Ve Nâzım yeniden «Fütürist» olmuştur.

«GRENADA, GRENADA, GRENADA MOYA!»

Nâzım Hikmet'in sonraki şiirlerinde fütürist ve konstruktivizm'in öz bakımından bazı etkileri görünmekle beraber (Örneğin: «Sanat Telâkkisi» şiirinde «Şiirime ilham veren perimin omuzlarında açılan kanat asma köprülerimin demir putrellerindendir), bu etki genel olarak şekildedir.

Buna, yani o devirdeki Sovyet şiirinin Nâzıma etkisine bir örnek daha: Yirminci yıllarda Moskova'da ağızdan ağıza dolaşan bir şiir vardı, Mihayil Svetlof'un «Grenada» şiiri, Grenada İspanya'da bir kasabadır. Şiirin kahramanı «Grenada, Grenada, Grenada moya!» (Benim Grenada'm) diye bir türkü söylüyor ve birden bire alnından bir kurşun yiyince, Grenada kelimesini sonuna kadar söyleyemeyip, «Grena..» diye ölüyor. Şiirdeki sözleri anlamıyan Nâzım Hikmet, şiirde kelimeyi yarıda bırakma oyununu o zamanlar yazdığı «Salkım Söğüt» ve «Bahri Hazer» şiirlerinde kullanıyor:

Athlar athılar kızıl athlar,
atları rüzgâr kanatlılar!
Atları rüzgâr kanat...
Atları rüzgâr.
Atları...
At...
(Salkım Söğüt)
Çıkıyor kayık
iniyor kayık
Çıkıyor ka...
iniyor ka...
Çık...
in...
Çık...
(Bahri Hazer)

Çok sonra, 1952 de, bu şiirlerden söz açıldığı zaman Nâzım şöyle demişti:

— Svetlof'un şiirinden patlamamış fakat bir an sonra patlayacak bir elbombası, benim şiirlerimde ise batmamış fakat bir an sonra batacak bir kayık ve düşecek bir at var.

— Ne söylüyorsunuz? Ne elbombası, üstat, dedim

— Granata elbombası değil mi?

— Evet, elbombasıdır ama şiirde «Granata» değil «Grenada» dır, yani İspanya’da bir kasabadır.

— Yok canım! Hay allah kahretsin, öyle anlamışım ne yapayım, şiiri artık yazmışız...

Bu örnek te, Nâzım Hikmet’te Sovyet şiirinin etkisinin önce şekilde olduğunu gösteriyor. O devirdeki Sovyet şiirinin etkisini her şeyden önce o devrin şiirini yaratan havada, ihtilâlin doğurduğu heyecanda aramak gerekir. Mayakovski’lere, Bagritski’lere, Svetlof’lara şiir yazdırtan ihtilâl, iç - harp, NEP havası Nâzım’a da o heyecanlı şiirleri yazdırmıştır. O zamanın Sovyet şiirindeki muhteva, hem Sovyet şairlerinde, hem Nâzım Hikmet’te müşterektir. Daima yeni bir öze yeni bir şekil arayan Nâzım Hikmet, Sovyet şairlerinin bulduğu bazı şekillerden faydalanmıştır. Sovyet edebiyatının Nâzım Hikmet şiirine etkisi konusunu ele alırken bu noktaları göz önünde bulundurmak faydalı olur kanaatindeyim.

DERLEYEN: EKBER BABAYEV

Taha Toros Arşivi, 001506047006

Not: Nâzım ile Moskovada 13 yıl çok yakın arkadaşlık yapan Ekber Babayev, Şarkiyat Enstitüsünde Türk Edebiyatı uzmanıdır. Babayev, Nâzım'ın ömrünün sonlarına doğru, bazılarını kendi eliyle yazdığı, bazılarını ona dikte ettiği sanatı ile ilgili görüşleri toplamıştır. Böylece Türk Edebiyat Tarihçileri için önemli bir vesika ortaya çıkmıştır.

NÂZIM HİKMET'İN MODERN TÜRK ŞİİRİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ (*) (Genel bir değerlendirme ve bazı savlar)

Nâzım Hikmet'in gerek biçim gerek içerik bakımlarından modern Türk şiirinde yepyeni bir yöneliş olan ilk şiirlerinin yazılış tarihleri 1920'lerdir. Bu şiirler 1928'de Bakû'da Güneşi İçenlerin Türküsü, 1929'da İstanbul'da 835 Satır adlı kitaplarda toplanmıştır. Gerek bu kitaplarda yer alan şiirlerinin, gerekse 1940'lı yılların başlarında hapishanelerde yazılan İnsan Manzaraları adlı büyük epîği de içlerinde olmak üzere tüm bu süreçlerde verdiği çeşitli ürünlerinin Türk şiirinde büyük bir devrim olduğu herkesçe kabul edilmektedir. Ancak Nâzım Hikmet şiiriyle modern Türk şiirinin öteki ürünleri, öteki şiir akımları arasındaki karşılıklı ilişkiler yeterince irdelenmiş değildir.

Bu eksikliğin çeşitli nedenleri olduğu kuşkusuzdur. Türkiye'de şiir eleştirisinin sığılığı, önemli, ciddi bir eleştiri disiplini oluşturamayışı bilinen bir şeydir. Bu konuya bu konuşmanın çerçevesi içinde girmeyeceğim. Nâzım Hikmet şiiriyle modern Türk şiiri arasındaki ilişkilerin incelenmesindeki daha özgül başkaca güçlüklerle ve özelliklere değinmekle yetineceğim.

Nâzım Hikmet, Cumhuriyet döneminin ilk kuşak şairleri olan Hececiler'den biri olarak şiire başladı. Çok genç bir yaşta gittiği Rusya'da devrimci ortamdan, devrimci şiir akımlarından (genel olarak o dönemin devrimci, öncü sanat hareketlerinden) etkilendi. Mayakovski gibi bir şairle kişisel olarak da tanıştı, toplantılarda birlikte şiir okudular.

Öte yandan, klasik divan şiirini ve bu şiirde modern Fransız şiiri etkisi

altında 19. yüzyılda gerçekleşen yenilikleri biliyordu. Tevfik Fikret gibi bir şairin, Ahmet Haşim'in şiirlerini tanımaması olanaksızdı. Yahya Kemal ise zaten edebiyat öğretmeni idi ve ailece yakınlıkları olan bir kimseydi. Genç Nâzım Türk halk şiirini de tanıyordu. Sözünü ettiğimiz ilk iki kitaptaki şiirlerle gerçekleştirilen yenilikler, tüm bunların bir sentezi olsa gerektir.

Bu kitaplar Türk şiirinde bir devrim olarak kabul edildi, fakat acaba o dönemdeki Türk şiiri bu devrimci çıkıştan etkilenmeye, o doğrultuda ürünler vermeye hazırlıklı mıydı? Buna olumlu bir yanıt vermek bana çok güç görünüyor. O dönemde klasik Osmanlı-Türk şiiri, "Divan", Yahya Kemal'le son büyük temsilcisini yarattı ve sona erdi. Hece şiirinin Kemalettin Kamu, Ömer Bedrettin Uşaklı ve özellikle Necip Fazıl gibi şairlerle ulaştığı bireysel lirizm yoğunlukları Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Çocuk ve Allah"ıyla daha derin bir yoğunluk ivmesi ve çok büyük ayrıntı zenginlikleri kazandı. Bu arada Ahmet Muhip Dıranas gibi bir şair, Fransız şiirinin geleneksel vezni "alexandrin"le çok yalın bir lirizmin örneklerini veriyordu. Böylece 1940'lı yıllara gelindi.

Bu örneklerde Nâzım Hikmet şiirinden etkiler aramak boşunadır. Bir başka deyişle, Nâzım Hikmet kendi özgün çizgisini birkaç kolda sürdürmekteyken, modern Türk şiirinin bir başka yönelişi, daha geleneksel denebilecek bir başka yatakta akmaktaydı. (B. K. Çağlar vb. gibi, Nâzım Hikmet şiirinden, bu şiirin içeriklerine yabancı ve karşıt kalarak tümüyle biçimsel olarak etkilendikleri. söylenebilecek kimi şairlerden söz etmeye gerek görmüyorum.)

Nâzım Hikmet şiiriyle modern Türk şiirinin öteki yönelişleri arasındaki kopukluğun, 1940'lı yıllara kadar sürdüğünü düşündüğüm bir iletişim eksikliğinin (belki yokluğunun) nedenleri birkaç noktada toplanabilir: Çok özgün bir sentez oluşturan bu şiirin modern Türk şiirindeki daha doğal oluşumların bir ölçüde dışında, bir ölçüde üstünde bir yerde kalması... Şairin gerek yapıtları hakkındaki kovuşturmalar gerekse siyasal nedenlerle, zaman zaman ülke dışında, yeraltında ya da hapisanelerde yaşamını sürdürerek, ülke edebiyat yaşamından (kişi olarak da yapıtlarıyla da) arada bir kopma zorunda kalışı... Bunlara belki başka nedenler de eklenebilir.

Nâzım Hikmet şiirinin çeşitli yönelişlerinden gerçek anlamda etkilenen ilk şairler kuşağının 1940'lı yıllarda ürün vermeye başlayan şairler olduğunu düşünüyorum. Fakat bu şairleri, bizdeki şiir eleştirisinde

genellikle yapılageldiği gibi 1940 toplumcular kuşağı olarak daraltmak kanımca büyük bir yanlışlık olacaktır. 1940 toplumcuları, en yaşlıları H. İ. Dinamo, Rifat Ilgaz'dan en genç Ahmed Arif'e kadar, her biri kendi özgünlükleri içinde, Nâzım Hikmet şiirinden derin biçimde etkilendiler. Fakat Orhan Veli arkadaşlarının oluşturduğu "Garip" hareketini de Nâzım Hikmet'in Türk şiirinde gerçekleştirdiği devrimlerin dışında düşünmek olası değildir. Sadece 40 toplumcularının ve "Garip"çilerin değil, Bedri Rahmi'den Necati Cumalı'ya, Attilâ İlhan'dan Cahit Külebi'ye kadar, ilk ürünlerini 1940'lı yıllarda veren, içerikte ve biçimde çok farklı birçok şairin şiirleriyle Nâzım Hikmet'in şiirleri arasındaki ilişkileri (kimi kez karşılıklı bir ilişki olarak) irdelemek günümüz Türk şiir eleştirisinin önünde kanımca önemli bir görev olarak durmaktadır.

Nâzım Hikmet 1950'de, yaklaşık 15 yıllık bir hapisane yaşamından sonra ülkeden ayrılmak zorunda kaldı ve bilindiği gibi bir daha da Türkiye'ye dönmeden ülke dışında öldü. Fakat denebilir ki 1963'deki ölümünü izleyen birkaç yıllık süre ve sonrasında, onun Türkiye'de, çok daha geniş bir etki alanı kazanarak, çok daha derin izler bırakarak yeniden doğuşu gerçekleşti...

Bugün Türk şiirinde, ilk ürünlerini 1950'lerde belki Nâzım şiirini tanımadan veren ve fakat bu şiirle 1960'lı yıllarda karşılaşan şairlerle, içlerinde bu satırların yazarının da bulunduğu 60 kuşağının şairlerine, 60'lı yıllardan bugünlere uzanan süreçlerde şiirimizin önemli oluşumlarında katkısı bulunan herkese, günümüzün en genç şairlerine kadar, Nâzım Hikmet şiirinin muazzam birikimlerinden (epik ya da lirik, içeriksel, biçimsel, vb.) şu ya da bu yönde, şu ya da bu ölçüde etkilenmemiş bir şair bulabilmek güçtür...

Bu yeniden doğuşun ve muazzam etkileme gücünün toplumsal ve yazınsal nedenlerinin araştırılması, etkilerin irdelenmesi ve öte yandan, 50'li yıllarda yaşamını ülkesi dışında geçirmiş olmakla birlikte Türk şiirinin bu dönemlerdeki oluşumlarından habersiz olduğu düşünülemeyecek olan Nâzım Hikmet'in bu oluşumlardan ne ölçülerde etkilenmiş olabileceği gibi sorulara yanıtlar aranması ise, sayısız çalışmaya konu olacak nitelikte çok geniş bir araştırma alanıdır...

(*) "Anka" dergisinin Nâzım Hikmet Özel Sayısı'nın yayınlanışı nedeniyle İstanbul Fransız Kültür Merkezi'nde 12. 1. 1993 tarihinde düzenlenen toplantıda yapılan konuşma.

ATAOL BEHRAMOĞLU

<http://www.ataolbehramoglu.com.tr/html/sse-19.htm>

NÂZIM'IN BİLİNMEYEN MEKTUPLARI (Adalet Cimcoz'a Mektuplar / 1945-50)

SUNUŞ:

Nazım Hikmet'in 1945-1950 yılları arasında Bursa Cezaevi'nden Adalet Cimcoz'a (*) yazdığı mektuplar, büyük şairin en derin düşünce ve duygu titreşimlerini yansıtıyor. Şükran Kurdakul tarafından yayıma hazırlanan bu dizide Nazım'ın coşku dolu dünyasını bulacaksınız.

- MEKTUP 1 -

Nazım Hikmet'in Adalet Cimcoz'a yazdığı mektuplardan, elimizde bulunan, otuz dokuzu Bursa Hapishanesi'ndeki son beş yılına tanıklık ediyor: 1945-1950.

Daha önce, eşi Piraye Altuncu'ya, Kemal Tahir'e, Orhan Kemal'e, Piraye Hanımın oğlu Memet Fuat'a, VÂ-NÛ'lara yazdığı mektuplarda, mahpushanedeki insanın duyarlılığı ile birlikte, sanatının gücüne inanmış şairin parmaklıklar arkasında kendine ve dünyaya bakışını yaşamıştık.

Adalet Cimcoz'a yazdığı mektupları da bu bütünün parçaları olarak düşünebiliriz. Bu mektuplarda da aynı yoksunluklar, acılar, beklentiler, özlemler karşısında ayakta durma savaşı veren insanın yaratma gücüne tutunarak umudunu yitirmediğini görüyoruz.

İçerde de içindeki özgürlüğü duyanlardan Nazım

Denizi, ormanları, şehirleri, yolculukları, eve dönüşleri, kadınları ile yaşamın uzağındayken bile, varlığının özünde saklı yaşamsal cevahir, coşkusunu tazeliyor O'nun.

Sevgi ve coşku... Görülmemiş iki kaynak gibi, her koşulda - karamsarlıkta bile - birbirini tamamlayarak soluğunu güçlendirme nedeni olup çıkıyor. Sevgi inançla birlikte hem düşünsel, hem duygusal bir dünya kurmuş içinde çünkü.

Kurulu düzenin olumsuzlukları, insanı yabancılaştıran etkilerinden uzak bir dünya bu. O düzen ki, II. Dünya Savaşı'nın en zorlu, en çıkmaza düşüldüğü sanılan evrelerinde bile, Nazım Hikmet'in kurduğu bu düşün ve duygu dünyasını karartmaya yetmiyor. Yitip giden milyonlarca insanın, yakılan kitapların, mahvolan şehirlerin acısını yüreğinde duyarak dünyasını korumasını biliyor.

İlk hastalandığı günlerde, Mehmet Ali Cimcoz'a el yazısı ile yazdığı mektup bu direnci somutluyor bize:

“Hayat güzeldir, ümitlidir -ve hapishanede de olsa, anjinle de olsa aşk ve şevkle, bütün insanlıkla birlikte yaşanmalıdır.”

Ne fazla ne eksik görebilmek

Aynı günlerde yazdığı anlaşılan başka bir mektup da şu satırlarla bitiyor:

“Günler geçiyor dedim ya bu sekiz sene hapislikte hiçbir şey öğrenemedimse sevmeyi, sabretmeyi, ümit etmeyi ve dünyayı olduğu gibi ne fazla ne eksik görebilmeyi öğrendim. Böyle bir kazanç sekiz yıllık hapse değer. Şaka etmiyorum, sahi söylüyorum. Hadi güle güle ve güzel günlere!”

Bilirsiniz, güzel günler inancı Nazım Hikmet'in şiirinde de sık çıkar karşımıza.

“Güzel günler göreceğiz çocuklar
güneşli günler
göre-
ceğiz.

Motorları maviliklere süreceğiz çocuklar

ışıklı maviliklere
süre-
ceğiz."
(Nikbinlik 1930)

“Güzel günler” toplumsal olumluluk özleminin umut ve coşkuya dönüşme simgesidir aslında. Hapiste olsun, dışarıda olsun; fıkra yazsın, oyun yazsın, şiir yazsın yaşanan zamanda geleceği duyar Nazım. Geçmişe olduğu gibi geleceğe de sahip çıkar.

Daha önce Tevfik Fikret de “mazi” ve “âti” kavramlarını işlerken, geçmişte kalanı silik sönük, bunamış olarak nitelemiş “Halûk’un Amentüsü” şiirinde geleceğe güvenini yoğun biçimde ifade etmişti.

Yahya Kemal, “Kökü mazide olan âtiyim” dizesiyle süreç düşü nüsüne dikkati çekmek istiyordu belki. Ama geçmiş, tarihin mezarlığına gömülenlerle birlikte göründü O’na.

Geleceğin değer ölçütleriyle geçmişe bakmak

Nazım Hikmet, geleceğin kazanımlarını düşünerek, o değer ölçütlerine sahip çıkmaya çalışarak baktı geçmişe.

“Çok uzaklardan geliyoruz
çok uzaklardan
Kaybetmedik bağımızı çok uzaklarla
Bize hâlâ konduğumuz mirası hatırlatır
Bedrettin Simavi'nin boynuna inen satır.
Engürülü esnaf Ahilerle beraberdik.
Biliriz
hangi pir aşkına biz
Sultan ordularına kılı göğüslerimizi gerdik.
Çok uzaklardan geliyoruz.
Alevli bir fanus gibi taşıyoruz ellerimizde
ihrak binnaz edilen Galile'nin
dönen küre gibi yuvarlak kafasını”

Okuduğumuz, çok genç yaşlarda yazdığı, Kablettarih (1929) şiirindeki

dizelerde görüldüğü gibi eskimeyen eskiyle bütünleşmeye çalıştı. Bir yazısında da bu konudaki görüşünü özetleyerek tarihsel olanın bütününe şöyle dikkati çekmişti Nazım:

“Ben şiirde realiteyi bütün mürekkepliği, mâzi, hal, istikbal unsurlarıyla ve hareket halinde veren bir realizme ulaşmak istiyorum.” (Her Ay, 20 Nisan 1937)

Şiirini düşünürken vardığı bu sonuç, hapislik yıllarında da benimsediği bir yaşam felsefesi oldu belki de. Geçmişin, yaşanan zamanın ve geleceğin bilinci içinde değişmeye inandığı için, acı duydu belki, ama bunalıma düşmedi. Küçük sevinçlerle güçlendirmeye çalıştı kendini. Zaman oldu ellerinin hünerinden (abajurlar, perdeler yapıyordu) keyif duydu. Zaman oldu dost ziyaretlerinin beklentisi ile avunmaya çalıştı. Ama her zaman, tezgâh başında bir emekçi gibi, şiirinin uzağına düşmedi Nazım. Bu nedenle, yaşamın içindeydi ve Abidin Dino’nun dediği gibi yokluğu varlığı kadar etkiliydi.

Olduğu gibi vereceğim iki mektubunda da görebiliyoruz bu gerçeği:

“Adalet

Sayende hafif bir mehtap seyrettim, yani felekten bir gün çaldım. Mehtabı o kadar güzel yazmışsın ki, ömrümde böyle mehtap şiiri okumuş değilim. Ellerin nur olsun. Fakat benim kahrolasica huyumu bilirsın, sevdiğim şeye karşı pasif kalamam. Hakkım ve haddim olmayarak, senin yazdıklarını mısralaştırdım. Yani aktifliğim bu sefer böyle tecelli etti. Yani mektubunuzdan bal gibi intihalde bulundum. İntihalden de fazla bir şey, aşimento ettim. Senin yazdıklarının yanında pek sönük mehtap oldu. Fakat işte yine de utanmadan, sıkılmadan sana gönderiyorum.

"Bir taksiye bindim Hacıbayram yokuşundan pırıl pırıl indim
denizde çırıl çıplaktı mehtap
mehtâp şıkır şıkırdı efendim...
Kimse duymaz, ben duyarım, bir şarkı söylenir
hay Allah bir şarkı söylenir.
Demek bizde var ondan
demek bizde efendim: “Ehi suvenir...”
Mehtapta seyretmek akan suyu
akan suyu seyretmek efendim, bir acayip kederle,

mehtapta bahtiyar olmak ister insan.

bahtiyar olmak ister
bütün insanlarla beraber
ve hatta hapistekilerle...”

İşte bu sana, en güzel yazıların bile mısralaştırılırsa, bazen neler kaybettiğini de gösterecek ve şiir yazmak illetine tutulmadığın için sevineceksin.

Ferhat ile Şirin'in üçüncü perdesi bitiyor

Ferhat ile Şirin'in üçüncü perdesini bitirmek üzereyim. Şu üç perde bitsin eğlen diye sana bir nüsha göndereceğim. Mamafi benim hatunda birinci perdesi var, belki almış okumuşsundur. Nasıl bulduğunu bana yazarsan öteki perdelerin üzerinde bu tenkidinin herhalde bir faydası olur.

Burda yine sıcaklar bastı. Dört tane atlet fanilam var. İki günde bir yıkatarak günde sekiz defa çamaşır değiştiriyorum, yanı zırl zırl terliyorum, bu sıcaklar böyle giderse kendi terimde boğulacağım.

Aldığımız erzaklarla her gün, bu sığağa rağmen -nefsi nefisi hümayunuma ziyafetler çekiyorum. Dün akşam o kadar çok yemişim ki, gece ağırlık bastı.

Ruh doktorlarına itimadım yok

Senin hastalığına gelince, benim şahsen sinir ve ruh doktorlarının yüzde doksanına itimadım yoktur. Her ruh ve sinir hastalığının eninde sonunda fizyolojiye dayandığını, sinir, ruh ve şuur denen nesnenin eninde sonunda bir cümlei asabiye, bir beyin, bir hormon, bir bilmem ne karın ağrısı, fakat elle tutulur, gözle görülür bir insan yapısı, insan organizmi verimi olduğunu anlamak lazımdır kanaatindeyim. Çizmeden yukarı çıkma diye kaşlarını çatma, bu çizme meselesi değil. Dünyayı kâinatı ve bundan dolayı da insanı görüş meselesi. Ve kaatımca en doğru görüş...

Bana bak Adalet, lâmi cimi anlamam, Mehmet Ali bana açık bono verdi, başın sıkışınca bana yaz, bir cumartesi vapora biner, pazar günü,

pazartesi dönmek şartıyla gelirim dedi. Kimbilir başım belki sonbaharda filan sıkışır, yani Onu ve seni görmek isterim. Bu sefer deniz

geçemiyorum, filan anlamam, denizi geçer sen de gelirsin. Kendini şimdiden buna alıştı. Bu ölümlü dünyada, ne olacağı bilinmez, bakarsın, bir soğuk algınlığıyla filan bendeniz, bak kalpten demiyorum, öbür dünyayı boylarım, sonra merdivende de düşebilirim, bendenizin dalgınlığı malum - yani sen beni bir kere daha olsun görmeden ben yok olursam için sızlamaz mı? Haydi Allah ısmarladık. Seni ve Mehmet Ali'yi kucak dolusu hasretle kucaklarım.

Kulunuz Nazım.”

“Adalet,

Kısacık mektubunu aldım. Sana telgraf mahiyetinde kısacık bir mektup gönderdiğim günün akşamı mektubun geldi. Üzülmedim dersem yalan, hem de bir hayli üzüldüm. Şimdi bu üzüntüyü de nereden çıkardın, deme, mektubundan, bugünlerde belki de çoktandır alttan alta ve sinsi sinsi ilerleyen bir nasıl demeli, bir saadetsizliğin, artık yüze çıktığını, yahut çıkmak üzere olduğunu anladım.

Şuurunla, yüreğinle hareket edeceğine eminim

Sen akıllı bir insansın, yeni tabiriyle bağımsız bir insansın -manen ve maddeten- binaenaleyh herhangi bir karara varırken, sinirlerine uyarak değil, şuurunla, yüreğinle hareket edeceğinden eminim. Ve bu emniyet bana teselli oluyor. Bilirsin sen en yakın, en iyi, en saydığım ve tabir caizse en çok minnettar olduğum insanlarımdan, dostlarımdan birisin, hatta en başta gelenlerinden... Senin saadetin benim saadetim, senin bedbahtlığın benim bedbahtlığımdır.

Bunu laf diye söylemiyorum, zaten bu lakırdı, bu çeşit sözler ya kötü edebiyat palavrasıdır, yahut da dehşetle ciddi bir duygudur.

Benimkisi korkunç -ciddi bir duygu, o kadar ki, zaten dışarda da olsam inkişafına müdahale etmek imkânım olmayan sana ait bir hadisenin,

ben hapiskende senin başından geçmekte oluşu, aczimi de anlatması bakımından beni bir kat daha tazip ediyor. Belki izâm ediyorum -yani hadiseyi- belki böyle bir şey yoktur. Yahut olsa da izâm edilecek bir

felaket değildir, ama işte çaresizlik içinde bulunmak insanı lüzumundan fazla hassas ediyor."

Görüş günü beklerken

Artık, içindeki insanların ruhsal yapıları üzerinde ne denli değişik etkiler yarattığını biliyoruz görüş günlerinin. Birikmiş özlemler önce bir bekleyiş kaosu içine alır insanı. Sabrın ve sabırsızlığın, varlığını birlikte sürdürdüğü bir kaostur bu. Yaklaştıkça uzaklaşan bir zaman dalgasının belirlediği yalnızlık ortamında, dışardaki yaşamından elinde kalan anılar kuşatır görüş gününü bekleyeni. Sevinç, acı ile birlikte gelişir. Her şey yeniden ya düşsel bir alana, ya yokluğa dönüşecek, gelen tam varlığının somutlanmaya başladığı çizgide soyutlanarak yeniden anıların dünyasına karışacaktır.

Ayların, yılların, on yılların üstüste yığıldığı bu kaosun gel-giti içinde, kavuşmanın sevinci ile, yitirmenin acısı nasıl genişler, ne büyük yaralar açar düşünebilir miyiz...

Düşündürüyor Nazım

“Adalet, Mehmet Ali geldi. Ben sevdiğim, ama çok sevdiğim insanlar karşısında -hele şükür ki bütün insanlar karşısında değil- çok sevdiğim insanlar karşısında aptal, fakat iyi yürekli bir çocuğa dönüyorum, birçok şeyleri birden söylemek, yazdığım pestenkerani bir iki şiiri hemen okumak, Ferhat'la Şirin'in mevzuunu hemen anlatmak, senden, dostlardan, İstanbul'dan hemen haber almak istedim. Bir yığın sersemce laf ettim, hasılı görsen halimi gülmekten kırılır ve biraz da acıydın. Şimdi senin kocan yeni bir huy edinmiş, ikide bir “çocuğum” diyor, genç yüzüyle tezat teşkil eden fakat şefkatli, alaycı zekâsına gayet uyan bir söz. O öyle dedikçe ben kendimi sahiden bir çocuk olmanın, söz dinletmenin bahtiyarlığına kapıp koyverdim. Sonra, onu görür görmez, sağında solunda, yahut arkasında gizlenmiş seni aradım. Sonra, artık Mehmet Ali ne zaman elini cebine atsa, seni oradan çıkarıp masanın üstüne koyuverecekmiş gibi helecan geçirdim. Üstüne üstlük benim

Hatundan da hâlâ mektup yok. Hasılı dedim ya, dün bendeniz görölmeğe seza idim. Mehmet Ali gitti, bugün gene gelecek, bütün gece uyuyamadım, gözümü kırpmadım ama fazla sevinmek kafama sopa yemişim gibi ağrı veriyor bana."

Bir şiirde, "Olmadık biçimler / Olmadık düşlerle gelirdi / Sorardım / Hangi ışık düşse duvarlarıma / Nazım'ın Kafka'yla kederlendiği / Bilinmez köşelerden" (Acılar Dönemi, sf. 69) dizeleriyle anlatmaya çalıştığım, içeriğinde gizlenenlerin tam belirlenemeyeceği duyarlıklar bunlar.

Nazım Hikmet bir mektubunda annesini Adalet Cimcoz'a anlatıyor:

"Adalet,

Mektubunu aldım. Her satırında biraz daha sevinerek okudum. Sana son parça hakkında fikrini sormakla numara yapmadığıma emin ol. Seninle bu hususta bir tuttuğum dostlarıma gelince: Karım, Kemal Tahir ve bir de eğer okuması kabil olsaydı avukattır ve bir de senin kocandır...

Malum ya bir meseleyi konuşmamağa karar verdik. Fakat hep dilimin altında, aksi gibi sana dehşetli tatlı, sıcak şeyler yazmak istiyorum. Neyse, kalsın. Allah senin belanı versin beni bunları yazmaktan da alakoydun. Neyse dedim ya, elbet de bunun acısı m çıkartacağım gün yakındır. Fakat, Adalet seninle arkadaş olmak, yani AYNI ZAMANDA

arkadaş da olmak ne güzel! şeydir. Bir defa güvenilir bir arkadaşsındır. Sonra bana öyle geliyor ki geçinilmesi kolay ve rahat bir arkadaşsındır. Sonra gayet renkli, canlı, aydınlık, can sıkımayan bir arkadaşsındır. Velhasıl mükemmel bir arkadaşsındır.

Edebiyat ve bilhassa şiiri ne güzel anlarsın. Kullandığın anatomi kelimesi ne kadar güzel, doğru yerinde. Hakikaten tek bir mısradan bile, muhtevadan sonra en mühim şekil meselesi, anatomisidir. Bizim Yahya Kemal'de kelimelerin peydahlanmasına dayanan şekil meselesinde zayıf taraf anatomidir. O ne yumuşacık ve karmakarışık bir iskelettir. Halbuki ilk bakışta anatomi sağlam gibi gelir, fakat mısralar peşi peşine dizildikleri zaman, ayrı ayrı güzel oldukları halde topyekün berbat olurlar. İskelet eti taşıyamaz.

Sana annemi anlatayım. Anam gençliğinde güzel bir kadındı. Fakat -oğlu diye söylemiyorum; objektif olarak konuşuyorum- anamın güzelliği sıcak değil, soğuk bir güzellikti. Bunda belki gözlerinin birbirinden çok uzan olmalarının dahli vardır. Sonra anamın güzelliği XIX. asır güzelliğidir. Zaten anamda, ondokuzuncu asır Fransız burjuva zevki hâkimdir. Ressamlığı da öyledir. Evinin perdeleri ve bibloları da öyleydi. Yani güzelliğinde ve zevkinde düz ve soğuk hatların göze çarpmasına rağmen bilhassa renk bakımından müthiş bir rokokoluk vardır. Düşün ki babam anamı, anamla kabili kıyas olamayacak kadar entipüften kadınlarla aldattı. Bu kadınların bir kısmım tanıdım. Bunlar güzel değil fakat sıcaktılar.

Annem cesur kadındı gençliğinde. Ben cesur olmayı biraz da ondan öğrendim. Anam ömrünün sonuna kadar biraz delişmen bir çocuk olarak kalacaktır. Ben de, delişmenlik dozu az olmak şartıyla onun gibi çocuk kalmaya mahkûmum.

Anam inanmasını bilen kadındır. Resme bir dindar gibi inanır. Sonra anam, bana öyle geliyor ki, bütün delişmenliği ve bebek güzelliği altında, bir türlü ortaya vuramadığı müthiş ihtirash bir et taşıyordu. Annem bedbaht bir kadındır. Ve ömrümün üzerinde anamın bedbahtlığını ben taşır dururum. Sana bir şey söyleyeyim mi, anamı o kadar gizliden gizliye severim ki, ömrümde ilk defa yalnız sana ondan bahsediyorum.

Annemle ahbap olursan, hâlâ boyalar içinde, yani hem paleti, hem yüzü gözü boyalı, inanmış, bedbaht, fakat dehşetli çalışkan ve her şeye rağmen yaşamak isteyen, bir şeyler yaratmak için çırpınan, ihtiyar,

nazik bir kadınla dost olursun.

Beni unutma Adalet.
12-11-42"

Nazım Hikmet'in bir mektubundan

"Adalet,

Neyse havalar burda serinlemeğe başladı, orda da öyledir herhalde. Siz yakında Beyoğlu'na taşınırsınız, ben de yazı yazmak dünyama, çünkü bu yaz tek satır yazmadım, daha doğrusu yazamadım, öyle bir bunalmış - sıcağtan- vaziyetteydim. Şu mektub başlangıcına bakıyorum da, anlıyorum ki bütün bunlar laf kıtlığında asmalar budayım kabilinden, halbuki kafamın içi kelimeleşmiş güzel şeylerle dolu. Her ne ha! ise, biz yine asma budayalım.

(...)

Bak, birden bire aklıma geldi, romanlarda filan okurdum da bu hususta tecrübem olmadığı için pek aldırılmaz ve inanmazdım, demek ki bir kadının üzerine fazla düşmek, daha doğrusu bir kadına kendisinin fazla sevildiğini hissettirmek, hatuna bıkkınlık veriyor, hele bir hürriyete kavuşalım, bu hususta dikkat edeceğim, çünkü şimdi şu anda düşünüyorum da, bir iki kadına, bıkkınlık vermiş olduğumu ve bazılarının bu bıkkınlığı çok orijinal bir surette belirtmiş olduklarını anlıyorum."

(*) Adalet Cimcoz kimdir?

Adalet Güngör (Cimcoz) 1910'da Çanakkale'de doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra öğrenimine Almanya'da devam etti.  lkeye dönünce ağabeyi Ferdi Tayfur'la birlikte dublaj rejisörü olarak çalışmaya başladı. Yeditepe, Varlık, Yeni Ufuklar, Ata , Ulus dergi ve gazetelerinde yazdı. Brecht, Kafka, Traven  evirileri ile tanındı. Kafka'dan dilimize kazandırdığı Milena'ya Mektuplar ile Türk Dil Kurumu  eviri  d l 'n  kazanmıştı. Sezuan'ın İyi İnsanı (Brecht), Galile (Brecht),  l m Gemisi (Traven)  nl  çevirileri arasındadır. Mehmet Ali Cimcoz'la evli olan Adalet Cimcoz 1970 yılında öldü.

Hazırlayan:

şüKRAN KURDAKUL

Cumhuriyet, 13 Nisan 1986

NÂZIM'IN BİLİNMEYEN MEKTUPLARI
(Adalet Cimcoz'a Mektuplar / 1945-50)

- MEKTUP 2 -

Bursa Cezaevi'nde yattığı dönemden önceki tutuklanmalarında da kendini saklamak gibi -bence- içinde tehlikeler taşıyan zayıflıklara düşmedi Nazım Hikmet. İnsanın evrenin bir parçası olduğunu bilerek gerçeğini ne kendisinden gizledi, ne de bizlerden.

"burası benden başka kaç insanın evidir?

Bilmiyorum.

Ben bir başıma onlardan uzağım,

hep birlikte onlar benden uzak.

Bana kendimden başkasıyla konuşmak yasak

Ben de kendimle konuşuyorum.

Fakat çok can sıkıcı bulduğumdan sohbetimi

şarkı söylüyorum karıcığım

Hem ne dersin,

O bozuk, o ayarsız sesim

öyle bir dokunuyor ki içime
yüreğim parçalanıyor.

Ve tıpkı o eski
acıklı hikâyelerdeki

yalın ayak, karlı yollara düşmüş,
yetim bir çocuk gibi bu yürek
mavi gözleri ıslak
kırmızı küçük burnunu çekerek
senin bağrına sokulmak istiyor
Yüzümü kızartmıyor benim
onun bu an
böyle zayıf
böyle hodbin
böyle sadece insan
oluşu."

Hele bu dizeleri okuduktan sonra, görüşmeye gelenin gidişiyle kapanan
pencerenin gerisindeki karanlıkta kalan adam hangi deryalara
düşmüştür, görebilir miyiz?

Gösteriyor Nazım.

"Adalet,

Sana ikinci günün raporunu vereyim, Mehmet Ali dün geldi, yanında
genç bir de arkadaşı vardı. Şirin bir adam, hoşuma gitti. Belki de
delikanlı dinlemesini, hem de büyük bir ciddiyetle ve sabırla dinlemesini
çok iyi bildiğinden üzerimde bu kadar hoş bir tesir bıraktı. Çünkü dün
bendeniz, gece uyumamış bayram sabahını beklemenin sevinci gibi bir
hale düşmüş olmama rağmen -evet dün bendeniz boyuna konuştum,
kurtlarımı döktüm, meğerse konuşmağa ne kadar ihtiyacım varmış.
Dahası var, sohbetimizin sonunda, şu -canım kardeşim- şiiri için bizim
genç şairlere bir de sitemde bulundum, kendimi bir göklere çıkardım,
oğlanların hamiyet hislerinin zayıflığına, meslek tesanüdü filan
göstermemelerine bir atıp tuttum, şaşarsın.

Mehmet Ali gidip de sesimin uğultusu hâlâ kulaklarımda çınlarken, bir
gülüm geldi, sonra kafamın kimbilir nerelerinde gizli batıp çıkan -bu
şuuraltı izahları da biraz komik ya- ihtiyar kız öfkesini ortaya

vurduğuma bir utandım, utandım demiyorum şaşım. Çünkü işin doğrusu, dinlendiğinden emin ve bu emniyetin rahatlığı içindeki adamın kendisini münazaranın diyalektiğine kaptırıp -ne şuuraltı, ne şuur üstü- sadece sözün akışında ve zemin ve zamanın tesiriyle ağzına geleni söylemesinden ibaretti. Mehmet Ali bugün gene gelecek. Benim bayram da bu suretle bitecek. Acısı şimdiden yüreğime düştü.”

"Benim bayram da bu suretle bitecek.

Acısı şimdiden yüreğime düştü... ”

Bu yedi sekiz sözcüğün yarattığı dünyayı, Sokrates’ten Dostoyevski’ye... Sibiryalardan Sultanahmetlere, Mamaklara kadar uzanan kuşatmada nice insan nasıl sırtlarında taşıdı...

Hele geceleri...

Duyuyor muyuz?

Duyuruyor Nazım.

"Adalet,

Bu sana şu üç gün içinde üçüncü mektubum.

Tuhaf bir rüya gördüm. Daha doğrusu dinleyenler için, -eğer bu başkalarına anlatmak mümkün olsaydı- tuhaf, ama benim için değil.

Nazım'ın rüyasi

Çok aydınlık ve çok karanlık bir yerdeymişim. İnsan seslerinin aletlerine karıştığı bir yerde. İçimde tuhaf bir keder var. Yorgunum. Birdenbire iki göz görüyorum. Birisi kadına, bir çiftte erkeğe ait. Kadınlıkları de erkeğinkileri de tanıyorum. Bana ikisi de bir tuhaf bakıyorlar. Biraz utanarak, hele kadının utanan gözleri beni kahrediyor. İçimden ağlamak geliyor, haykırmak geliyor, erkek gözleri oymak geliyor. Sonra her şey karışıyor. Bir kapının önündeyim, o kadın gözleri de orada. Ben bir daha onları görmeyeceğim, bu kapı beni ondan ebediyen ayıracak, diye düşünüyorum. Sonra kapı açılıyor, merdivenlerden çıkıyorum sonsuz, sayısız ve boyuna yükselen merdivenler. Sonra bir odanın içinde görüyorum kendimi, bahtıyarım, yandaki odadan bir terzinin elbiselere ait bir şey anlattığını duyuyorum, sonra birdenbire çalgılı bir yerde

görüyorum kendimi. Ve o gözler artık, benim dışımda değilmişler de kendi gözlerimin altına saklanmışlarmış, etrafımı artık kendi gözlerimle değil onlarla görüyormuşum. Derken uyandım. Belki inanmayacaksın, ama bütün bunları böylece gördüm. Hem lüzumundan fazla mantıklı, hem lüzumundan fazla basit, hem lüzumundan fazla tuhaf bir hatıralar karışıklığı...

Gözlerinden saygı ve öfkeyle öperim

Sana bir çevre yolluyorum. Adet, kadınlar erkeklere çevre verirler, ama zarar yok, ben sana bir çevre gönderiyorum.

Mektubunu sabırsızlıkla bekliyorum. Ah, kendin de bir gelebilseydin. Seni şöyle bir görsem, sesini duysaydım. Her ne hal ise, insanoğlunun büyük hususiyetlerinden biri de gerçekleşmesi çok zor olan şeylerin hasretini çekmesidir. Fakat güzel bir hasret.

Gözlerinden saygıyla ve öfkeyle öperim.
Nazım.”

15 yaşında delikanlı, 60 yaşında bakkal

Düslere, hastalanmalara, özleme karşın 1946’ların Bursa Hapisanesi’nde de yaşam devam ediyordu. Sevmenin, beklemenin ve sabrın ustası olmaya da hüküm giyen şair, sekiz yıldır kurduğu dünyanın özelliklerini bir mektubunda şöyle çiziyor Adalet Cimcoz’a:

"Ben bildiğin gibiyim: Çalışıyorum, yani tercüme yapıyorum. Manzaraları işliyorum, sevgililerimi düşünüyorum, tepeden tırnağa hasret, tepeden tırnağa ümitten ibaret bir halde, kâh öfkeden köpürüp, kâh keyiften ağzım kulaklarımda, kâh 15 yaşında bir delikanlı gibi içli ve lirik, kâh 60 yaşında bir bakkal gibi realist, kâh mâruf tabiriyle, kuşlardan hür, kâh ağaçlardan esir, kâh yirmi dört saati bir dakikada, kâh bir dakikayı yirmi dört saatte yaşayıp günlerimi geçiriyorum. Hakkım olan, benim olan şeyleri bekleyen, ayak seslerine kulak vermiş, gözleri uzakları, yakınları, dört bir yanı araştıran, dehşetli seven, korkunç derecede nefret eden bir halim var.

Bazan yüreğimde, gözlerini bile görmediğim milyonlarca insanın acısı,

ümidi, bazen bir tek kadının yumuşak sıcak dudakları var. Hasılı sana kendimi tarif edeyim diye bir yığın şey yazdım, yine de tarif edemedim, meğerse bendeniz ne komplike bir mahluk imişim.

(...)

Bu pazar gece 11.25'te Ankara radyosunda çingene musikisini dinleyeceğim. Lâkin bir yanlışlık olmasın, benim bildiğim Bizim Radyo 11'de işi paydos ediyor. Çingene musikisini pek severim.

Sana perde ve abajur göndereceğim

Annem geldi. Sevinçliyim. Gönderdiğin parayı aldım, teşekkür ederim. Sana yakınlarda perde yollayacağım, pencerelerine takarsın ve dışarıyı onların renkleri arasından görürsün. Sonra şimdi ben abajur da yapıyorum, sana bir tane de abajur göndereceğim. Yahu, İhsan filan galiba, hep beraber fotoğraf çıkarttığınızı, senin bunlardan bir tanesini bana gönderme işini üstüne aldığını yazmıştı. Fotoğrafı merakla bekliyorum.

İşte böyle iki gözüm. İşte böyle sultanım. Yürekte sesler dolu, ama yazılanlar kâada geçirilince, sepete konmuş yemişler gibi ölüveriyorlar.

Allahısmarladık. Kimbilir belki yarın, belki yarından da yakın. Şu 'yarın' sözü ne tuhaf şeydir, her zaman 'ertesi günü' ifade etmez, bazen 'yarın' sekiz yıl da uzayabilir. On yılda, ama ne de olsa yarın yarındır...

Ellerinden öperim.”

Zamanlar boyunca, "yarın" , af umudu ile birlikte yaşar mahpusun kafasında. Af düşlemedir, yatılması gereken yılların yarattığı baskıdan, gerilimden, çıkmazlardan kurtulma umarındır.

Hapisliğinin sekizinci yılında bu konu ilk kez şöyle yansır Nazım'ın mektuplarına:

Önce Alman casusları, sonra dolandırımcılar, sonra...

"Turancı ırkçılarımızın, ulusal Nazilerimizin serbest bırakıldığını belki

gazetelerde okumuşsundur. Bu belki seni o kadar ilgilendirmez, ama beni çok ilgilendirdi. Şimdi Alman casuslarına sıra geldi, hapishanelerimizde birkaç tane var. Onlar tahliye edilecekler. Sonra sıra dolandırıcılara falan gelir. Onların peşinden muhtekirler çıkarılır ve böylelikle bizim de çıkarılmamıza biraz geç de olsa elbet nöbet ulaşır. Biraz Nasrettin Hoca hikâyesi gibi, ama ne de olsa bu demokratik dünyada yine de kalbe kuvvettir.”

Zaman olur, hapishanenin bir koğuşunda çıkarılan bir söylenti, öteki koğuşları gezip dolandıktan sonra ilk kaynağa nice değişmelere uğrayarak gelir ve oradaki “sivri siyah külahlılar”ın kafasındaki umut ışıklarını canlandırmaya başlar.

Tek parti döneminde, cumhuriyet bayramlarından önce..

Çok partili yaşama geçilince, seçimlerden sonra..

Somut, gerçekte yeri olan bir coşkudur bu. Çünkü 22 Ekim 1933 tarihini taşıyan bu dizelerin yazılışından, dışardakilere göre yedi gün, içeridekilere göre yedi ay, yedi yıl, yedi bin yıl sonra, Cumhuriyet’in 10. yıldönümü dolayısıyla genel af yasası çıkarılmıştır.

1946’larda da demokrasiye geçiş dönemidir yaşanan. Ve yeni kurulan Demokrat Parti’nin ileri gelen yöneticileri, Celal Bayarlar, Adnan Menderesler, meydanlarda içerdeki adamın bağışlanma umuduna yeşil ışık yakmışlardır.

Sivri siyah külahlılar

Af dalgası ardı arkası kesilmeden ayakta tutar hapishaneyi. Ve Nazım’ın, daha önceki tutuklanmalarından birinde, gene Bursa Hapishanesi’ndeyken yazdığı dizelere yansıdığı gibi "sivri siyah külahlılar" ı heyecan dalgası sarar:

"Çıkacağız
Şapkayı yana
Yıkacağız.
Toprak
Güneş
Kadın, hava

Vapura bin, trene bin
Bin tramvaya
Kelepçesiz
Jandarmasız...
Tek başına
Yapayalnız
Gezin
Dolaş
Ormanda yat, dağları aş
Dolaş dolaşabildiğin kadar.
Heyecanda sivri siyah külahlılar."

Af dalgasının yörüngesine girmek istemiyordu

Nazım Hikmet, hem içindeydi bu umudun hem dışında.. Etkileniyor, aldırmamaya çalışıyor, sorular sorarak, yanıtlar arayarak, kendi deyişiyle "af dalgası"nın yörüngesine girmemek istiyordu.

Zaten tutuklanması, suçlanıp yargılanması ve aldığı 28 yıl 4 ay ceza ile kendine özgüydü durumu onun. Bu nedenle ilk alındığı günden itibaren sürekli olarak yılmadan, usanmadan anlatmak zorunda kaldı Nazım.

Savcıya, yargıçlarına, temyiz üyelerine ve de -ölümünden birkaç ay önce- Atatürk'e başvurularında aynı ısrarı yineleyerek sesini duyurmaya çalıştı:

"Orduyu isyana teşvik etmedim."

Bu aşamada tarihe başvuruyordu artık.

"Beni ne diye affedecekler, ben bir kusur, bir kabahat işlemiş değilim ki, af kelimesinin manasına giren bir duyguyla, bir fiille affa mazhar olayım, af dilemek gerekirse, beni kanunsuz, haksız yere on yıl hapiste yatıranların benden dilemesi lazım. Her ne hal ise. Zaten ben Meclise buından dört beş ay evvel müracaat ettiğim zaman, bana karşı yapılan adli hatanın tashihi yoluyla tahliyemi istedim. Bak bu bahis de yılan hikâyesi gibi bir kere açıldı mı bitmek bilmez." Nazım Hikmet'in Bursa'da hapis yatarken yazdığı kimi şiirler, Mazhar Lütfi, İbrahim Sabri, Nurettin Eşfak takma adlarıyla Yeni Edebiyat (1938-40), Ses (1938 -aralıklarla- 1946), Yürüyüş (1943-44), Söz (Ankara, 1946), Yığın (1946),

Baştan, Yeni Baştan (1946-48) dergilerinde ve Havadis gazetesinde (İzmir, 1946) yayımlanıyordu.

Aynı yıllar, Tolstoy'un Harp ve Sulh adlı yapıtını dilimize çevirdi. Oyunlar, senaryolar yazdı. Memleketimden İnsan Manzaralarına başladı, bitirdi.

Bu uzun süreyi edebiyat yaşamının içindeymiş gibi geçirdi Nazım. Hemen tüm edebiyat dergilerini izliyor, özellikle kendisinden sonra gelen kuşağın yaratılarını değerlendirerek görüşlerini - mektuplarında- yazıyordu.

NAZIM'IN MEKTUPLARINDAN SEÇMELER

İhtiyarlayacağımız günler henüz uzak...

"Adalet,

Bak bu mektubun içinde sana küçücük bir fotoğrafımı gönderiyorum, lâkin küçüklüğüne bakma dehşetli hagaragorttur. Rüyalarına girip seni korkutabilir. Şimdi o resme baktıktan sonra sana bir de "felsefi" rubai söyleyeyim.

Aramızda sadece bir derece farkı var,
işte böyle kanaryam,
sen kanatları olan, düşünemiyen kuşsun,
ben, elleri olan, düşünebilen adam...

O hagaragort herifte şirin kanaryacığımın Memo 'mun arasında sadece böyle bir fark olmasına insanın inanacağı gelmiyor ama, doğrusu bu.

İbrahim'in işiyle uğraşmana çok seviniyorum, Hele çocukcağız işe yerleştiği zaman sevincim bir kat daha artacak.

Senin makaleleri okuyorum. O yüzden Tasvir ceridesini elime alıyorum. Bu öyle bir fedakârlıktır ki, bunu bana ancak sen yaptırabilirsin. Gölgele piyesi (*) hakkındaki tenkidini de okudum. Emin ol ki, okuduğum piyes tenkitleri arasında tenkit denilmeğe layık biricik yazıydı. Sende meğer ne cevherler varmış da biz bilmez imişiz.

İhsan'ın istediği iki şiiri -Allah müstahakını versin ben ısmarlama şiir yazdım mı kepaze olur- mümkün merteye kepaze olmamağa çalışarak yazıp kendisine yolladım. Bana V'inci Henry diye bir filmin titrlerini de manzum tercüme etmek için yollamışlar. Onu da yaptım. Fakat bunda kepezelikten pek kurtulamadım. Sonra dehşetli de yordu beni. Adeta bir hafta cıvık cıvık pis bir şeyle uğraşır gibi bir halim vardı.

Fikret'e teşekkürlerimi söyle. Galiba o iş de olacak.

Piraye geldi, bir hafta kaldı, gitti. Bahtiyar oldum, ve ayrılığın acısını duydum.

Memet Ali ne âlemde? Ona da ferade ferade selamlarımı söyle. Ve şuna inan ki Adalet ihtiyarlamıyoruz. Bunu ihtiyarlıktan korktuğum için söylemiyorum, bir vakıa olduğu için yazıyorum. Gün gelecek ihtiyarlayacağız, fakat henüz o gün uzak.

Hasretle canımın içi..."

(*) Gölgeleler, Ahmet Muhip'in oyunu, 1945-46 mevsimi oynadı.

Orhan Veli'nin boynuna sarılan kadınlar...

"Adalet,

Elbette ki, tepeden tırnağa kadar haklısın, insanlar arasındaki çeşitli münasebetlerde, insanlar birbirlerinin çeşitli taraflarıyla ilgilenirler. Beni tıraş eden berberin çok usta olması yetmez, ağzının kokmaması da şarttır. Sesini plaktan dinlediğim müddetçe falanca şarkıcı bayanın bedeniyle ilgilenmem, fakat sahnede seyredeceksem, biraz yakışıklı olması icabeder. Yok, mezkur bayanla, platonîğinden tut da gerçeğine kadar sevda münasebetine girişeceksem, elbette ki, ilkönce beden - sonra meselenin devamına göre, bir günlüğüne yahut beş yıllığına- ruhen de hoşuma gitmesi lazım.

Lafı uzattım, yani demek istediğim, kocalarının yanında Orhan Veli'nin boynuna sarılan sayın bayanlar herhalde onun erkekliğini de beğeniyorlardır.

Bu bahiste mesele değişir, biz erkeklerin çirkin saydığımız nice

erkekler tanıdım ki, kadınları kırıp geçirmişlerdir. Bunun aksi de, bayanlar için variddir. Anlaşılan Veli'nin yazılarıyla eksite olan bayanlar -Onun senin tarifine göre komik çirkinliğiyle de kelbi -hasta- bir süreksitasyona düşüyorlar.

Hasılı aferin delikanlıya..."

Orhan Veli ve şeytan uçurtmaları...

"Orhan Veli'nin yeni çıkardığı şiir kitabından -kabını bir prenses yapmış, Bedri Rahmi de resimlemiş, ilan maalesef öyle yazıyor, bütün bunları radyolin ilanı gibi yayımlamak bir tuhaf kaçıyor- evet, ne diyordum, o kitaptan iki üç şiiri yine gazetelerden okudum. Hoşuma gitti Ne yaptığını ne yapmak istediğini gayet iyi anlıyorum. İstidatlı çocuk. Bizim edebiyatta yeri var ve olacak. Ama gelgelelim ve kendisi için ne garip tezat, yeni bir şey yapmıyor ve söylemiyor. Oğlan için şiir, sanat, bir çeşit marifet göstermek, hoşça vakit geçirmek, tatlı bir keder vermek, zeki bir gülümsemeye sebep olmak vasıtası. Hoşa gidiyor. Bir sanat eseri için hoşa gitmek ve bununla iktifa etmek kafiye mesele yok.

Ah şu, gerçekten çok istidatlı delikanlılarla şöyle bir saatçik baş başa verip konuşabilseydim. Kabiliyetlerini, zekâlarını, nasıl yaramaz ve müsrif çocuklar gibi avuç avuç harcadıklarını, şeytan uçurtmaları yapmakla vakit geçirdiklerini söyleyebilseydim.

Bak Bedri Rahmi, Orhan Veli'ye nazaran çok daha zahmete değer iş yapıyor. Bizim edebiyat tarihinde Orhan Veli, Cenab Şahabettin ve Ahmet Haşim'den geliyor. Daha doğrusu, belki hiç aklına getirmediği ve farkına varsa küplere bineceği halde, onların yaptıkları işi yapıyor. Halbuki Bedri'de bu kötü miras yok. Bu işte sosyal durumlar bir yana bırakılırsa kültür ayrılığının rolü ortaya çıkıyor."

Hazırlayan:

ŞÜKRAN KURDAKUL

Cumhuriyet, 14 Nisan 1986

NÂZIM'IN BİLİNMEYEN MEKTUPLARI (Adalet Cimcoz'a Mektuplar / 1945-50)

- MEKTUP 3 -

Bursa Hapishanesi'nde yattığı yıllarda Nazım Hikmet'in kimi şiirleri takma adlarla sanat dergilerinde yayımlanıyordu.

Tolstoy'un Harp ve Sulh'unu dilimize çevirdiği, Memleketimden İnsan Manzaralarını yazıp bitirdiği bu yılları Nazım, edebiyat yaşamının içindeymiş gibi geçirdi. Tüm edebiyat dergilerini izliyor, kendinden sonra gelen kuşağın yaratılarını da mektuplarında değerlendiriyordu.

Kendi şiirleri de eskilerinden daha değişik alanlara kaymıştı bu yıllarda. Kimi mektuplarında özellikle iç yapı sorunları üzerinde dururken, 1937'lerde duyduğu kaygıları gündeminde tuttuğunu görüyoruz şairin.

Dışardayken Her Ay dergisine verdiği soruşturmada (20 Nisan 1937): "Birçok yazılarımın realizmi tek taraflıdır. Bundan dolayı da çok defa fazla haykıran bir 'propaganda' edası taşıyorlar. Bu hatamı anladım. Yeni verimlerimde bu hataya bir daha düşmeyeceğim. Cihanı görüş, anlayış bakımından değil, bu cihanı görüş ve anlayışın sanattaki tezahürü bakımından telakkilerim bir hayli değişti" diye yazmıştı.

Birçok şiirimi şimdi neşretmem

1946'da yazdığı anlaşılan bir mektubunda, öz ile biçim sorunlarına

şöyle değinmiştir:

"İnsanın yalnız saçlarının rengi değil, zevki de değişiyor. Zevk değişmesi iyi bir şey. Bende de böyle oluyor, özüm, muhtevam aynı, sabit kadem kalıyor, ama zevkim -ki bu daha ziyade o muhtevayı veren şekle aittir-boyuna değişiyor. Düşünüyorum da vaktiyle birçok şiir var, neşretmişim, şimdi onları dünya bir araya gelse neşretmem -içleri bakımından değil, şekillerindeki zııırılıkları, rokokolukları, yapmacık edaları bakımından."

1947'de yazdığı anlaşılan başka bir mektubunda da, bu kez, aynı kaygıların kendisini, yeni yaratılardan alıkoyacak kadar etkili olduğunu belirterek şöyle yakınıyor Nazım:

"Bugünlerde, daha doğrusu bütün bu sene, tuhaf bir tembellik geçirdim ve geçirmekteyim. Nasıl bir şey biliyor musun, hani kabuk değiştiren, ama sadece kabuk, şekil değiştiren hayvanların bu değişme devresindeki halleri gibi bir şey. Eskiler, istiğrak diye bir halden bahsederlermiş, ben biraz da bu haldeyim. Sonumuz hayır olsun ya bambaşka bir şekil ve şemilde yazı yazacağım, dikkat et şekil ve şemilden bahsediyorum, yahut da daha bir hayli zaman bu hal sürüp gidecek.

Karanfiller buruşacak, ama kokusunu kaybetmez

Sana saksımın son açan karanfilini yolluyorum. Eline ulaşıncaya kadar kuruyacak, buruşacak, ama kokusunu kaybetmez sanıyorum.

Kuzum, bana 'Les Lettres Françaises' diye bir edebiyat gazetesi var, İstanbul'a geliyor. Onu gönder her hafta.

Hasretle."

Birçok sanatçının yaşamında, yeni dönem öncelerinde rastlanabilecek olan bu kaygıların yarattığı sıkıntılardan Memleketimden İnsan Manzaralarını oluşturan eşi bulunmaz şiirlerle kurtulmayı başardı Nazım. 1976'da Cumhuriyet'te çıkan bir yazıda belirttiğim gibi, düşün, onun şiirini kapamıyor, aydınlığa götürüyordu çünkü. Işığın, suyun, ağacın, ırmakların, denizlerin, kentlerin, alanların, aşkların, insan sesinin bileşmiş güzelliğini duydukça Türkçemizin derin kaynaklarından fıskıran güzellikleri avucunun içine almış gibiydi.

Ceyhun Atuf'un Nazım tanımlaması

Ceyhun Atuf Kansu ne güzel yazmıştır:

“Hapishanelerde yazdığı şiirleri okurken, özellikle onu, bir ağaç gemi oyarken, bir bezi dokurken, bir nesneye elleriyle biçim verirken düşünüyorum. Hapishane değil, önü çardaklı, alacakaranlık bir işlikte gibidir. Eğilmiş, Türkçeden ve halkın yaşantısından gereçler seçiyor, bunları birleştiriyor elleriyle, tak tak tak vuruyor; durup bir bakıyor, bir ağaç, sepilenmiş bir deri, bir oltu taşı, bir demir gibi bakıyor şiirine, sonra işliyor, biçim veriyor, gökyüzü mavisinden, bozkır yeşilinden bir boya vuruyor ağaç beşiğe; Türkçe yatacak içinde. Sallana sallana büyüyecek, ninni yiğit bir türküyeye dönüşecek. (Milliyet Sanat 28.1.1977)

Nazım Hikmet'in daha “ Yaralı Hayalet” , “ Esirin Kolu” , “ Yolcu Yolun Şarksa” gibi ilk gençlik yıllarının ürünlerini verirken bile şiirimizin temel kaynaklarını iyi öğrendiği belirtilmiştir. Pir Sultan'dan Yunus Emre'ye, Bektaşî nefeslerinden Mevlevî âyinlerine, Şeyh Galib'in, Muallim Naci'nin gazellerinden Tevfik Fikret'in serbest müstezatlarına kadar alabildiğine geniş zenginliklerimize eğilirken, kendi özgün yerini arıyordu Nazım.

Başladığı yıllar “ yeni şiir” sorunları gündeme gelmişti.

Yahya Kemal ve Haşim, ölçü ve ritm kaygılarının yanı sıra sözcüğün anlamı ile birlikte, dize içindeki, ses, uyum gibi yaratıcı işlevlerini göz önünde tutarak çalışıyorlardı.

Türkçe, Osmanlı dil beğenisini edebiyattan kovmayı başarmıştı.

Nazım Hikmet, bu gelişmelerin yarattığı düşünsel kazanımları da elde ederek gitti Moskova'ya. Orada kaldığı iki yılı aşkın süre içinde Doğu Üniversitesi'nde toplumbilim ve ekonomi öğrenimi görüyor, Rusçayı sökmeye çalışıyordu. Bu yıllarda Mayakovski, Yesenin, Aleksandr Blok da dönemin sevilen şairleri arasındaydı. Nazım, Mayakovski'nin şiirine yakınlık duydu, henüz Rusça bilmemesine karşın, onun şiirinin kuruluş özelliğini kavrayarak yeni yapı denemelerine girişti.

Bu dönemini anlatırken Nazım şöyle konuşuyor:

“Mayakovski'nin şiiriyle benimki arasında ortak yanlar: İlkin şiir ve

düzyazı; ikincisi çeşitli türler (lirik, yergisel vb.) arasındaki kopukluğun aşılması; üçüncüsü şiire siyasal dilin sokulmasıdır. Bununla birlikte farklı biçimler kullanıyoruz onunla. Mayakovski öğretmenimdir, fakat onun yazdığı gibi yazmıyorum ben.”

Ekber Babayev de bu konuya değinerek yapısal yönden karşılaştırır iki şairi:

“Mayakovski’de anlamsal birim kıtadır. Nazım Hikmet’in yaratıcılığının olgun döneminde ise, anlamsal birim satırdır.

... Mayakovski’nin şiirlerinde kıtanın en önemli sözcüğü uyak durumundadır. Nazım Hikmet’te ise temel birim kıta değil, satır (dize) olduğu için, en önemli sözcük satır sonuna gelir.”

Babayev’e göre, Sovyetler Birliği’nde bir moda vardır. “Mayakovski’ye az çok benzeyen bir yabancı ya da Sovyet şairini, Alman Mayakovski’si, Fransız Mayakovski’si, Azerbaycan Mayakovski’si diye adlandırmak modası.” Nazım Hikmet’i de bu modaya uyarak bir zaman Türk Mayakovski’si diye adlandırmışlardı. Oysa "edebiyatın yaşamdan değil de, gelenekten doğduğu konusunda genel bir yanlış kanıdan kaynaklanan bu düşünce, Nazım Hikmet söz konusu olduğunda özellikle yanlıştır.”

Nazım: Aramızda benzerlik çok azdır

Nazım Hikmet, Adalet Cimcoz’a yazdığı mektuplardan ikisinde Mayakovski’den etkilendiği yolundaki savlara şöyle değinmiştir:

“Ben Mayakovski’yi şahsen tanıdım. Bir kere, bir yılbaşı gecesi, bir şairin evindeki toplantıda kendisine takdim edildim. Sonra şiir okurken de dinledim, fakat hâlâ en az tanıdığım şair odur. Sonra tersine, üstadı bizde tercüme etselerdi aramızda ne kadar az benzerlik olduğu o zaman meydana çıkardı. Kısaca söyleyeyim: Üstad, bir çeşit müstezath aruzla yazar, bendeniz böyle müstezath bir ölçü kullanmam. Üstadta kafiye meselesi, edindiğim, edinebildiğim bilgiye göre ön planda geliyor, bendeniz ise bunu ancak gerektiği zaman bir unsur olarak kullanırım.

Hazrette ferdiyetçilik de vardır, yani bir tarafı anarşisttir galiba, bendeniz değilim. Ama bütün bunlara rağmen, üstadın ve

soydaşlarının dilinden henüz yirmi kelime bilirken, o devirde bilhassa onun yarattığı sanat havasının ve sosyal muhitinin içine, ömrümün en büyük talihi, saadeti olarak düşmüş bulunmamın elbette ki üzerimde, çok şükür, büyük tesiri olmuştur.”

Elyazısı ile yazdığı başka bir mektubunda da, Tolstoy’dan etkilendiği yolundaki savları tartışırken, gene anar Mayakovski’nin adını:

Tolstoy ve Mayakoyski’yi 10 yıl önce okusaydım..

“ ... Gelelim Tolstoy’a, sana tuhaf bir şey söyleyeyim mi ben Tolstoy’u şöyle sindire sindire, ancak şu Harp ve Sulh romanını tercümeyle başladıkdan sonra okumuş oldum. Yani demek istediğim, üzerimde tesiri olmuşsa, ancak şu son senelerde olmuştur. Mamafih bunu da zannetmiyorum. Yalnız bir mesele var: Tolstoy’dan sonra yazı yazan ve insanları sanat hokkabazlıklarına başvurmada ve sade şekiller içinde oldukları ve hatta olacakları gibi vermeye çalışan her yazıcıda, Tolstoy’u isterse hiç okumamış olsun mutlaka onun izlerini bulursun. Çünkü bu dehşetli adam bir sanat devrinin başlangıcıdır, hem de kemale ermiş bir başlangıç.

Bilmem derdimi anlatabildim mi? Mesela başka bir bakımdan, şiirde Mayakovski de öyledir. Fakat değil mi onu da, ancak şu sıralarda ara sıra okuduğum halde, aynı şeyi, yine onun tesiri altında kaldığımı da söylediler. Halbuki muayyen bir devirde, tabir caizse akıl için yol bir, benim ve daha bir sürü yazıcının talihsizlikleri Tolstoy’dan ve Mayakovski’den sonra yazı yazmaya başlamış olmalarıdır - eğer bu meselede talihsizlik mevzubahis ise.

Şimdi sana daha tuhaf bir itirafta bulunayım: Ben eğer Tolstoy’u ve Mayakovski’yi mesela bundan on sene evvel şöyle iyice, derinden derine okumuş olsaydım ve tesirleri altında kalmak, yani onlardan bir kültür ve sanat kaynağı olarak faydalanmak bahtiyarlığına ulaşıyaydım, belki de çok daha iyi bir yazıcı olurum.”

Nazım Hikmet’in okuduğum otuz dokuz mektubunda Rubailer’inden ve Saat 21-22 Şiirleri’nden seçilmiş on dört şiir var. Bunlardan birine Memet Fuat ve Asım Bezirci’nin baskıya hazırladığı kitaplarda rastlamadım. “En Mühim Mesele” başlığını taşıyan bu parçayla birlikte, şiirlerin üzerine kısa da olsa düşüncelerinin yer aldığı dört mektubu

ve daha önce kitaplarında gördüğümüz üç şiiri yayımlıyorum:

“Adaletçigim,

Seni dehşetli göresim geldi. Hasret çekmenin ne demek olduğunu, ancak bu yıl anladım. İnsan hasrete erince sükûti oluyor. Seni dehşetli göresim geldi.

Sana iki küçük şiir yolluyorum. Bundan önce istediklerinin bir kısmını Merdivende Muhavere pasajının sonunu ve dördüncü kitabın başlangıcını yolladım, almışsındır.”

EN MÜHİM MESELE

Yapraklan arslan pençeli çınarlar bin yıl yaşamakta
Kestaneler üç bin
Ve serviler beş bin sene ayakta.
Kavaklar bile yedi yüz yıl yeşil ve beyaz
Halbuki biz ne kadar az yaşıyoruz,
kardeşlerim, ne kadar az
yaşıyoruz, ne kadar az.
Beygirle bir ayardayız henüz bu en mühim meselede
Hatta onun kadar bile doyamıyor dünyasına
Beygirden çok yük taşıyan çoğunluğumuz.

Kale kapısından çıkarken ölümle buluşmak üzere
dönüp baktığımızda son defa şehre,
sevgilim, şu sözleri söyleyebileceğiz:
“ — Pek de öyle güldürmedinse de yüzümüzü,
çalıştık gücümüzün yettiği kadar
seni bahtiyar
kılalım diye.
Devam ediyor bahtiyarlığa doğru gidişin,
devam ediyor hayat...
İçimiz rahat.
Gönlümüzde hakedilmiş ekmeğine doymuşluk,
Gözümüzde ışığından ayrılmanın kederi,
İşte geldik gidiyoruz
şen olasın Halep şehri.”

Dünyaya tanıtılması gereken iki şair

Nazım Hikmet, Bedri Rahmi ve Halikarnas Balıkcısı'nı değerlendiriyor:

"Şu Bedri Rahmi mükemmel şair, yani klasik manasıyla şair. Zaten bizde bugün benim tanıdığım ve dünyaya tanıtılması gereken - klasik manasıyla - iki büyük şair var: Biri Halikarnas Balıkcısı - o bir âlem şair - biri de Bedri. Halikarnas Balıkcısında olsun, Bedri'de olsun mühim bir kusur var: Nabız ritm. İkisinde de nabız ahenksiz ve bu manada ölçüsüz atıyor. Halbuki o güzel, klasik şiire uygun bir nabız lazım. Bu belki de şundan ileri geliyor: Darılmasınlar, ikisinin de Türkçesi biraz kıt."

Hazırlayan:

ŞÜKRAN KURDAKUL

Cumhuriyet, 15 Nisan 1986

NÂZIM'LA KÜBA'DA

I. 'TAÇ GİYMİŞ PRENS GİBİYDİ'

Artık Havana'dayız. Bir yandan tören için hazırlıklar, öte yandan kentin her yanını görme, görebilme telaşı...

Nâzım Hikmet “Hikâye insanoğlu üstüne / insanoğlunun gençliği / umutları üstüne / hikâyeyi benden güzel anlattılar / benden güzel anlatacaklar / hikâyeyi dost düşman işitmeyen kalmadı...” diyordu ya... işte o hikâyeye tanıklık ediyoruz kentin her köşesinde...

Nâzım Hikmet'in yaşgünü kutlama töreninden önce, törene ev sahipliğini yapacak Nicolas Guillen Vakfı'nın başkanı Nicolas Hernandez Guillen'le buluşup konuşma fırsatı buluyorum. Vakfa adımı veren Küba'nın en ünlü şairlerinden Nicolas Guillen'in (1902-1989) torunu...

“Çok sıkı bir komünistti, çok iyi bir şair” dediği dedesini çok iyi anımsıyor. ...

“Devrim sonrasında ben 7 yaşındayken sürgünden dönebilmiş, ülkesine gelebilmiş. Devrim hükümeti ona nice görevler verdiği, hep çok çalıştığı halde, her hafta sonunu biz torunlarına ayırırdı. Biz iki erkek kardeşтик, her şeyi öğrenmemizi isterdi, edebiyatçı olmamızı isterdi...”

Dedeye duydukları büyük sevgi ve hayranlığa karşın iki kardeşin biri matematik, öteki ekonomi profesörü oldu.

Nicolas Guillen 1961 yılında kurulan Küba Yazarlar ve Sanatçılar Birliği UNEAC'ın başkanı olmuş ve ölümüne dek bu görevi sürdürmüştü. Ben onun şiirlerinde hep Afrika tamtamlarını duyar gibi olduğumu çok iyi anımsıyorum.

Nicolas Guillen'in şiirlerini Türkçe, Ülkü Tamer, Özdemir İnce, Ali Cengizkan'ın çe virilerinden okuduğumuzu, Türkiye'deki şiir meraklılarının onu çok iyi tanıdıklarını söylediğimde, mutlu oluyor...

“Dedem, Nâzım'ın şiirlerini kendisini tanımadan önce de çok iyi biliyordu, ona hayrandı, onu çok seviyordu. İkisi de komünistti. İkisi de sürgün hayatını, vatan hasretini derinden yaşamıştı. Ortak dilleri Fransızcadı, aralarında Fransızca konuşuyorlardı...” Dostluklarının pekişmesi 1961'de Havana'daki “Dünya Şairler ve Yazarlar Kongresi'nde”. Nicolas Guillen, üç hafta boyunca Nâzım Hikmet'e ülkesini dolaştırdı. O günleri Kübalı şair şöyle niteleyecekti:

“Yeni taç giymiş bir prence, bir krala imparatorluğunu göstermek gibiydi...”

Torun Guillen'i dinliyorum: “Görülecek bir şeydi. Nâzım burada her gittiği yerde kahraman gibi, çiçeklerle karşılanıyor, millet ellini sıkabilmek için birbiriyle yarışıyor. Edebiyat dergilerinde şiirleri yayımlanıyor, ressamlar portresini yapıyordu.”

Şu son söylediğini yalnız ondan değil, törene katılan birçok insandan duyacaktım.

Törenin izdüşümü

Nicolas Hernandez Guillen'le Yazarlar ve Sanatçılar Birliği'nin bir köşesinde bunları konuşurken heyecandan yerinde duramayan biri var: Kübalı oyuncu Claudia Rojas... Bize ünlü bir oyuncu olduğu, ülkesi dışında Meksika ve İspanya'da tiyatro yaptığı, İspanya'da ödüller kazandığı söylendi. Onu tanımıyoruz. Biraz sonra Genco Erkal'la birlikte Nâzım Hikmet'in şiirlerini İspanyolca yorumlayacak. Daha dün tanıştı Genco Erkal'la; o şiirleri daha dün eline ilk kez aldı... Bu sabah annesine telefon etti,

“İmdaaaat! Anne çok korkuyorum. Karşımdaki bu Türk oyuncu müthiş bir aktör, ben şimdi ne yapacağım, çok çok korkuyorum” diye ağladı... (Bunları bana elbet törenden sonra anlatacaktı...)

II. BAŞKA BİR DÜNYA MÜMKÜN

Sonra...Sonra işte Yazarlar ve Sanatçılar Birliği'nin bahçesi dolmaya başladı. Sonra salona geçildi...Sevgili Okurlar töreni size daha önce anlatmıştım. (Kaçırmış olanlar 22 Ocak tarihli gazetemizden ya da www.zeyneporal.com'dan okuyabilir.) Yinelemeyeceğim. Olsa olsa şunu ekleyeceğim:

Ne Hıfzı Topuz'un "Venceremos" diye biten Nâzım tanıklığı, ne Orhan Şalhel'in piyanoda harmandalıyla salsayı buluşturup iki milletin insanlarını "uçurması"; ne Claudia Rojas'la Genco Erkal'ın mucizevi birlikteliğiyle hepimizi gözyaşlarına boğması, ne de sahnede yer alan bütün o olaylar.... Hiçbiri orada başlayıp orada biten bir şey değildi. Orada yaşadığımız başka bir olaydı.

Orada yaşadığımız ne sadece Küba'dan, ne de sadece Nâzım Hikmet'ten kaynaklanıyordu. Orada yaşadığımız, "Başka bir dünya mümkün" düşüncesine inanmış insanların bir araya gelmesinden, bu inançlarını, bu düşüncelerini sürdürmelerinden kaynaklanıyordu.

Törenin sonunda aynı yoğun duygular içinde Kübalı ve Türkiyeli insanlar birbirine sarılmış, birbirinin gözlerinin içine bakarak, sözcüklere bile gereksinim duymadan adeta "İyi ki varsınız!" diyorlardı.

Nicolas Hernandez Guillen'in "Mehmet Aksoy'un muhteşem heykelini, Nâzım'ın şiiri kadar aydınlık, sıcak, ışıklı bir yere koyacağız" sözleri...

Özcan Arca'nın "Nâzım ve dostu Guillen iki şair (heykelleri kastediyor)

umarım ki o parkta düşüncelerinden ötürü hiç kimsenin acı çekmediği bir dünya için sohbet ederler” sözleri...

Evet her zaman daha iyi, daha güzel, daha adil bir dünya mümkün... Bizler varız ya... İşte bunun mutluluğu, o törenle bitecek gibi değildi...

Heykeltıraşlar arası işbirliği

Törene katılanlar arasında, Pablo Armando Fernandez, Guillermo Garcia, Jaima Saruski, Nancy Morejon gibi Küba’nın önemli şair ve yazarlarının bulunduğunu belirtip törenden ayrılıyorum.

Son bir randevu: Mehmet Aksoy’la Küba’nın ünlü heykeltıraşı Havana Güzel Sanatlar Müzesi’nde buluşacaklar. Malum, heykelin altına kaide yapılacak vb...Nicolas Guillen, Mehmet Aksoy, Kıymet Coşkun tam yola çıkıyorlardı ki ben de peşlerine takıldım.

José Villa Soberon’un sadece Küba’nın çeşitli kentlerinde değil; dünyanın birçok ülkesinde heykelleri var. Havana’ya gidecek olursanız, insan boyunda, ünlü ya da ünsüz insanların günlük hayatın içindeki heykellerine rastlayabilirsiniz. Onların çoğu Villa Soberon’un eserleri: Katedral meydanındaki “Parisli Serseri”, Floridita barındaki Hemingway heykeli, John Lennon Parkı’ndaki John Lennon heykeli vb.

Ancak bu sipariş eserler bir yana, araştırmaya dayalı, malzemeyi sınıadığı figüratif olmayan heykelleri de var. Nitekim müzedeki sergisi bu tür eserleri bir araya getiriyordu. İki sanatçıyı, iki heykeltıraşı baş başa sohbe bırakıp, bizler bol bol fotoğraf çekme işine daldık! Elbet John Lennon’la da çekirdik! Heykelin tam ayaklarının dibinde “Hayal gördüğümü söyleyebilirsiniz... Ama hayal kuran yalnız ben değilim” sözleri yazılı.

2000 Yılında Fidel Castro bu heykeli açarken “Ben de bir hayalciyim. Hayallerinin bir bölümünün gerçekleştiğini gören bir hayalci...” demiş. Çok hoşuma gitti. Doğru söylemiş. (“Bir bölümünü” sözüne dikkat!)

III. AYRILIK VAKTİ

Havana'dan ayrılmadan önce, kentin dillere destan operasını görmeden olmazdı. 1800'lerin başından kalma asıl adı "Gran Teatro Garcia Lorca" olan, ama herkesin kısaca "opera" dediği bu yapı 2500 seyirci/dinleyici kapasiteli bir salona sahip. Bu görkemli yapıda, efsanevi dansçı Alicia Alonso'nun kurduğu dünyaca ünlü Küba Ulusal Balesi'nden muhteşem flamenko dansı izlemek olağanüstü bir deneyimdi.

Havana'da son günümüz. Sokaklardaki kitap sergilerine, her köşe başında ibadet eder gibi müzik yapanlara, dans edenlere veda etme zamanı. Sanatçılar pazarı eskiden şehrin ortasındaydı şimdi limana taşınmış, uçsuz bucaksız bir alanda uzanıyor. Resimler, heykelcikler, boncuklar, meyve çekirdeklerinden takılar, deniz kabuklarından mücevherler, hasır işleri...Hasırdan dev bir kaplumbağa yapmış biri. Ne kadar güzel diyorum, "Öperseniz, prense dönüşür" diyor, kapkara yüzündeki bembeyaz gülüşüyle... Sokaklarda dolaşırken Che'nin bunca ticari amaçlarla kullanılmasına öfkelenmiyorum değilim. Aklınıza gelebilecek her şeyin üzerinde bir Che fotoğrafı. Ama yalnız o mu?

Hemingway, yaşamının 30 yılını geçirmiş Küba'da. Ayak bastığı her yer, bugün turizm hizmetinde...Havana'da yıllarca kaldığı ve "Çanlar Kimin İçin Çalışıyor"u yazdığı otel, Ambos Mundos kentin en gözde lokantası ve barı... "Daiquiri"sini (romlu bir içki) yudumladığı mekân Floridita bar... Bir köşede, bara kolunu dayamış içkisini yudumlayan heykeli... Havana'dan 25 km. ötede küçük bir balıkçı köyünde, San Fransisco de Paula'da evi var. Ekibimizde bunca edebiyatçı varken o müze eviziyaret etmeden Havana'dan ayrılamayız...Pınar Kür ve Füsun Akatlı'nın

peşine düşüp, yazarın 9 bin kitaplık kütüphanesini ve yaşama biçimini sergileyen evi dolaşıyoruz.

Dolaşırken gökyüzü yarıyor sanki, en korkunç, en muhteşem tropik yağmura tutuluyoruz...

Sevgili okurlar, Nâzım Hikmet’le bir haftalık Küba yolculuğumuz sona erdi. Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı ve Mehmet Aksoy’un, ne zamandır düşlediği bir olayı gerçekleştirmiş olduk.

Nâzım Hikmet’in heykeli Küba’ya armağan edildi.

Yaşadığı onca düş kırıklığından sonra şaire gençliğini, umutlarını, coşkusunu ve umudunu yeniden kazandıran Kübalılara teşekkür etmiş olduk.

Sanırım bu yolculukta hepimizi en mutlu eden de oraya kalıcı bir şey bırakabilmek ve Nâzım sevgisinde buluşabilmektir. Akşam uçakta baktım, 35 kişinin de yüzünde bir gülümseme vardı... Havana’nın ışıkları gözden kaybolduğunda, kitabımı çıkarıp okumaya başladım. Nâzım Hikmet’in “Havana Röportajı”nın son satırları şöyleydi:

“...ve ben her gün biraz daha
gencim havanada
her gün biraz daha yitiriyor
ağzım dünyanın acılığını
her gün biraz daha yumuşuyor
çizgileri avuçlarımin ve çok
uzaklarda bir
kadının beni ama yalnız beni
düşündüğüne inanıyorum her gün
biraz daha
ve her gün biraz daha keyifli
türkü söyleyerek geçiyorum
havana
sokaklarından
somos sosyalitas palante palante
(biz sosyalistiz, haydi ileri)”

ZEYNEP ORAL

OKULU HAPİSHANE OLDU

**“İşte seyreyle gözüm, işte insan: / dağın, taşın, kurdun, kuşun efendisi. /
İşte çarıkları, / işle poturunda yamalar, / İşte karasaban, / İşte
sağrılarında kederli, korkunç oyuklarıyla öküzleri...”**

Nâzım Hikmet, bu dizeleri İbrahim Balaban'ın bir tablosu üzerine yazmış. Balaban köyden, hapishaneden yetişen ressam. Ustası Nâzım Hikmet. Seç köylü İbrahim, on altısında düşüyor “mapus” a... Bir serüven bile değil bu, onun için. Elma toplamaya gider gibi gidiyor...

Dağın yamacında bir in var, iki yüz koyun alacak büyüklükte... İki köylü, oraya hintkeneviri depo etmişler, esrar üretiliyorlar. İbrahim'in babası Haşan Çavuş'a, "Kârlı bir iş tuttuk, 10 lira ver, seni de ortak edelim" demişler. O, işin iç yüzünü bilerek ya da bilmeyerek, vermiş 10 lirayı, ortak olmuş. Bir gün ona, “Burada işler çok. Kendin ilgilenmiyorsun, bari bir adam yolla” diye haber gelmiş. Bir adamını göndermiş. O gün de yollayacak kimse bulamayınca, oğlu İbrahim'e iş buyurmuş. İbrahim de türkü söyleye söyleye varmış dağın yamacına. Hiçbir şeyden haberi yok... Gece karakola ihbarda bulunulmuş. İne giden yollar kuşatılmış, mavzerler pathyor... Esrar üreten iki kişi yakalanıyor... İbrahim dağa çıkıp kurtuluyor. Sonra da “içeriye” düşüyor. “

Ayağına dolanan kepir” bu olaydan sonra büyüyen bir çığ gibi, “kara bir topak olmuş, durmadan yumaklanıyor.” Yumaklandıkça da Balaban'ın “yüreğine öfke, kafasına bilgi, eline beceri” giriyor.

Küçüklüğünden beri ötede beride resim çizmeye çabalayan Balaban, başlıyor içerdekilerin portrelerini yapmaya...

Para yoksa ceza

Üç ay sonra salıveriliyor. Ve öğreniyor ki, 16 bin lira para cezasına hüküm giymiş. Çok büyük para! Bunu hapse çeviriyorlar. Üç yıl yatması gerek. Yeniden cezaevi... Orada okumaya, okuduklarını anlamaya çalışıyor, kitaplar, sözlükler getirtiyor...

İşte o sırada Nâzım Hikmet geliyor Bursa mapushanesine. İçerdekiler ondan söz ediyorlar. Hep “Kim ki bu Nâzım Hikmet?” diye soruyor Balaban. Anlatılanlar kafasını karıştırıyor. Onun resim yaptığını öğrenince, “Aman” diyor, “Para vereyim de, benim resmimi de yapsın.” Amacı, ondan “hüner kapmak.” “Para almaz” diyorlar, o büsbütün şaşırıyor. Birisi, “yalnız boya parası alr” diyor. Balaban 250 kuruş götürüyor resmini yaptırmak için...

Nâzım Hikmet diz çöktürüyor onu; kalemini diklemesine, yanlamasına uzatıp ölçü alarak çiziyor. Ağzında da üfürük (ışık)...

Balaban da ondan öğrendiklerini uyguluyor öteki mapusların portrelerini yaparken. Bir yandan da üfürük çalıyor. “Evvelce böyle yapmazdı, kalemi yüzümüze doğru tutmazdı” diyor mapuslar. “Zenaati kapmış ustadan.”

Babası bir kızla nişanlamış onu. Kızı almak isteyen bir başkası varmış, o da hapse düşmüş. Balaban’ı içerde hiç rahat bırakmıyor. Ve günün birinde vuruyor (bıçaklıyor)...

Üç yıllık cezası dolup da dışarıya çıkınca, babası everiyor (evlendiriyor) Balaban’ı. Ama o hiçbir şeyle ilgilenmiyor. Başında büyük dert var, dünyası kararmış. O toplumda, bir delikanlının vurulması demek, aşağılanması demek, ele güne rezil olması demek... Ancak öcünü alabilirse kurtulur bu onursuzluktan. O da insan içine çıkamıyor. Ya evde oturup resim çiziyor ya da kırdan bayırda dolaşıyor. Bir de tabanca ediniyor. Günün birinde kıyamet kopuyor: “düşmanı” mezara gidiyor, kendisi -on ay sonra- yeniden mapushaneye...

Nâzım dersleri

İşte bu üçüncü girişte, Nâzım Hikmet'e çırak duruyor. Artık dünyası pırıl pırıl... Yıllarca, durup dinlenmeden çizip boyuyor. Ama tablolarının hiçbiri istediği gibi değil. Bir eksiklik var... Ustası Nâzım Hikmet, onun bu tedirginliğinin ayrımında. Bir gün çağırıyor Balaban'ı “ders yapacağız” diyor. İlk gün “**diyalektik felsefe**” dersi... Usta anlatıyor, çırak dinliyor. Ertesi gün kendisine anlatılanları bir bir yineliyor ustasına. İkinci gün “**sosyoloji dersi**”, üçüncü gün “**ekonomi politik...**” Malta'da volta atarken anlatılıyor dersler. Defter, kalem, kâğıt, kitap yok. Mapuslar birbiriyle sürekli konuşarak volta atan ustayla çırağı imrenerek izliyorlar.

Bir süre sonra dersler sona eriyor. Nâzım Hikmet “Ben büyük şairim, sen de büyük ressamısın” diyor. “Tekrarla bu sözü.” Balaban yineliyor. Usta bunu her gün inançla söyletiyor.

Bir ara ustayla çırak birbirinden ayrılıyor. Balaban'ı İmrâlı'ya, yarı açık cezaevine yolluyorlar. Savcı İzzet Akçal'ın (sonra Demokrat Parti'den bakan) sağladığı olanakla, Balaban orada iki yıl eşekleri, öküzleri, doğayı çiziyor. İlk tablosunu oranın doktoru satın alıyor. O şaşıp kalıyor kendisine bir resim için para ödenmesine... Yeni gelen savcı ise, önce onu Edirne'ye, Yanık Kışla'yı boyamaya gönderiyor, sonra hücre hapsine. Ardından da “infazını yakarak” Bursa Cezaevi'ne geri yolluyor. İki ay sonra çıkacakken, sekiz yıl daha yatması gerekiyor. Ama ne gam! Bir kez daha ustası Nâzım Hikmet'e kavuştu ya.

İlk sergi

1950'de çıkan Af Yasası, Balaban'a özgürlüğünü geri veriyor. Askerliğini yapıyor, 1953'te Fransız Kültür Merkezi'nde ilk sergisini açıyor. Elli dolayındaki tablosu satılıyor bu sergide. Artık ünlü bir ressamdır. Ama şımarıyor. Önce köyüne gidip evleniyor, ardından Anadolu'yu dolaşarak Hitit kabartmalarını, bereket tanrılarını inceliyor; bunlardan “maya alıyor.” İkinci sergisinin tarihi, 1959. Sonradan sanatını dönemlere ayırıyor. “Birinci Dönem”, “İkinci Dönem” gibi... Ya da “Nakışsı Dönem”, “Oyuncaksı Dönem” vb...

Son yıllarda belirli temalar üzerinde çalışıyor Balaban. “Erenler-Evliyalar”, “Bereket Anaları” konulu sergiler açtı. Şimdi de “Geçmişimizin Masala Duruşu” nu işliyor. Geleceğe yönelik tasarıları da var: Bundan sonra “Yaşama Kavgası”nı, “İnsanların Yarışı”nı, “Hayvanların Tokuşu” nu çizip boyayacak.

Balaban, sanat anlayışını dokuz maddede özetlemiş. İlk beş maddeyi buraya aktaralım: “Sanat, yaşantının izdüşümüdür. Konu bir özdür, her öz kendi kabuğunu yapar. Ben insanı santimetrik ölçülerle değil, diyalektik ölçülerle resmediyorum. İnsan doğa ilişkilerinde üretim araçlarının insanı kişilendirdiğini ve bu nedenle benim resimlerimi de biçimlendirdiğini söyleyebilirim. Ben boyaları, açık-koyu leke endişesiyle değil, figürlerimin özünde çakmaklaştan ışığı yakmak için kullanıyorum.”

Diyalektik sanat

Bu anlayışının somut örneklerini gösteriyor. Açıklamalar yapıyor: “Perspektife zaman zaman uyuyorum, gerektiğinde tersine çeviriyorum. İşte... Güneşin herhangi bir yerden yansıması, sol dan gelip sağa doğru gölgesini düşürmesi, santimetrik bir ölçü. Doğadaki ölçü. Ben, çağımızın ge rektirdiği diyalektik ölçü ile resin yapıyorum. Ne yapıyorum? Örneğin, büyük kalabalıklar dini ve siyasi liderlerini elleriyle tutuyorlar. Neden elleriyle tutuyorlar? Kendileri ayakta durabilmek için. İşte bu, diyalektik ölçüdür. Bu bilgiyle yapılan sanat eseri oluyor. Tek başına güzel, güzel değildir. Ona varmak için basamaklar vardır. Bir rengin bir renkle yan yana gelmesi mi güzel? Hazreti Ali’yi yaptım: Üç tane, üç biçimde. Büyük bir kalabalık, onu elleriyle tutuyor. Hallac-ı Mansur’un resmini de yaptım: Kapalı olduğu yerde, içinde ampul yanıyor gibi. Yüzü de bana benziyor, aynaya bakarak çizdim.”

Balaban, kendisi üzerine şu yargıyı veriyor:

“Dış ülkelere gittim, benim ayarımda ressam yok. Çünkü aynı inançla, aynı öfkeyle, aynı bilgiyle yapmıyorlar. Etimden budumdan, kanımdan getirerek, bir nevi kanımla işler gibi işliyorum bu tabloları. Üç ana bilimin üstüne oturttum, yürütüyorum ben bu sanatı.

BALABAN'IN BAHAR TABLOSU ÜSTÜNE

İşte seyreyle gözüm, hünerini Balaban'ın
İşte şafak vakti Mayıs ayındayız
İşte aydınlık:
Akıllı, cesur, taze, diri, insafsız...
İşte bulut:
Kaymak gibi lüle lüle
İşte dağlar:

Hem de mavi, hem de serin
İşte sabah seyranı tilkilerin
Uzun kuyruklarında ılık,
Sivri burunlarında telaşları.
İşte seyreyle gözüm:
İşte karınları aç, tüyleri diken, ağzı kırmızı
İşte dağ başında kurdun biri.
Kendi içinde duymadın mı sen
Aç kurdun öfkelerini sabah vakitleri?
İşte seyreyle gözüm:
Kelebekler, arılar...
İşte kıvıl kıvıl devranı balıkların
İşte bir leylek
Mısırdan yeni gelmiş.
İşte bir geyik; daha güzel bir dünyanın hayvanı.
İşte seyreyle gözüm;
inin önünde ayı, uyku sersemi henüz
Sen aklından geçirmedi mi hiç?
Toprağı koklayarak, ayılar gibi dalgın yaşamayı
Bala, armuda, yosunlu loşluğa yakın,
İnsanın sesinden, ateşten uzak.
İşte seyreyle gözüm: sincaplar, tavşanlar,
İşte kertenkele, işte tosbağa,
İşte üzüm gözlü eşeğimiz, bir ağaç pırıl pırıl
Güzellikte insana en çok benzeyen
İşte çayır çimen:
Girin içine çıplak ayaklarım.
İşte kokla burnum:
Labadalar, ebe gömeçleri.
Ellerim ellerini, dokunun, okşayın, avuçlayın,
İşte anamın sütü,
karımın eti,
gülüşü çocuğumun.
İşte sürülen toprak.
İşte İnsan:
dağın taşın, kurdun, kuşun efendisi.
İşte çırakları, işte poturunda yamalar
İşte karabasan.
İşte sağırlarında kederli, korkunç oyuklarında öküzleri.

On yıl mapusta yattı ama kaybetmedi
Umudunu Balaban.

İşte Seçköy'den Ali'nin kızı geliyor al taylarıyla tarlaya.

NÂZIM HİKMET RAN

ALPAY KABACALI

Cumhuriyet Gazetesi, 31 TEMMUZ 1989

SON ŞİİR

"BENİ çok oyalamıştı — Buna rağmen sevdiğim bir erkekti. Yirminci yüzyılın bu en büyük şairini sevmiş ve onun tarafından sevilmiş olmaktan şeref duyarım - Filvaki şimdi evliyim. Eşim ve kızımın birlikte çok mesut bir hayatım var. Ama buna rağmen yine de maziyi inkâr etmekten hazzetmem. Şunu da belirtmeliyim ki, O, son şiirini de benim için yazmış ve ondan sonra dünyaya gözlerini yummuştu.."

Bunları söyleyen, Büyük Atatürk'ün emri ile Avrupaya Şan tahsiline gönderilen, Devlet Operası baş muganniyesi Semiha Berksoy'du. O, dediği de - akidesi ne olursa olsun - asrımızın en büyük şairi Nâzım Hikmet'di.

Nâzım Hikmet ve Semiha Berksoy bir tarihte birbirlerine âşık olmuşlardı. Semiha o zamanlar genç bir kızdı. 1930'ların bu büyük aşkını o vakitler Kadıköyde yaşayanlar iyi bilirler.

Nâzım; hassas, şair, inandığı fikir uğruna hayatını bile istihkar eden, mücadeleci bir adam, Semiha ise gencecik, fidan gibi bir kız. San'atkâr. Resim yapar, hikâye yazar, şarkı söyler, müzikle uğraşır.

Onların tanışmaları bir tesadüf sonucu olur. Birbirlerini daha ilk günden beğenirler.

Yıllar böyle geçer. Nihayet genç kız bu işin artık sonunun gelmeyeceğini anlar ve kendinl tamamen san'ata verir. Konservatuara girer. O devirde, güzelliğinden dolayı ona zamanın en büyük sinema artisti «Coleen Moore»un adını vermişlerdir. Konserler verir, şöhreti hergün biraz daha artar. Bir yandan konservatuarda çalışır, bir yandan Güzel San'atlar Akademisinde Namık İsmail'e talebelik eder, öbür taraftan Darülbedayide rol oynar. Bu arada Paris'e gider ve «İstanbul Sokakları» filminde baş rolü deruhte eder. İlk operayı orada görür Dönüşünde «Süreyya Opereti»ne geçer.

1934'de büyük Atatürk'ün ve onun misafiri İran Şah'ı Rıza Pehlevî'nin huzurunda Nimet Vahit hanım ve Nurullah Taşkiran'la birlikte ilk operayı oynarlar. O zaman büyük kurtarıcı bu genç kızın Avrupa'ya tahsile gönderilmesini söyler.

Nihayet 1936'da Berline hareket eder. Yola çıkmadan evvel sevgilisi ile son bir konuşma yapar. Nâzım, Semiha'nın istikbali ve sanatı için gitmesine izin verir. Fakat yine de birleşmekten ve evlenmekten bahis yoktur.

Semiha Berksoy Berlinde 3 yıl okur ve Devlet Müzik Akademisinde birinci ses olur. Ona «Wagnerien Soprano» derler. Orada iki defa operada oynar. Bu sırada harp patladığı için memlekete dönmeye mecbur kalır.

1940'da Ankara Radyosunda bir konser verir. Devlet Tiyatrosunun başında bu sırada Karl Ebert vardır. Orkestranın başında Proterius vardır. Onu dinleyen bu san'at adamları hayran kalırlar. Ebert «Artık Operaya başlayabilirim» der. İsmet İnönü Wagner'in eserlerini hatâsız okuyan bu genç kadını tebrik eder.

Ve Türkiye'de ilk opera «Tosca»yı 2 nisan 1941'de Nurullah Taşkıran ile birlikte oynar.

Bu sırada Nâzım hapistedir. Semiha eski aşkını unutmaz. Sık sık gidip onu Çankırı hapishanesinde ziyaret eder.

Bu sırada genç kadının karşısına şimdiki eşi çıkar. Ercüment Siyavuşgil o sırada piyanisttir. İki sanatçı kısa zamanda anlaşır. Evlenmeye karar verirler. Bunun üzerine Semiha kalkar, müstakbel eşinin resmini de yanına alıp Çankırı hapishanesine, eski sevgilisini görmeye gelir ve resmi gösterip durumu açıklar.

Nâzımın tepkisi büyük olur.. «Hayır!..» der. «Evlenmeyeceksin. Beni bekle. Çıkınca seninle ben evleneceğimi.» Halbuki Nâzım 28 yıla mahkûmdur. Genç kadının onu beklemesi mümkün değildir. Kararını açıklar ve yanından ayrılır.

Bundan sonra seneler su gibi akıp gitmeye başlar. Semiha evlenir, inci gibi bir kız çocuğu olur. Bu arada tekrar Avrupaya gider, operalarda oynar. Yurda döner. Devlet Operası ile arasında birçok ihtilâflar olur. Tiyatroya geçer, operada misafir san' atçı olarak temsiller verir, sonunda yine eski yuvasına döner.

Bu sırada Nâzım hapisten çıkmış ve Türkiye'den kaçmıştır. İkisnin de kalbinde eski olayların külleri hâlâ sıcaktır. Nâzım Rusyaya gider, Avrupaya geçer dünyayı dolaşır. Piyesler yazar, konferanslar verir, hasret şiirleri bağrını deler. Bu arada evlenir, buhranlı devreler geçirir.

Semiha genç kızlık aşkım hâlâ unutmamıştır. Bu onun için mukaddes bir hâtıradır. Eski sevgilisini uzaktan uzağa daima izler. Müşfik bir anne, vakur bir aile kadınıdır. Fakat bu genç kızlık aşkım unutmasına delil teşkil etmez.

Nihayet bir fırsat zuhur eder ve bir dostu ile Nâzım'a dört hâtıra gönderir. Bunlar: «Simavna Kadısı Şeyh Bedreddin»in bir kitabı, Bursadan alınmış bir tesbih, İzmir'in meşhur «Altın Damlası» kolonyası ile Tosca'da çekilmiş olan kendi resmidir.

Nâzım bunları alınca çok duygulanır. Semiha hakkında uzun uzadıya bilgi almak ister ve sonra oturup işte bu son şiirini yazar.

Semiha Berksoy diyor ki:

"— Nâzım çok bedbahttı. Vera denilen o kadın onu çok hırpalıyordu. Artık büyük şair hâtıraları ile yaşar olmuş ve tamamen eskiye dönmüştü. Yalnız ömrünün sonuna geldiğini de idrâk ediyor ve bunu da o kahramanca edası ile açıkça haykırıyordu, işte benim için yazdığı ve bana gönderdiği son şiirinde de hem bu hem de ona gönderdiğim hediyelerin ifâdesi böyle yer almıştı. Büyük şairdi, ölmesi bütün insanlık için bir kayıp oldu..."

SON OTOBÜS

Gece yarısı son otobüs,
Biletçi kesti bileti.
Beni ne kara haber bekliyor evde
Ne rakı ziyafeti.
Beni ayrılık bekliyor.
Yürüyorum ayrılığa korkusuz
Ve kedersiz.
İyice yaklaştı bana büyük karanlık.
Dünyayı telâşsız, rahat
Seyredebiliyorum artık.
Artık şaşırtmıyor beni dostun kahpeliği,
Elimi sıkarken sapladığı bıçak.
Nafile, artık kıskırtmıyor beni düşman
Geçtim putların ormanından
Baltalayarak,
Ne de kolay yıkılıyorlardı.
Yeniden vurdum mihenge inandığım şeyleri
Çoğu katıksız çıktı çok şükür.
Ne böylesine pırıl pırıl olmuşluğum vardı,
Ne böylesine hür.
İyi yaklaştı bana büyük karanlık.
Dünyayı telâşsız, rahat
Seyredebiliyorum artık.
Bakmıyorum başımı kaldırıp işten.
Karşıma çıkıyor geçmiştin.
Bir söz,
Bir koku,
Bir el işareti.
Söz dostça.

Koku güzel,
El eden sevgilim.
Kedelendirmiyor artık beni hâtıraların dâveti.
Hâtıralardan şikâyetçi değilim.
Hiç bir şeyden şikâyetim yok zaten,
Yüreğimin durup dinlenmeden
Kocaman bir diş gibi ağrımasından bile...

Milliyet Gazetesi, 21 Ocak 1970

Taha Toros Arşivi, 001501617006

ŞEYH BEDREDDİN DESTANI

Nâzım Hikmet'in sanatını: "Şair zamanının geçici endişelerine bağlanmamak, bir ideologianın yayıcısı olmamalı, insanda ebedî olan şeyi aramalı" diye tenkit edenlere, Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı öyle sanıyorum ki, susturucu bir cevap olabilir.

Bu kitaptaki parçaların hepsi de zamanımızın bir fikir cereyanına tâbi olmakla beraber, yine insanın ebedî bir hissini, tarihin her devrinde

rasgeline bir kaygusunu aksettiriyor; bir parça olsun insaf göstermek şartıyla, bunu inkâr etmek kâbil değildir. Harap olmuş insanları, yoksullaşmış bir memleketi, bir fikir uğrunda çarpışanları, ihanete uğrayanların elemi tasvir etmek; hak bildikleri bir yolda başlarını vermiş olanlar için ağlamak, insanın “ebedî” hislerinden doğmaz mı?

Destanı okuyun, göreceksiniz ki, o manzumelerdeki hisleri sizin kendi hisleriniz saymanız için içtimaî veya siyasî itikatlarına iştirak etmeniz hiç de zaruri değildir. Hatta daha ileri gideceğim, Şeyh Bedreddin’i Nâzım Hikmet’in inandığı fikirlerin değil, onlara zıd fikirlerin remzi diye telâkki edip heyecana kapılmanız kâbilidir. “Şairin insanda ebedî olan şeyi araması lâzımdır” demek, “Şair, her devir insanların tarafından kabul edecekleri, kendi hislerine, hakikatlerine göre tefsir edebilecekleri mythe’ler yaratmaya çalışmalıdır” demektir. Şeyh Bedreddin’in Nâzım Hikmet’in kitabındaki çehresi ile, böyle bir mythe olduğu söylenebilir.

O destandaki manzumeler güzel midir? Herhangi bir eserin güzel olup olmadığını anlamak için elimizde heyecanımızdan başka bir ölçü yoktur. Ben, Şeyh Bedreddin Destanı’ndaki manzumeleri heyecandan sarsılarak okudum. Demek ki onlar benim için güzeldir. Bir insan için güzel olanın, daha birçok insanlar için de güzel olması pek muhtemeldir.

Şu var ki, şiir gözden ziyade kulak içindir. Mısraları sade gözle takip etmemiz, mânâlarını anlamamız için kâfi değildir. Kitapta kalan bir mısra hareketsiz, cansız, mânâsız bir şeydir (Böyle olmayanları da vardır; fakat onlara şiir diyemiyoruz). Şiirin -kelimeyi hemen hemen musikideki mânâsı verilerek- “okunma”sı lâzımdır. Bir manzume, bilhassa bir bestedir; mânâsı, yani güfte, o besteyi bulmamıza yardım eden bir vasıttan başka bir şey değildir. Nâzım Hikmet’in şiirini o mânâda “okumak” ise, itiraf edelim ki pek kolay değildir. Çünkü klâsik nazım kalıplarını kullanmadığı için her manzumede ahengi aramaya mecburuz (Fakat bu zaruret, klâsik nazım kalıpları ile yazılmış, yani aruz veya hece vezinlerine uygun manzumelerde de vardır; ancak onlarda bir de veznin ittiradı vardır ki, biz ekseriya “beste” diye bununla iktifa ederiz). Nâzım Hikmet’in şiiri için: “Bu nazım değil, nesir!” diyenler var. Hayır; nesir ile nazım arasındaki başlıca fark, birincisinin “okunamamasıdır”. Halbuki Nâzım Hikmet’in şiiri muhakkak “okunulmak” ister. Bunun için onu sevseniz de, sevmeseniz de nazım olduğunu, hiç olmazsa nesir olmadığını kabul etmeniz lâzım gelir.

Şeyh Bedreddin Destanı'nı okuyun, bestesini keşfe çalışın. Bulursanız emeğinize acımazsınız; çünkü bulacağımız ahenk, gerçekten asil bir ahenktir (Şiirin bestesi bittabi musiki değildir. “Şiir okurken kulağımıza bir keman, bir tanbur veya bir piyano sesi gelir” gibi sözlerin mânâsı yoktu. Fakat bu ayrı ve uzun bir meseledir).

Emeksiz bulduğunuz bestelerin güzelliğine de pek inanmayın; onlar zaten bildiğiniz şeylerdir. Her yenilik, yazan gibi okuyandan da -belki yazandan ziyade okuyandan- bir gayret ister.

NURULLAH ATAÇ

Milliyet Sanat Dergisi, 15 Ocak 1992

'TANIRIM, MERT OĞLANDIR O!'

Bunlar, Ankara'ya intikal etmiş, İstanbul'lu iki genç; Valâ Nurettin ve Nâzım Hikmet; İsmail Fâzıl Paşa'yla buluşmaya, eski 'Meclis' binasına gidiyor; Paşa, onları, Mustafa Kemal'le tanıştıracaktır. Tanıştırır da! Valâ Nurettin, 'hatıraları'nda, o sahneyi nasıl anlatır, hatırlar mısınız?

“...Mustafa Kemal konuştuğu gruptan ayrılıp bize yaklaşmıştı. Salonun tam ortasında buluştuk. İsmail Fâzıl Paşa isimlerimizi zikrederek: '- Genç şairler!' diye bizi takdim etti. Mustafa Kemal elini ilk önce bana uzattı. Aklıma öpmek geldi. Sonra askeri bir edâ ile sıkmayı daha uygun buldum. Yine balkonda gördüğümüz kılıktaydı. Külotluydu. Ve meşin

getrleri vardı. Elinin etkisini hiç unutmayacağım. Bir kadın eli kadar nahifti. Nâzım da aynı şekilde selâmladı. Zaten ben öpseydim, elini o öpmeyecekti. Onun hesabına gaf olmasın diye hareketimi ayarlamıştım. ‘Yolculuğunuz nasıl geçti, Ankara’yı nasıl buldunuz’ gibi basmakalıp lâflara ihtiyaç duymaksızın, Mustafa Kemal, bizim için çok önemli olan sadede girdi: ...bazı genç şairler, modern olsun diye, mevzusuz şiir yazmak yoluna sapıyorlar. Size tavsiye ederim, gâyeli şiirler yazınız’ dedi...”

(‘Bu Dünyadan Nâzım Geçti’, s. 103,1965, Remzi Kitabevi)

Ben Nâzım’ın şiirini Gâzi’nin öldüğü yıl okumuştum; ikisi arasındaki bu tanışma sahnesini, ancak 1965’te Valâ Nurettin ‘hatıraları’nı yazıp nihayet yayınlatabilince, öğreniyorum; evet, ‘yayınlatabilince’.. Zira, ülkemizde öyle ağır bir baskı hüküm sürüyordu ki, değil anılarını yayınlamak, Nâzım’ın adını anmak bile, insanın başını belâya sokabiliyordu.

Genç bir şair adayı, şiirlerine hayran olduğu büyük bir şairin, ihtilâl ve inkılâbı içinde büyüdüğü çetin bir inkılâpçı ile buluşmasını, ancak yirmi yedi yıl sonra okuyabiliyor! Ne hazine! Gâzi’nin tavsiyesine gelince, Nâzım’ın bu tavsiyeyi yürekten benimsemediğini, kim iddia edebilir? Kimbilir, geçirdiği ‘serencam’ın asıl sebebi, ‘gayeli şiirler’ yazması olmadı mı?

‘Vesika yokmuş ha!..’

Fâlih Rıfki bey yazmıştır: “...bir toplantımızda, Nâzım Hikmet’in kendi sesiyle plağa okuduğu ‘Salkımsöğüt’ü dinlerken, Atatürk’ün tatlı dalışını hatırlıyorum” (Dünya, 2 Mayıs 1965). Aynı yazıda, şu önemli ‘tespitine’ rastlarız: “...anasının yakınılarından Ali Fuat Cebesoy da affı için çalıştı durdu.” Ali Fuat Paşa, bu konudaki bildiklerini, Çetin Altan’a yıllar sonra şöyle açıklayacaktır:

“...ben Mustafa Kemal’den haber almak için kamarasının bulunduğu yere gittim. Sancısı olduğunu, doktorların kendisine iğne yaptığını söylediler. Konuşmamızı içerden duymuş, beni çağırdı kamaraya;

‘- ...fenayım’ dedi. ‘...Demincek Şükrü Kâya’ya mahsus bağırdım. O çocuğu takmış parmağına, onunla uğraşıyor. Ben tanırım mert oğlandır o. Gelmesi için haber gönderdim. Belki konuşma âdâbında kusur

ederim, diye gelmedi. Askerlerin arasında onun yazılarına benzer yazılar uydurup dağıtmışlar. Başını yakmaya çalışıyorlar oğlanın. Hepsinden haberim var.”

(Akşam, 28 Aralık 1966)

Fâlih Rıfki, açıklıyor: “...bir gün kulaklarımla Meclis koridorunda şu sözü duydum: ‘Vesika yokmuş ha!.. Delil bulunamazmış ha!.. Biz onu Divaniharbe mahkûm ettirelim de, gününü görsün!..’ Nâzım Hikmet hapiste iken, onu her düşünüşte, bu sözü hatırlayarak, yok yere çile çekmesini içime yediremezdim”
(Dünya, 2 Mayıs 1965)

En inkılâpçı baş!...

Yön dergisi, Şubat 1967’de, ünlü dava sırasında, Nâzım’ın Gâzi’ye yazdığı bir mektubu yayınlamıştı; iddiaya göre bu mektup, hastalığı ağırlaşan Atatürk’e ‘sunulamamış’ -belki de bilhassa ‘sunulmamış’- Halûk Şehsuvaroğlu’nun eline geçmiştir, o da bunu Yücel dergisi arşivinde saklaması için Muhtar Enata’ya vermiştir. Kendi hesabıma, bu mektubu ne zaman okusam, tüylerimin diken diken olduğunu hissetmişimdir; Nâzım, onu ancak Gâzi’nin anlayabileceğini nasıl da sezmiş!

“...Cumhurreisi Atatürk’ün Yüksek Katına / Türk Ordusunu ‘isyana teşvik’ ettiğim iddiasıyla on beş yıl ağır hapis cezası giydim. Şimdi de Türk Donanmasını ‘isyana teşvik etmekle’ töhmetlendiriliyorum. / Türk inkılâbına ve senin adına and içerim ki suçsuzum / Askeri isyana teşvik etmedim. / Kör değilim ve senin yaptığın her ileri dev hamlesini anlayabilen bir kafam, yurdumu seven bir yüreğim var. / Yurdumun ve inkılâpçı senin karşında alnım açıktır. / Yüksek askeri makamlar, devlet ve adalet, küçük bürokrat rejim düşmanlarınca aldatılıyorlar. / Askeri isyana teşvik etmedim. / Deli, serseri, mürteci, satılmış, inkılâp ve yurt haini değilim ki, bunu bir an olsun düşünebileyim. / Askeri isyana teşvik etmedim. / Senin eserin ve sana aziz olan Türk dilinin inanmış bir şairiyim. Sırtıma yüklenen ve yükletilecek hapis yıllarını taşıyabilecek kadar sabırlı olabilirdim. Büyük işlerinin arasında seni bir Türk şairinin felâketi ile alâkalandırmak istemezdim. / Bağışla beni. / Seni bir an kendimle meşgul ettimse, alnıma vurulmak istenen bu ‘İnkılâp askerini isyana teşvik’ damgasının ancak senin ellerinle silinebileceğine inandığımdandır. / Başvurabileceğim en inkılâpçı baş sensin /

Kemalizmden ve senden adalet istiyorum. / Türk İnkılâbına ve senin başına and içirim ki suçsuzum...”

Sizce bu mektubu yazan, bir ‘Kemalist’ değil midir? Bence öyledir: aksi varit olsa, o ağır mahkûmiyet sırtına bindirildiği halde, hapishanede ‘Kuvayı Milliye Destanı’nı yazar mıydı?

“...dağlarda tek / tek / ateşler yanıyordu / Ve yıldızlar öyle ısıltılı, öyle ferahlılar ki / şayak kalpaklı adam / nasıl ve ne zaman geleceğini bilmeden / güzel, rahat günlere inanıyordu / ve gülen bıyıklarıyla duruyordu ki mavzerinin yanında, birdenbire beş adım sağında, onu gördü. / Paşalar onun arkasındaydılar / O, saati sordu. / Paşalar: ‘Üç’ dediler. / Sarışın bir kurda benziyordu. / Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı. / Yürüdü uçurumun başına kadar, / eğildi, durdu. / Bıraksalar / ince, uzun bacakları üstünde yaylanarak / ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak / Kocatepe’den Afyon ovasına atlayacaktı.” (Kuvayı Milliye Destanı, s. 105 Bilgi Yayınevi, 1968)

Nâzım, destanın sonuna eseri nerede başlayıp nerede sürdürdüğünü, nerede bitirdiğini not etmiştir; bence, bu not da, başlı başına bir dram: “939 İstanbul Tevkifhanesi / 940 Çankın Hapishanesi / 941 Bursa Hapishanesi!” Anadolu İhtilâli ve İnkılâbı, onun destanını yazan şairi, hapishanelerde mi barındırmalıydı? Ama hep söylemiyor muyum: ‘eski tüfekleri’ Gâzi aleyhine konuşturamazsınız! Gençler, bunun neden böyle olduğunu, düşünmelidir.

ATTİLÂ İLHAN

Cumhuriyet Gazetesi, Söyleşi Köşesi
Taha Toros Arşivi, 001505728006

TÜRKÇEDEN TÜRKÇEYE BİR ÇEVİRİ

Yalnız şiir mi? Şiirle birlikte bir buruksuluk, kendinden oimıyan bir hüznün de getirdi Nazım Hikmet. Sanki yabancı bir ozanın; Batıda ün yapmış, ödüller kazanmış, dilimize aktarılması geciktirilmiş bir ozanın şiirlerini okuyorum. Okumak da sayılmaz benimkisi, daha çok bakıyorum bu şiirlere. Bir özlem sonrası karşılaşan iki dostun, öyle hiç konuşmadan, belli bir süre bakışıp kalmaları gibi.

Türkçeden Türkçeye çevrilmiş bir kitap sayıyorum ben «Kurtuluş Savaşı Destanını. Kitabın çevirmenleri de okuyucular. Bir düş yıkılıyor, bir ozan katılıyor aramıza böylece. Kişiliği ve ozanlılığı üzerine yazılacak, konuşulacak, tartışılacak artık. Şiir geleneğimizden söz edilirken onun da adı anılacak.

Şimdiye kadar bir korku vardı içimizde. Hem de salt şiir adına bir korku. Bu yüzden uzun yıllar kahve köşelerinde, meyhane masalarında, dost çevrelerinde okuduk onun şiirlerini. Çünkü «Nazım Hikmet» demenin, yalnız bu iki sözcüğü yanyana getirmenin bile bir suç olduğunu biliyorduk. O yıllar «Serbest Nazım» la yazmanın komünistlik sayıldığı yıllardı. O yıllar, her ozana en azından bir polis düştüğü yıllardı. «Gelecek iyi günler» demek, savcılardan randevu istemek gibi bir şeydi. Yoksulluktan, işsizlikten, sefaletten söz açmak, bir sınıfı bir başka sınıf zararına kıskırtmak anlamına gelirdi.

Basımevierinde kutu kutu sarılar, yeşiller, maviler harcanırdı da, kırmızıya sıra gelmezdi pek. Çünkü kırmızı başlık atan bir dergi,

içeriği ne olursa olsun, kuşkulandırmaktan başka bir işe yaramazdı. Bu boğuntuları, bu çelişmeleri, bu baskıları yaşıyan; bu ezilmelerin acılı sessizliğini, içe dönük başkaldırısını «kelimeleştiren»; kısaca bu trajik olanca dehşetiyle yansıtan, bir insan müzesi gibi kalmanın korkunçluğunu şiire çeken ozanlara bireyci deniyor bugün.

Nazım'ın şiiri nasıl bir şiirdi? Ben bu şiirlerin değeri hakkında ne biliyordum? Benden sonraki kuşaklar ne biliyor? Yanıtlaması güç bir soru. Yıl bin dokuz yüz kırk altı. Elimde Orhan Burian'ın «Kurtuluşun Sonrakiler» adlı şiir antolojisi. Sayfa: 77-111. Hepsi hepsi otuz dört sayfacığa sığdırılmış şiirler: Salkım Söğütler, Bahri Hazerler, Mavi Gözlü Devler.. Sonra orda burda yayınlanmış bir iki şiir daha. Sonra kulaktan dolma birtakım yalan yanlış mısralar. Sonra? Sahafalarda, Ankara Caddesinde aranmalar. Sonuç? Üç beş şiir kitabı, bir oyun, hepsi o kadar.

Benim Nazım Hikmetle tanışmam böyle oldu. Antolojide sıralanan şiir kitaplarının sonuncusu, Şeyh Bedrettin Destanı (1936). Ben sekiz yaşımıdayken yayınlanmış. Kurtuluş Savaşı Destanı ise, bin dokuz yüz altmış beş yılında yayınlanıyor. Demek oluyor ki, bir sessizliktir benim için Nazım Hikmet. Ve bu sessizlik şöyle tanımlanıyor antolojide: «Nazım Hikmet Ran, şiirimize getirdiği şekil yenilikleri ve dâva meselesiyle onbeş senedir en çok münakaşa edilmiş değerli bir şairimizdir...»

Şiiri salt duygularımla algıladığım, duygularımla sevebildiğim bir dönemde, ancak bu kadar okuyabildim Nazım Hikmet'i. Bugünse aklın denetiminden geçmiyen bir duyarlılıkla bakamadığım gibi şiire, beğenilerim, ölçülerim de çok değişti.

Sanırım o zekâdan, o ustalıktan pek az bir şey kalacak elimde. Ama beni hazırlıyan, kuran, pekiştiren ozanlardan birinin de Nazım Hikmet olması mutluluğunu tatmak isterdim. O yıllar çok gerilerde kaldı şimdi. Gene de yepyeni bir ozan gibi bakmak isterim ona; kimbilir, ben onu değerlendirirken, o da beni değerlendirir belki.

EDİP CANSEVER

Taha Toros Arşivi, 001505289006

İÇİNDEKİLER:

NÂZIM HİKMET KİMDİR? - 2

ŞİİRLERİ:

21-1-924 - 5

Ağlamak meselesi - 6

Aldığım bir mektup - 7

Angina pectoris - 8

Avni'nin atları - 9

Baba! - 10

Beş satırla - 10

Bir acayip duygu - 11

Bir ayrılış hikâyesi - 12

Bir provokatör üstünde hiciv denemeleri - 14

Birinci bap yıl 1918-1919 ve Karayılan hikayesi - 19

Bu vatana nasıl kıydılar? - 24

Bugün pazar - 24

Bulutlar adam öldürmesin - 25

Bulut mu olsam? - 26

Büyük insanlık - 26

Büyük taarruz - 27

Cenaze merasimim - 28

Ceviz ağacı - 29

Dâvet - 30

Duvar - 30

Dünyanın en tuhaf mahluku - 35

En güzel - 36

Giderayak - 36

Gövdemdeki kurt - 37

Gözlerine bakarken - 38

Güneşin sofrasında söylenen türkü - 38

Hak yolları - 40

Hapiste yatacak olana bazı öğütler - 40

Hasret - 42

Hiçbir ağaç böyle harikulade.. - 42

Hoş geldin - 43

Hoş geldin - 44

Hürriyet kavgası - 45

Kadınlarımız - 45

Karıma mektup - 46
Karlı kayın ormanında - 48
Kerem gibi - 49
Kız çocuğu - 51
Kocalmağa alışıyorum - 52
Kozmosun kardeşliği adına - 52
Mavi gözlü dev, minnacık kadın ve hanımelleri - 53
Memleketimi seviyorum - 54
Otobiyografi - 56
Piraye için yazılmış saat 21-22 şiirleri - 58
Sen - 71
Sen - 71
Ses - 73
Severmişim meğer - 74
Seviyorum seni - 78
Son otobüs - 78
Şehitler - 80
Tahirle Zühre meselesi - 81
Tuna üstüne söylenmiştir.. - 81
Vasiyet - 82
Vatan haini - 83
Vera'ya - 84
Vera'nın uykudan uyanışı - 85
Yapıyla yapıcılar - 86
Yaşamaya dair - 87
Yirminci asra dair - 89
Yol türküsü - 90

NÂZIM İÇİN YAZILMIŞ ŞİİRLER:

90. yaşgününde Nâzım Hikmet'e - 91
Turgay Fişekçi

Ben senden önce ölmek isterim - 92
Pirayende Altınoğlu (Piraye)

Berlin'de, doğum gününde Nâzım'ın - 94
Ataol Behramoğlu

Bir ad müzik ve evrene dönüşünce - 96
Yannis Ritsos

Bir resmin karşısında - 98
Can Yücel

Bir şey - 99
Cahit Sıtkı Tarancı

Büyük gurbetçi - 100
Turgut Uyar

Dörtlük - 102
Arif Damar

Ferhat'ın kazması düşmez elinden - 103
Arif Damar

Gözler yangın şimdi - 103
Adnan Yücel

Gülhane Parkında bir ceviz ağacı - 107
Resul Rıza

Kalın Abdal - 109
Cemal Süreya

Müjgân'a aşk şarkıları - 110
Attila İlhan

Nâzım Hikmet - 112
Hilmi Yavuz

Nâzım Hikmet - 113
Yaroslav Smelyakov

Nâzım Hikmet'e - 114
Howard Fast

Nâzım Hikmet'e - 115
László Benjámín

Nâzım Hikmet'e - 117
Orhan Kemal

Nâzım Nâzım - 118
Gülten Akin

Nâzım Usta - 120
Şükrü Üstün

Nâzım'a - 121
Metin Demirtaş

Nâzım'a bir güz çelengi - 121
Pablo Neruda

Nâzım'ın kalbi - 123
Yevgeny Yevtushenko

Ozan - 125
Özdemir İnce

Ölümünün onuncu yılında Nâzım'ın şiirini anış - 128
Kemal Özer

Şiirin yeni rüzgârı - 129
Hasan İzzettin Dinamo

Zindanı taştan oyarlar - 130
Bedri Rahmi Eyüboğlu

DÜZYAZILARI:

Ağustos böceği ile karınca - 132

Demirci - 134

“Muazzam Şair Mayakofski Neden İntihar Etti?” - 138

Noel Baba - 142

"Nâzım Hikmet'in Toplu Eserleri"ne önsöz - 145

Piraye'ye mektuplar - 146

Sevdalı bulut - 150

RESİMLERİ: - 160

ONA DAİR:

Aslolan hayattır - 164

İyi insan Nâzım Hikmet - 167

Nâzım Hikmet için - 170

Nâzım Hikmet kendi şiirini anlatıyor - 172

Nâzım Hikmet'in modern Türk şiiri üzerindeki etkileri - 181

Nâzım'ın bilinmeyen mektupları 1 - 184

Nâzım'ın bilinmeyen mektupları 2 - 195

Nâzım'ın bilinmeyen mektupları 3 - 205

Nâzım'la Küba'da - 212

Okulu, hapishane oldu - 218

Son şiir - 223

Şeyh Bedreddin Destanı - 227

'Tanırım, mert oğlandır o!..' - 229

Türkçeden Türkçeye bir çeviri – 233

Not: Bu e-kitap Şiir Parkı sitesi tarafından ticari olmayan kişisel kullanımınız için yayınlanmakta olup onu bilgisayarınıza indirebilirsiniz ancak kopyalanması, gerçek veya elektronik ortamlarda yayınlanması, dağıtılması, ya da satılması hususu Türkiye Cumhuriyeti yasaları ve uluslararası yasalarla korunmaktadır ve telif hakları temsilcisinin önceden yazılı iznini gerektirir.

www.siirparki.com